

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIEADRES: ALBERTSTRAAT 25, 2018 ANTWERPEN

HET PROFIEL VAN DE RECHTBANK VAN EERSTE AANLEG TE ANTWERPEN EVOLUTIE TUSSEN 1970 EN 1980

1. Inleiding

De sterke aangroei van het aantal zaken en de daaruit voortvloeiende achterstand vormen — precies zoals in vele omringende landen — voor de meeste van onze rechtbanken een groot probleem. Getuigen daarvan zijn de talrijke publikaties die de laatste jaren hierover het licht hebben gezien en de belangstelling voor het thema vanwege de media.

In een vroegere bijdrage¹ hebben wij gepoogd de evolutie van de activiteiten van hoven en rechtbanken tussen 1970 en 1980 statistisch te vatten. Daaruit bleek dat men bij civiele zaken inderdaad kan spreken van een explosie, die belangrijker wordt naarmate het hiërarchisch niveau van de rechtbank stijgt. Bij de vredegerichten bleef de aangroei van de nieuwe zaken in het vorige decennium nog beperkt tot een vierde. De rechtbanken van eerste aanleg en de hoven van beroep werden daarentegen geconfronteerd met een verdubbeling van de input, terwijl het aantal zaken van het Hof van Cassatie toenam met een faktor 2,5. De strafrechtbanken kenden geen sterke aangroei van hun activiteit.

Een dergelijk — in feite elementair — statistisch beeld van de Belgische rechtbanken kon maar worden geschetst na een vrij moeizame dataverzameling. De actualiteit en de betrouwbaarheid van de gepubliceerde gerechtelijke statistieken laten immers veel te wensen over. Bovendien bestaan er talrijke lacunes. Een van de belangrijkste tekortkomingen van de civiele statistieken is ongetwijfeld het ontbreken van elke indeling naar de *aard van de zaak*.

In dit artikel gaan wij na met welke soort zaken de *Rechtbank van Eerste Aanleg* te Antwerpen wordt geconfronteerd. Hierbij is het niet enkel de bedoeling een statisch profiel te schetsen van de behandelde zaken *ratione materiae*. Wij gaan ook na in welke mate het aandeel der zaken ingeleid in 1970, 1975 en 1980 gewijzigd is. Komen er in

1980 bijvoorbeeld meer of minder familiezaken voor dan in 1970? Is het aantal incasso's toegenomen als gevolg van de economische crisis? Dat dergelijke verschuivingen mede aan maatschappelijke evoluties refereren ligt voor de hand. Het *evolutief beeld* van het soort door de rechtbank behandelde betwistingen weerspiegelt voor een stuk maatschappelijke tendensen. Rechtssociologisch kan men hieruit ongetwijfeld een aantal interessante bevindingen afleiden.

Een beschrijving van de aard der zaken en de evolutie ervan tussen 1970 en 1980 vormt de hoofdbrok van dit artikel. Daarnaast analyseren wij een aantal bijkomende informatie, telkens uitgesplitst *ratione materiae* en dit eveneens in tijdsperspectief. Meer bepaald behandelen wij de duur van de gedingen, het aantal open zaken, en de aard van de partijen². Over dit laatste aspect is de theorie van Galanter³ vrij goed bekend. Deze theorie stelt dat het gerechtelijk systeem — formeel neutraal — toch bepaalde partijen bevoordeelt. Partijen met bepaalde startvoordelen (macht, grootte, deskundigheid enz.) bekleden in een geding een gunstige positie om hun kansen op succes te maximaliseren. Galanter heeft hieruit zijn stelling ontwikkeld dat «haves» er beter voorstaan dan de «haves not». De aard van de partijen die bij een rechtsgeding betrokken zijn, is dus een waardevol rechtssociologisch gegeven. Daarom stellen wij de vraag welke partijen als aanlegger en verweerder bij de verschillende soorten eisen betrokken zijn en in welke mate het profiel van de partijen zich tussen 1970 en 1980 gewijzigd heeft.

2. Methode van onderzoek

De statistieken over de burgerlijke rechtbanken bevatten, zoals gezegd, geen indeling *ratione materiae* en geven evenmin enige aanduiding daarover. Daarom dienden wij de

¹ E. LANGERWERF en F. VAN LOON, «De rechtbanken in de jaren zeventig: een explosie van zaken?», *R.W.*, 1984-85, 369-386.

² Deze informatie is enkel beschikbaar op de Algemene Rol.

³ GALANTER, M., «Why the 'haves' come out ahead: speculations on the limits of legal change», *Law and Society Review*, 1974, 9, 1, 95-160.

nodige gegevens zelf ter plaatse op te zoeken. Onze keuze viel hierbij op de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen. Een eerdere studie van de Algemene Rol van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen⁴ — voor de zaken ingeleid gedurende het jaar 1975 — had ons geleerd dat de rol een vrij betrouwbaar instrument is voor een globale indeling van de aard der zaken. Daarom besloten wij dit onderzoek te herhalen voor de jaren 1970 en 1980 en dit voor de drie bestaande rollen. Naast de «gewone» Algemene Rol bestaan afzonderlijke registers voor de korte gedingen en voor de verzoekschriften. Voor 1975 dienden wij dan enkel nog de verzoekschriften en de korte gedingen te depouilleren.

Door het grote aantal ingeleide zaken en door het steriotiepe karakter van bepaalde rollen, voornamelijk de korte gedingen en de verzoekschriften, was het ons onmogelijk alle zaken te analyseren. Wij opteerden daarom voor een representatieve steekproef van één zaak op tien. Elke tiende zaak, waarbij het rolnummer op 0 eindigde, namen wij in het onderzoek op. Deze steekproef lijkt groot genoeg om gerechtvaardigde uitspraken te doen over de grote categorieën van zaken. Voor de algemene rol van 1975, die wij eerder volledig gepouilleerden, namen wij eveneens één tiende van alle zaken. Aan de hand van deze vijfjaarlijkse steekproeven zijn wij in staat de evolutie in kaart te brengen.

Naast de aard der zaken vormt de duur der gedingen een tweede topic. Daartoe noteerden wij de datum van de inleiding en de datum van de eindbeslissing. Zoals reeds vermeld lijkt het interessant — zeker in het licht van de alarmerende berichten over een steeds groeiende achterstand — de procesduur in historisch perspectief te bekijken. Neemt de duur inderdaad toe en zo ja, op welke terreinen?

In onze steekproef tellen wij voor 1970 127 korte gedingen, 195 verzoekschriften en 463 zaken ingeleid op de algemene rol. Voor 1975 luiden de cijfers resp. 169 korte gedingen, 334 verzoekschriften en 562 inleidingen via de algemene rol. Voor 1980 slaat het onderzoek op 218 korte gedingen, 649 verzoekschriften en 667 zaken op de algemene rol. Het werkelijke aantal zaken ligt dus telkenmale 1 maal hoger.

De computerverwerking gebeurde op het Rekencentrum van de UFSIA.

3. De aard van de eis

3.1. Het algemeen profiel

Om het algemeen profiel te schetsen van het soort zaken waarmee de Rechtbank van Eerste Aanleg van Antwerpen zich inlaat, hebben we in een eerste stadium alle zaken (zowel van de algemene rol, verzoekschriften en korte gedingen) ingedeeld in een aantal grote categorieën en dit voor 1970, 1975 en 1980. Hiertoe maakten wij gebruik van een eerder ontworpen schema, waarvan wij echter alleen de grote indelingen hanteerden⁵.

⁴ E. LANGERWERF, J. VAN HOUTTE, F. VAN LOON, (*Betere*) *Gerechtelijke statistieken en (efficiënter) beheer van de rechtbanken*, 1984 (in druk).

⁵ E. LANGERWERF, J. VAN HOUTTE, F. VAN LOON, (*Betere*) *Gerechtelijke statistieken en (efficiënter) beheer van de rechtbank*, 1984 (in druk).

Zoals blijkt uit tabel 1 strekt de activiteit van de rechtbank van eerste aanleg zich hoofdzakelijk uit over twee belangrijke pijlers : familierecht en verbintenissenrecht. Dit beeld wijzigt zich overigens niet veel tussen 1970 en 1980. In 1970 bedraagt het aandeel van de echtscheidingszaken 26 % en dat van de overige familierechtelijke aangelegenheden 14 %. In 1980 daalt het belang van echtscheiding tot 23 %, maar stijgt het aantal andere familierechtelijke zaken tot 22 %. In totaal betekent dit dat het relatief aandeel van het familierecht 40 % uitmaakt in 1970, 42 % in 1975 en 45 % in 1980. Geschillen inzake verbintenissen en contracten maken 16 à 18 % uit van het totaal. Familie- en verbintenissenrecht samen vormen dus nagenoeg 60 % van alle gedingen.

Daarnaast houden nog een redelijk aantal betwistingen verband met aansprakelijkheid (voornamelijk verkeersongevallen) en met beslag. Het relatief aantal aansprakelijkheidsgeschillen vermindert tussen 1970 en 1980 van 9 % tot 5 %. De betekenis van de beslagzaken neemt daarentegen toe van 9 tot 12 %. Verzet tegen beslag maakt in 1970 3 % van het totaal uit, in 1980 4 %.

Indien we daarnaast nog rekening houden met 6 % zaken in hoger beroep, waarover geen informatie over de aard beschikbaar is, en 5 à 7 % gedingen die verband houden met procedure, is vrijwel de totaliteit van de geschillen overlopen. Een miniem aantal zaken slaat nog op erfrecht (3 à 5 %), zakenrecht (1 à 3 %), huurzaken (minder dan 0,5 %) en verzet tegen verstekvonnissen (0,6 à 0,9 %).

Het totaal aantal zaken ligt in 1975 32 % hoger dan in 1970 en in 1980 89 %.

Tabel 1: Procentuele verdeling naar aard van de eis — algemeen

Aard eis	1970	1975	1980
Familierecht (echtscheiding)	26	31	23
Familierecht (niet-echtscheiding)	14	11	22 ⁶
Erfrecht	5	3	3
Verbintenissen	18	16	17
Zakenrecht	3	2	1
Aansprakelijkheid	9	7	5
Huurzaken	0,2	0,4	-
Beslag	9	13	12
Reactie beslag ⁷	3	2	4
Procedure ⁸	5	6	7
Verzet tegen verstekvonnissen	0,6	0,6	0,9
Hoger beroep	6	6	6
Geen informatie	1	1	0,3
N (= 100 %)	823	1089	1553
Index	100	132	189

⁶ Deze toename is te wijten aan homologaties van wijzigingen van het huwelijksstelsel die iets meer dan de helft van deze categorie uitmaken.

⁷ Het betreft hier zowel verzet tegen een toelating tot bewarend beslag als een revindicatie tegen een uitvoerend beslag.

⁸ Het gaat hier om procedurekwesties of zaken waarvan alleen de procedure bekend is, maar niet het onderwerp van de vordering.

Wij herinneren eraan dat het zojuist geschetste beeld trekking heeft op alle behandelde zaken samen (van de drie rollen). Het wordt uiteraard ook geconditioneerd door de bevoegdheden die aan deze rechtbank toebedeeld zijn en eventuele wijzigingen in de loop van de beschouwde periode.

3.2. Nadere analyse per rechtsterrein

In een tweede stadium bekijken wij elk van de grote categorieën iets nader (tabel 2).

Bij *echtscheidingsproblemen* gaat het — naast de eigenlijke procedures zelf, hetzij door onderlinge toestemming hetzij op grond van bepaalde feiten — veelal om voorlopige maatregelen (ongeveer één derde). Vermeldenswaard is dat het relatief belang van echtscheiding met wederzijdse toestemming op tien jaar tijd nagenoeg verdubbeld is (van 15 naar 27 %). Parallel hiermee daalt het aantal echtscheidingsprocedures op grond van bepaalde feiten van 35 naar 28 %. Betwistingen over onderhoudsgeld en hoede- of bezoekecht van de kinderen maken elk 6 % uit van het totaal. In absolute cijfers neemt het belang van de echtscheidingsproblematiek toe met 63 % ten opzichte van 1970.

De overige *familierechtelijke zaken* (andere dan echtscheiding) bestaan in 1980 voor meer dan de helft (51 %) uit homologaties van een wijziging in het huwelijksstelsel. Hieraan merkt men welke repercussies wijzigingen in de procedure kunnen hebben. In 1970 of 1975 bestond deze mogelijkheid niet. 12 % van de zaken betreffen in 1980 adoptie. Deze worden behandeld door de jeugdrechtbank rechttdoende in burgerlijke zaken. Een verdere 9 % handelt over onbekwaamheid van een minderjarige. Nationaliteitskeuze en homologatie van de beslissingen van de familieraad maken elk 6 % van het totaal uit. De overige categorieën bevatten nog lagere percentages.

Het is opmerkelijk dat de index (met 1970 als basis 100) in 1980 stijgt tot 293, na in 1975 slechts miniem te zijn toegenomen tot 103. Het grote aantal homologaties van wijzigingen in het huwelijksstelsel is hiervoor verantwoordelijk. Laat men deze buiten beschouwing, dan blijft het aandeel van de verschillende subcategorieën vrij constant in het beschouwde decennium, al ligt het absoluut aantal betwistingen in 1980 44 % hoger dan in 1970.

Betwistingen inzake *verbintenissen* en *aansprakelijkheid* hebben bijna uitsluitend te maken met respectievelijk incasso's en verkeersongevallen. Het absoluut aantal verbintenisgeschillen neemt echter sterk toe vooral in 1980, terwijl het aantal aansprakelijkheidsconflicten stabiel blijft. Ook *beslagzaken* en *verzet tegen beslag* leveren geen noemenswaardige tendensen op. Meer dan de helft van deze zaken handelen over een bewarend beslag en een kwart over een reactie op een eerder beslag. Het totaal aantal beslagzaken kent echter een sterke stijging tot index 247. Allicht biedt de economische crisis hier een verklaring voor.

Voor vonnissen die verband houden met de procedure treden wel enkele noemenswaardige verschuivingen op. Zo neemt het aantal aanstellingen van een deskundige toe van 31 naar 53 % en daalt de proportie van uitvoering van vonnissen/exequatur van 14 naar 7 %. Bijna een kwart der zaken is gebaseerd op artikel 661 G.W. (bevoegdheidsge-

schillen). In absolute cijfers neemt het belang van deze groep echter aanzienlijk toe. De index bereikt 262 in 1980, na in 1975 het peil van 150 bereikt te hebben. Vooral het stijgend aantal aanstellingen van deskundigen is hiervoor verantwoordelijk.

Tabel 2: Procentuele verdeling naar aard van de eis (per subcategorie)

	1970	1975	1980
<i>Familierecht - echtscheiding</i>			
Onderhoudsgeld echtgenote	4	5	6
Hoede - Bezoekrecht kinderen	6	8	6
Voorlopige maatregelen	37	32	32
Echtscheiding bepaalde feiten	35	30	28
Echtscheiding door onderlinge toestemming	15	20	27
Andere	5	5	0,3
N (= 100 %)	216	343	352
Index	100	159	163
<i>Familierecht (niet-echtscheiding)</i>			
Nationaliteitskeuze	19	12	6
Burgerlijke stand	5	8	2
Afwezigheid	3	-	0,3
Onbekwaamheid (minderjarige)	9	16	9
Onbekwaamheid (meerderjarige)	2	-	0,9
Huwelijk	9	8	5
Homologatie beslissing familieraad	5	8	6
Homologatie wijziging huwelijksstelsel	-	-	51
Afstamming	12	7	1
Adoptie	28	28	12
Andere	9	13	7
N (= 100 %)	116	119	340
Index	100	103	293
<i>Verbintenissen</i>			
Incasso's	94	96	98
Andere	6	4	2
N (= 100 %)	145	179	261
Index	100	123	180
<i>Aansprakelijkheid</i>			
Verkeersongevallen	90	87	100
Andere	10	13	-
N (= 100 %)	72	79	71
Index	100	110	99
<i>Beslagzaken en reactie beslag</i>			
Bewarend beslag	51	80	53
Uitvoerend beslag	9		7
Aanstelling notaris	8	4	9
Andere	8	4	5
Reactie beslag ⁹	24	12	25

N (= 100 %)	100	159	247
Index	100	159	247
<i>Procedure</i> ¹⁰			
Aanstelling deskundige	31	35	53
Vrijwillige verschijning	10	14	10
Uitvoering vonnis/exequatur	14	6	7
Art. 661 Ger. W.	-	24	22
Andere	45	21	8
N (= 100 %)	42	63	110
Index	100	150	262
<i>Erfrecht</i>			
Vereffening en verdeling nalatenschap	36	53	41
Inbezitstelling	61	44	55
Andere	2	3	5
N (= 100 %)	44	32	44
Index	100	73	100
<i>Zakenrecht</i>			
Eigendom	54	58	31
Voorrechten en hypotheke	38	21	38
Andere	8	21	31
N (= 100 %)	24	24	16
Index	100	100	67

Ten slotte resten er nog de rubrieken *erfrecht* en zakenrecht. Bij erfrechtelijke zaken gaat het in 1970 in 36 % om een vereffening of verdeling van de nalatenschap en in 61 % om een inbezitstelling. Tien jaar later is het aandeel van de eerste categorie lichtjes opgelopen tot 41 %. Inbezit-

stelling maakt in 1980 nog 55 % van het totaal aantal erfrechtelijke zaken uit. Het totaal aantal erfzaken neemt per saldo niet toe, terwijl het in 1975 zelfs een daling kent.

Terwijl in 1970 eigendomsconflicten nog meer dan de helft (54 %) van de categorie zakenrecht uitmaken, daalt — na een lichte toename tot 58 % in 1975 — hun proportie drastisch tot 31 % in 1980. Het relatief belang van de voorrechten en hypotheke blijft onveranderd in 1980 ten opzichte van 1970 (38 %), hoewel in 1975 een daling werd vastgesteld tot 21 %. Het belang van deze categorie loopt echter terug.

3.3. *Algemene rol, korte gedingen en verzoekschriften*

In de vorige paragrafen hebben we telkens de totaliteit der behandelde zaken bekeken. Vanzelfsprekend treden er differentiaties op indien men de algemene rol, de rol der korte gedingen en de rol van de verzoekschriften afzonderlijk beschouwt. Grote verschuivingen doen zich echter niet voor.

Op de *algemene rol* wordt veruit de meerderheid der zaken gevormd door verbintenissengeschillen. Het aandeel ervan neemt proportioneel aanzienlijk toe van 30 % in 1970 tot 39 % in 1980. Aangezien het hier grotendeels om incasso's gaat, kan men de vraag stellen of dit een weerspiegeling is van de verslechterende economische toestand en de betalingsmoeilijkheden die hier voor velen uit voortvloeien.

Proportioneel is het aantal familierechtelijke betwistingen op de algemene rol sterk afgenomen. Dit geldt vooral voor niet-echtscheidingszaken (van 7 % in 1970 tot 1 % in 1980), maar ook — hoewel in mindere mate — voor echtscheidingszaken (van 23 % naar 15 %). Beide soorten betwistingen worden natuurlijk vaak in een kort geding behandeld of bij verzoekschrift aanhangig gemaakt. Op de

Tabel 3: Procentuele verdeling naar aard van de eis, uitgesplitst naar algemene rol, korte gedingen en verzoekschriften

Aard eis	Algemene rol			Korte gedingen			Verzoekschriften		
	1970	1975	1980	1970	1975	1980	1970	1975	1980
Familierecht (echtsch.)	23	18	15	67	82	68	11	23	15
Familierecht (niet-echtsch.)	7	8	1	-	-	-	37	31	50
Erfrecht	4	3	3	-	-	-	12	5	4
Verbintenissen	30	31	39	-	-	0,5	3	-	0,1
Zakenrecht	3	3	1	2	-	3	3	1	0,6
Aansprakelijkheid	16	14	11	-	-	-	-	-	-
Huurzaken	0,4	0,7	0	-	-	-	-	-	-
Beslag	3	2	0,3	2	-	1	25	36	27
Reactie beslag	1	2	9	13	-	-	1	-	-
Procedure	2	3	6	12	28	27	7	4	2
Verzet tegen verstekvonnis	0,6	1	2	2	3	1	-	-	-
Hoger beroep	11	12	14	-	-	-	-	0,3	0,6
Geen informatie	0,6	1	0,3	2	-	-	1	0,3	0,3
N (= 100 %)	463	562	667	129	169	219	233	357	667
Index	100	122	144	100	131	170	100	153	286

⁹ Het betreft hier zowel verzet tegen een toelating tot bewarend beslag als een revindicatie tegen een uitvoerend beslag.

¹⁰ Het gaat hier om procedurekwesties of zaken waarvan alleen de procedure bekend is, maar niet het onderwerp van de vordering.

rol der *korte gedingen* maken echtscheidingszaken trouwens 68 % van het totaal uit in 1980 en zelfs 82 % in 1975. De rol der *verzoekschriften* telt in 1970 11 % echtscheidingskwesties, 23 % in 1975 en 15 % in 1980. Deze cijfers

zijn op zichzelf echter weer misleidend wegens het groot aantal homologaties van een wijziging in het huwelijksstelsel.

De resterende kwantitatief nog belangrijke categorieën op de algemene rol worden gevormd door aansprakelijkheidsgeschillen en appelzaken. Het aandeel van de eerste groep daalt in tien jaar van 16 % tot 11 %. Het aantal appelzaken neemt daarentegen lichtjes toe van 11 % in 1970 tot 14 % in 1980.

Alle eisen van een andere aard komen relatief gesproken weinig voor op de algemene rol, uitgezonderd wellicht 9 % «reactie op beslag».

Naast de hierboven reeds genoemde geschillen inzake echtscheiding die meer dan tweederde uitmaken van alle zaken in *kort geding*, vormen proceduriële aangelegenheden de tweede grote categorie. Terwijl in 1970 de proportie ervan nog maar 12 % bedraagt, verdubbelt hun aandeel tot 28 % in 1975 en 27 % in 1980. Deze stijging loopt trouwens parallel met het verdwijnen van «reactie op beslag» van de rol der korte gedingen. In 1970 handelt nog 13 % van alle korte gedingen over reactie op beslag. In 1975 en 1980 komt dit soort zaken niet meer voor op de rol der korte gedingen.

Drie soorten geschillen vormen de overgrote meerderheid van de rol der *verzoekschriften*. Vooral familierechtelijke zaken en in het bijzonder die welke niet over echtscheiding handelen (vooral homologaties van een wijziging van het huwelijksvermogensstelsel) zijn talrijk (37 % in 1970 en zelfs 50 % in 1980); 15 % van de verzoekschriften heeft in 1980 nog betrekking op echtscheiding. Ook beslag wordt veelal bij verzoekschrift aanhangig gemaakt. Meer dan een kwart van alle verzoekschriften handelt over beslag.

Vergelijkt men het kwantitatief belang van deze drie rollen, dan merkt men dat de rol der verzoekschriften de sterkste toename kent. In 1980 kent men bijna een verdrievoudiging ten opzichte van 1970. De korte gedingen nemen toe met 70 % in de loop van het beschouwde decennium. De zaken op de algemene rol klimmen van index 100 in 1970, naar 122 in 1975 en 144 in 1980. Hoewel het stijgingspercentage dus lager uitvalt dan voor de twee andere rollen, blijft het echter aanzienlijk.

4. Procesduur en aantal open zaken

De vraag naar de procesduur (d.i. de tijd tussen de datum van inleiding en de datum van de eindbeslissing/eindvonnis/verwijzing/doorhaling enz.) is alleen betekenisvol voor zaken ingeschreven op de algemene rol of op de rol der verzoekschriften. Korte gedingen worden per definitie snel afgehandeld. In de praktijk blijkt dat gemiddeld in minder dan een week te zijn.

Uit tabel 4 kan men aflezen dat voor de algemene rol de gemiddelde procesduur (uitgedrukt door de mediaan, die de grens aangeeft waaronder 50 % van de waarnemingen valt)¹¹ van 160 dagen in 1970 is toegenomen tot 181 dagen in 1980. Deze toename lijkt niet zo bijzonder groot. Het gaat natuurlijk om een gemiddelde. Tussen de verschillende soorten eisen bestaat immers een enorme variatie. Het is

verder waarschijnlijk dat een aantal in 1980 ingeleide zaken nog bezig zijn, zodat het uiteindelijke cijfer zal stijgen.

Betwistingen over familierecht, erfrecht of verbintenissen kennen een snel verloop en zijn gemiddeld binnen drie maanden afgewerkt. Dat algemene beeld geldt zowel in 1970 als in 1980, hoewel er — behalve bij echtscheidingsprocessen die sneller verlopen — een algemene tendens bestaat naar een langere procesduur. De gemiddelde duur bij erfrechtelijke en verbintenissenkwesties neemt bijvoorbeeld toe van 23 en 27 dagen in 1970 tot respectievelijk 55 en 58 dagen in 1980. Uiteraard moet men er ook rekening mee houden dat bij verbintenissen (incasso's) veel verstekvonnissen voorkomen, wat de mediaan sterk naar beneden drukt.

Alle andere soorten zaken duren veel langer en zijn zelden binnen het tijdsbestek van één jaar afgewerkt. Ook hier bestaat er in het algemeen een tendens tot toename van de procesduur tussen 1970 en 1980. Aansprakelijkheidsgeschillen nemen bijvoorbeeld in 1970 gemiddeld 421 dagen in beslag. In 1980 is de mediane duur opgelopen tot 477 dagen. Bij appelzaken neemt de duur toe van 225 tot 277 dagen. Sommige eisen werden in 1980 ook sneller beslecht dan in 1970. Dit geldt onder meer voor zakenrecht (mediaan van 901 en 721) en beslagzaken (811 en 52).

Bij al deze tendensen mag men niet uit het oog verliezen dat het om gemiddelden gaat, die soms berekend zijn op relatief kleine aantallen. Bovendien kan het gebruik van het rekenkundig gemiddelde als maat resulteren in een grotere toename, aangezien dit sterk beïnvloed wordt door de langdurige zaken. Daarenboven zijn in 1980, zoals reeds gezegd, allicht nog een aantal zaken in behandeling, zodat de gemiddelde procesduur nog zal toenemen.

Tabel 4: Algemene rol: gemiddelde procesduur (in dagen) en aantal open zaken naar aard van de eis.

Aard eis	1970			1980		
	Me	N	% open	Me	N	% open
Familierecht	16	28	7	90	6	14
Echtscheiding	91	95	10	58	89	12
Erfrecht	23	13	24	55	19	0
Verbintenissen	27	109	20	58	183	29
Zakenrecht	901	11	21	721	4	33
Aansprakelijkh.	421	56	22	477	53	25
Beslag	811	16	20	52	44	31
Procedure	361	8	27	415	27	27
Beroep	225	45	8	277	75	17
Andere	721	6	25	160	8	38
Totaal	160	387	16	181	508	24

Voor een juiste interpretatie van de procesduur is het percentage *nog niet afgehandelde zaken* een belangrijke indicator. Vermeldenswaard is dat het percentage open zaken met de helft is toegenomen van 16 % in 1970 tot 24 % in 1980. Een kwart van alle in 1980 aanhangig gemaakte zaken was dus op het ogenblik van de analyse (juni 1984) formeel nog niet geëindigd.

¹¹ Voor 1975 is deze informatie niet op vergelijkbare wijze beschikbaar.

Hoge percentages open zaken komen in 1980 vooral voor bij beslagzaken (31 %), zakenrecht (33 %), verbintenissenrecht (29 %) en procedurekwesties (27 %). Verbintenissen uitgezonderd gaat het hierbij dus om zaken die gemiddeld lang aanslepen. Lage proporties vinden wij daarentegen bij gedingen in hoger beroep (17 %), echtscheiding (12 %) en andere familierechtelijke zaken (14 %). Bij erfrechtelijke geschillen komen in 1980 geen open zaken meer voor (slechts berekend op 79 zaken), in 1970 nog 24 % (echter slechts berekend op 13 zaken).

Ook op de *rol der verzoekschriften* vertoont de procedure tussen 1970 en 1980 een stijgende tendens. Het lijkt echter beter hier niet in detail op in te gaan, daar met name echtscheidingen door onderlinge toestemming een vaste tijdsduur hebben.

5. De partijen

In de loop van de beschouwde tien jaar heeft de verhouding tussen natuurlijke en rechtspersonen slechts geringe schommelingen ondergaan. Deze analyse wordt echter beperkt tot de zaken voorkomend op de algemene rol. Bij de andere rollen was de informatie soms onvolledig of is er gewoon geen tegenpartij (bijv. nationaliteitskeuze).

In de positie van aanlegger is het relatief aantal rechtspersonen lichtjes aangegroeid van 30 % in 1970 tot 35 % in 1980. Een stijging van het aantal rechtspersonen met 5 % wordt eveneens aangetroffen in de positie van verweerder (van 15 % tot 20 %). De overgrote meerderheid van hen die de rechtbank mobiliseren zijn dus nog steeds natuurlijke personen, hoewel het aandeel van de rechtspersonen groeit.

Belangrijker in het licht van de bestaande rechtssociologische theorie lijken evenwel de verschuivingen van de partijen die het tegen elkaar opnemen in de positie van eiser en verweerder (tabel 5). Terwijl in 1970 nog in 63 % van alle zaken een natuurlijk persoon optreedt tegen een natuurlijk persoon, bedraagt dit percentage 58 % in 1975 en nog slechts 52 % in 1980. Het scenario waarin een rechtspersoon als eiser procedeert tegen een natuurlijk persoon als verweerder komt daarentegen in 1980 in 28 % van alle zaken voor tegenover slechts 22 % in 1970. Omgekeerd neemt echter ook het aantal geschillen waarin een natuurlijk persoon als aanlegger optreedt tegenover een rechtspersoon als verweerder toe van 8 tot 13 %. Is dit een indicatie van een grotere mondigheid van de natuurlijke personen? Het procentueel aantal betwistingen tussen rechtspersonen

onderling verandert daarentegen op 10 jaar tijd nauwelijks (6 à 7 %). Zij beschikken echter over een ander forum voor hun handelsgeschillen, de rechtbank van koophandel.

Ook bij deze informatie brengt de aard van de eis soms belangrijke verschillen aan in de zojuist vastgestelde tendensen. Betwistingen over *verbintenissen* (meestal incasso's) stellen in de meerderheid der gevallen rechtspersonen als eiser tegenover een natuurlijk persoon als verweerder (56 %). Dit soort conflicten stijgt trouwens in het beschouwde decennium van 46 % naar 56 % van het totaal. Procedures tussen natuurlijke personen onderling maken in 1970 43 % van het totaal uit; in 1980 nog 31 %. Andere types komen bij het verbintenissenrecht zelden voor. In 1980 slaat slechts 6 % van de procedures op een conflict tussen een natuurlijk persoon als eiser tegenover een rechtspersoon als verweerder en in 7 % stond een rechtspersoon tegenover een andere rechtspersoon.

Bij *aansprakelijkheidsgeschillen* (overwegend verkeersongevallen) staan daarentegen in 1980 51 % natuurlijke personen tegenover elkaar. Slechts in 20 en 23 % van het aantal zaken gaat de confrontatie tussen een rechtspersoon in de positie van eiser tegenover een natuurlijk persoon als verweerder of omgekeerd; 7 % van de betwistingen belangt rechtspersonen onderling aan. Het is zeer de vraag in welke mate achter een natuurlijk persoon een verzekeringsmaatschappij schuilgaat, die in feite de procedure in handen heeft.

In vergelijking met 1970 blijkt het aantal procedures tussen natuurlijke personen onderling licht te zijn toegenomen (van 47 naar 51 %) alsook de betwistingen met een natuurlijke persoon als eiser en een rechtspersoon als verweerder (van 18 tot 23 %). Het procentueel aandeel van de geschillen tussen rechtspersonen onderling is daarentegen meer dan gehalveerd op tien jaar tijd, van 15 % naar 7 %. Voor een juiste schatting van het aantal burgerlijke-aansprakelijkheidsgeschillen zou men natuurlijk ook moeten kijken naar de correctionele rechtbank, waar men zich burgerlijke partij kan stellen. Hierover hebben wij echter geen informatie.

Procedures inzake *familierecht* mobiliseren uiteraard alleen natuurlijke personen. Wel interessant zijn de *zaken in hoger beroep*. Ongeveer twee derde van alle geschillen betreffen natuurlijke personen onderling. Dit aantal is van 1970 tot 1980 slechts licht gedaald van 66 naar 63 %. Appelen tussen rechtspersonen onderling komen nauwelijks voor (4 %).

Tabel 5: Natuurlijke en rechtspersonen in de positie van aanlegger en verweerder (in % van totaal aantal zaken)

	Verweerder								
	1970			1975			1980		
Aanlegger	Nat. pers.	Rechtsp.	Tot.	Nat. pers.	Rechtsp.	Tot.	Nat. pers.	Rechtsp.	Tot.
Nat. pers.	63	8	70	58	10	68	52	13	65
Rechtsp.	22	6	30	27	5	32	28	7	35
Totaal	85	15	N = 450	85	15	N = 542	80	20	N = 663

6. Besluit

De opzet van dit artikel was driedelig. In eerste instantie trachtten wij na te gaan met welke zaken — gegroepeerd naar grote rechtsterreinen — de Rechtbank van Eerste Aanleg van Antwerpen zich in burgerlijke zaken diende in te laten. Verder ontleedden wij twee andere essentiële kenmerken van een zaak, nl. de procesduur en de partijen. Het leek ons interessant niet alleen een statisch overzicht te bieden, maar ook het verloop tussen 1970 en 1980 in beeld te brengen.

Hiertoe verzamelden wij door middel van een representatieve steekproef de nodige gegevens over de algemene rol, de rol der verzoekschriften en die der korte gedingen voor de jaren 1970, 1975 en 1980.

De rechtbank van eerste aanleg houdt zich overwegend met traditionele materies bezig: familierecht en verbintenissenrecht (incasso's). Dit zijn de twee grote pijlers die samen goed zijn voor 60 % van alle zaken. Het *familierecht* alleen neemt zowat 40 % in beslag. Een vierde van alle zaken houdt verband met echtscheidingskwesties en aanverwante. Hierbij hebben in 1980 voorlopige maatregelen, echtscheidingen op grond van bepaalde feiten en door onderlinge toestemming een gelijk belang. De echtscheidingen door onderlinge toestemming hebben echter een verdubbeling gekend van 1970 tot 1980.

Geschillen inzake *contracten en verbintenissen* maken iets minder dan een vijfde van het totaal uit. Zoals verwacht vormen incasso's hiervan het leeuwendeel.

Een derde rechtsterrein dat men traditioneel met de rechtbank van eerste aanleg associeert is *aansprakelijkheid* (verkeersongevallen). Hoewel het aantal zaken in absolute cijfers gelijk blijft, daalt op tien jaar tijd het relatief belang met de helft en bedraagt het nog 5 % in 1980. Het is echter mogelijk dat het aantal burgerlijke-partijstellingen voor de correctionele rechtbank toegenomen is. De betekenis van *beslagzaken* gaat daarentegen crescendo en bereikt 16 % in 1980. Is dit een gevolg van de economische crisis?

Daarnaast zijn er nog twee categorieën met een zeker kwantitatief belang. *Hogere beroepen tegen vonnissen van een vrederecht* hebben een aandeel van 6 %. Hetzelfde percentage geldt voor *procedurekwesties* of zaken waarvan de ratio materiae onbekend is.

Vergelijkt men de *evolutie van 1970 tot 1980*, dan is het besluit dat er op een algemeen niveau weinig verschuivingen plaatshadden, al is het totaal aantal zaken wel sterk toegenomen. Het belang van beslagzaken en familie zaken (niet-echtscheiding) stijgt in relatieve cijfers en dat van aansprakelijkheid daalt. De overige rechtsterreinen kennen per saldo weinig verschuivingen.

Het aandeel van de diverse categorieën varieert uiteraard naargelang het soort rol. Zo beslaan echtscheidingskwesties twee derde van alle korte gedingen. Het belang van familie zaken binnen de verzoekschriften loopt eveneens op tot twee derde in 1980. Daarnaast komen er veel beslagprocedures voor. De Algemene Rol telt vier belangrijke catego-

rieën: verbintenissen, familierecht, appelzaken en aansprakelijkheid.

De *duur der zaken* is een belangrijk gegeven, zeker in het licht van de alarmerende gegevens over de achterstand. De korte gedingen worden (per definitie) vlug afgehandeld en ook bij de verzoekschriften doen zich weinig problemen voor, al vertoont de procesduur een stijgende tendens. Daarom beperkt deze analyse zich tot de zaken ingeleid op de Algemene Rol. Zoals het in de lijn der verwachtingen lag, duurt een zaak in 1980 gemiddeld (mediaan) langer dan in 1970. Toch is er een enorme variatie naargelang de aard van de eis. Zaken betreffende familierecht, erfrecht en verbintenissen kennen globaal een snel verloop en zijn gemiddeld binnen drie maanden afgewerkt. Toch bestaat er ook hier een tendens naar een langere procesduur. Alle andere soorten zaken duren veel langer en zijn zelden binnen een jaar afgewerkt. Op te merken valt dat het percentage niet geëindigde zaken toenam van 16 % in 1970 tot 24 % in 1980. Dit hoge percentage in 1980 wijst er allicht op dat in een aanzienlijk aantal gevallen de zaak nog bezig is. Houdt men hiermee rekening, dan stijgt de gemiddelde afhandelduur natuurlijk aanzienlijk. Veel open zaken komen voor bij beslagzaken, zakenrecht, verbintenissen en procesrecht. Lage proporties vinden wij daarentegen bij gedingen in hoger beroep, echtscheiding en andere familierechtelijke zaken.

Voor elke organisatie en dus ook voor een rechtbank is het belangrijk te weten welk publiek men over de vloer krijgt. Zijn de partijen natuurlijke personen of rechtspersonen? Dit hebben wij andermaal nagegaan bij de zaken ingeleid op de Algemene Rol.

Merkwaardig is dat de verhouding tussen natuurlijke en rechtspersonen in de beschouwde tien jaar slechts weinig schommelingen heeft ondergaan. Tweederde van hen die de rechtbank mobiliseren, zijn in 1980 nog steeds natuurlijke personen, hoewel het aandeel van de rechtspersonen licht is toegenomen sinds 1970. In de meerderheid der zaken staan twee natuurlijke personen tegenover elkaar. Dit soort confrontaties daalt echter vrij sterk van 63 % in 1970 tot 52 % in 1980. Het scenario waarin een rechtspersoon als eiser procedeert tegen een natuurlijk persoon als verweerder stijgt daarentegen van 22 naar 28 %. Omgekeerd treden ook in 1980 5 % meer natuurlijke personen als aanlegger op tegen een rechtspersoon als verweerder (13 % tegenover 8 % in 1970). De proportie betwistingen tussen rechtspersonen onderling blijft het afgelopen decennium vrij stabiel (6 à 7 %).

Ook deze informatie verandert met de aard van de eis. Meer dan de helft van de verbintenissengeschillen stelt een rechtspersoon als eiser tegenover een natuurlijk persoon als verweerder. Betwistingen tussen natuurlijke personen onderling maken de meerderheid uit van de zaken in hoger beroep en over aansprakelijkheid.

E. LANGERWERF en F. VAN LOON
Centrum voor Rechtssociologie
Universiteit Antwerpen — UFSIA

HYPOTHECAIRE LENING EN SCHULDVERNIEUWING

1. In een tijd waarin elke ondernemer te maken krijgt met schuldenaars die niet of niet tijdig betalen, is het geen zeldzaamheid dat de ondernemer-schuldeiser zelf in kredietmoeilijkheden geraakt. Dergelijke en andere redenen brengen mee dat de schuldenaar van een hypothecaire lening riskeert dat hij op het contractueel bepaalde tijdstip zijn financier niet kan betalen en deze gebruik maakt van het beding dat hem toestaat bij wanbetaling van één enkele termijn onmiddellijke betaling van de volledige schuld te vorderen.

In heel wat gevallen wordt de financiële soep echter niet zo heet gegeten als ze wordt opgediend. Na de nodige besprekingen waarbij de hypothecaire schuldenaar kan aantonen dat zijn situatie helemaal niet zo slecht is, wordt vaak een overeenkomst gesloten waarbij de hypothecaire schuldeiser afziet van zijn eis tot onmiddellijke en volledige betaling. Bij die overeenkomst kunnen de partijen zich ertoe beperken de oorspronkelijke lening te handhaven, zij kunnen bijkomende termijnen overeenkomen en/of nieuwe voorwaarden aan de lening verbinden.

Dit herstellen van de schuldeiser/schuldenaarrelatie doet de cruciale vraag rijzen of men hier niet met een schuldvernieuwing te maken heeft. Een bevestigend antwoord op die vraag kan verstrekkende gevolgen hebben. Wil men de lening hypothecair blijven waarborgen, dan is principieel een nieuwe authentieke akte vereist, met alle bijkomende notariële en fiscale kosten van dien.

Daarmee rijst niet alleen een vraag naar de geldigheid maar ook naar de rang van de hypotheek. Werd inderdaad een nieuwe hypotheekakte opgesteld, dan zal er ook een nieuwe inschrijving genomen moeten worden, hetgeen kan meebrengen dat de schuldeiser voortaan voorafgegaan zal worden door schuldeisers die voordien in rang na hem kwamen. In extreme gevallen riskeert hij zelfs dat deze nieuwe hypotheek als nietig, vernietigbaar of niet-tegenwerpelijkt wordt beschouwd¹. Het hoeft dus geen betoog dat in deze omstandigheden derden met veel aandacht de overeenkomst tussen hypothecaire schuldeiser en schuldenaar zullen onderzoeken. Art. 1165 B.W. staat er immers niet aan in de weg dat de derde zich op het bestaan van de overeenkomst en van haar gevolgen tussen partijen mag beroepen om daar alle voor hem dienstige gevolgen uit af te leiden². Zo komt men tot de vaststelling dat er twee vragen zijn:

1) Wanneer vervalt de hypotheek? 2) Wanneer is er sprake van schuldvernieuwing? De tweede vraag determineert het antwoord op de eerste. Het zwaartepunt van deze studie zal dan ook daar liggen.

2. Principieel vervalt de hypotheek als de hoofdvverbintenis die ze waarborgt op een of andere wijze vervalt³. Ver-

valt de gewaarborgde schuldvordering door schuldvernieuwing dan heeft dit normaliter tegelijkertijd het tenietgaan van de hypotheek tot gevolg⁴.

Dit kan vermeden worden door gebruik te maken van de mogelijkheid die art. 1278 B.W. biedt om bij de schuldvernieuwing uitdrukkelijk te bedingen dat de hypotheek die tot zekerheid van de oorspronkelijke schuldvordering diende de degene die in de plaats van de oude gesteld wordt, zal volgen⁵.

3. Opdat er sprake kan zijn van schuldvernieuwing door wijziging van schuldvordering, is het allereerste vereiste dat er inderdaad gesproken kan worden van een nieuwe schuldvordering. De oorspronkelijke schuldvordering vervalt slechts omdat er een nieuwe schuldvordering is ontstaan⁶.

De loutere erkenning van een schuldvordering brengt dan ook geen schuldvernieuwing teweeg⁷.

4. De beide schuldverordeningen dienen zich van mekaar te onderscheiden doordat er een nieuw element aangewezen kan worden⁸. Volgens De Page wordt deze voorwaarde van aanwezigheid van een nieuw element bij schuldvordering doordat tussen dezelfde partijen een nieuwe schuldverhouding ontstaat (art. 1271, 1°, B.W.), in feite gebruikt als factor om te bepalen of de wil om tot schuldvernieuwing over te gaan inderdaad aanwezig was⁹. Beter lijkt het zoals Planiol en Ripert, e.a. te stellen dat men zonder aanwezigheid van een nieuw element slechts te doen heeft met een loutere erkenning van een bestaande verbintenis en dat bovendien de wijziging voldoende ernstig moet zijn om van een nieuwe verbintenis te kunnen spreken¹⁰.

5. De aanwezigheid van de «animus novandi» is dus het

«Traité des hypothèques et de la transcription», nrs. 1232, 1448, 1451, 1454.

⁴ BELTJENS, G., *Encyclopédie de droit civil, Code civil*, Brussel, 1907, art. 1279, nr. 4, en art. 108 Hyp. W., nrs. 1 en 6; DE PAGE, VII, nr. 917; KLUYSKENS, VI, nr. 328; STARCK, B., *Droit civil, Obligations*, Parijs, 1972, nr. 2371; SIMLER, P. in *Jur. Class. Civ.*, artt. 1271-1281, fasc. III, nr. 35, die erop wijst dat het onmiddellijk tenietdoend effect van de novatio tot gevolg heeft dat een later akkoord onmogelijk de vroegere zekerheden kan doen herleven.

⁵ DE PAGE, VII, nr. 917; GENIN, E. en A., en PONCELET, o.c., nr. 799; MARTOU, E., o.c., nr. 1334, R.

⁶ Cass., 19 oktober 1967, *Arr. Cass.*, 1968, 253; Kh. Brussel, 20 juni 1953, *Rev. Faill.*, 1953-54, 40; DE PAGE, III, nr. 574; KLUYSKENS, I, nr. 204; R.P.D.B., Tw. «Obligations», nrs. 1581, 1598, 1608, 1633; VANDEPUTTE, R., *De overeenkomst*, Brussel, 1977, 284; BAUDRY-LACANTINERIE en BARDE, *Obligations*, III, nrs. 1689-1690, 1697; PANIOL-RIPERT-RADOUAN en GABOLDE, *Traité pratique de droit civil français*, VII, Parijs, 1954, nr. 1259; STARCK, B., *Droit civil, Obligations*, Parijs, 1972, nr. 2363.

⁷ Cass., 25 januari 1962, *Pas.*, 1962, I, 610; Cass., 9 maart 1972, *Pas.*, 1972, I, 642; Vred. Mechelen, 10 februari 1953, *T. Vred.*, 1953-54, 134.

⁸ DE PAGE, III, nr. 579; VANDEPUTTE, R., o.c., 284; PLANIOL-RIPERT-RADOUAN en GABOLDE, o.c., nrs. 1256, 1260; STARCK, B., o.c., nr. 2365.

⁹ DE PAGE, IV, nr. 579.

¹⁰ PLANIOL-RIPERT-RADOUAN en GABOLDE, o.c., n. 1260.

¹ Artt. 445, 447 Faill. W., 1444, 1577 Ger. W.

² Cass., 27 mei 1909, *Pas.*, 1909, I, 272; Cass., 23 mei 1960, *Arr. Cass.*, 1960, 850; Cass., 17 juni 1960, *Arr. Cass.*, 1960, 933, en het advies van de advocaat-generaal DUMON op blz. 937, 2e kolom; Cass., 22 april 1977, *Pas.*, 1977, I, 860. Zie ook Bergen, 27 januari 1981, *Pas.*, 1981, II, 57.

³ Art. 108, 1°, Hyp. W.; DE PAGE, VII, nrs. 441, 914, 917; GENIN E. en Q., en PONCELET R., in *Répertoire notarial*, Tw.

sluitstuk van het hele systeem van de schuldvernieuwing¹¹. Art. 1271, 1°, B.W. vergt dat partijen de bedoeling hadden de eerste schuld te doen verdwijnen en de nieuwe in haar plaats te stellen¹².

De animus novandi kan uitdrukkelijk of stilzwijgend zijn¹³. In geval van uitdrukkelijke verklaring doet zich uiteraard geen enkel bewijsprobleem voor. Het aantonen van de animus novandi is daarentegen veel delicaat in geval hij stilzwijgend zou zijn. Ter zake geldt de gemeenrechtelijke bewijsregeling zodat, zeker tegen handelaars, eventueel ook met vermoedens mag bewezen worden¹⁴.

Dit betekent echter geenszins dat de rechters geneigd zijn zeer snel te aanvaarden dat het bestaan van een stilzwijgende animus novandi is aangetoond. Integendeel handhaaft men stevast het principe van art. 1273 B.W. dat de schuldvernieuwing niet wordt vermoed. Dit wordt zo geïnterpreteerd dat er geen twijfel mag bestaan omtrent de bedoeling om de oude schuldvordering door een nieuwe te vervangen¹⁵.

6. Betreft de wijziging slechts ondergeschikte punten, dan wordt geen *animus novandi* aangenomen¹⁶. Is de aangebrachte wijziging niet van die aard dat ze onverenigbaar is met het voortbestaan van de oorspronkelijke schuldvordering, dan wordt de animus novandi niet aangenomen¹⁷.

Zo besliste het Hof van Cassatie dat het feit dat partijen overeengekomen waren voorlopig hun wederzijdse verbintenissen te vermeerderen of te verminderen in hoeveelheid of volume, niet voldoende was om een schuldvernieuwing tot stand te brengen omdat deze nieuwe verbintenissen niet objectief verenigbaar waren met de oorspronkelijke¹⁸.

7. Als steeds weerkerend voorbeeld van wijziging die niet toestaat tot het bestaan van een *animus novandi* te

besluiten, vindt men het geval waarin een schuldeiser met zijn schuldenaar die niet op de overeengekomen dag kan betalen, een overeenkomst sluit waarbij deze laatste betalingsfaciliteiten krijgt doordat hem andere termijnen worden toegestaan, al dan niet aangevuld met de verplichting een interest te betalen en een (hypothecaire) zekerheid te bieden¹⁹.

8. Daartegenover staat dat het toevoegen of afschaffen van een voorwaarde wel beschouwd wordt als een element waaruit de stilzwijgende wil tot schuldvernieuwing kan blijken²⁰. Deze wijziging raakt aan het bestaan zelf van de verbintenis door ze definitief onzeker te maken. Aldus ontstaat een nieuwe rechtsverhouding²¹.

Het probleem dat hier wordt bestudeerd, nl.: 1) een hypothecaire lening wordt opgezegd, op grond van het beding dat, bij wanbetaling op de gestelde vervaldag, het volledige bedrag onmiddellijk opeisbaar wordt, 2) na overleg komen (dezelfde) schuldeiser en schuldenaar overeen en ziet de schuldeiser af van zijn voornemen om gebruik te maken van de mogelijkheid tot onmiddellijke opeisbaarheid over te gaan en men besluit de oorspronkelijke rechtsbetrekking voort te zetten, komt in feite hierop neer dat partijen aan geen enkel wezenlijk bestanddeel van de overeenkomst hebben willen raken, maar dat de schuldeiser door (voorlopig) af te zien van zijn recht om de onmiddellijke betaling te eisen slechts een betalingsfaciliteit heeft toegestaan door de schuldenaar een (nieuwe) termijn te verlenen. Uit de hierboven aangehaalde verwijzingen blijkt duidelijk dat dit niet als animus novandi kan beschouwd worden.

Indien de schuldenaar een nieuw geschrift ondertekend heeft, identiek met de eerste leningsovereenkomst, kan daar moeilijk enige andere betekenis aan gehecht worden dan een louter erkennen van zijn oorspronkelijke verbintenis, hetgeen evenmin aanleiding geeft tot schuldvernieuwing.

Aangezien er geen schuldvernieuwing is, is er ook geen vervallen van hypotheek op grond van art. 1278 B.W. mogelijk. De oorspronkelijke hypotheek is dus samen met de oorspronkelijke schuldvordering blijven bestaan.

9. Wil men zeker spelen en moeilijkheden vermijden dan lijkt de eenvoudigste oplossing erin te bestaan gebruik te maken van de mogelijkheid die art. 1278 B.W. biedt. In het geschrift waarbij de schuldenaar opnieuw de mogelijkheid wordt geboden over de gelden van de (oorspronkelijke) lening te beschikken, zou een beding kunnen worden ingelast waarbij bepaald wordt dat, zonder enige nadelige erkenntenis, voor de loutere veronderstelling dat de overeen-

¹¹ Brussel, 25 november 1966, *J.T.*, 1967, 333; Rb. Brugge, 2 mei 1953, *R.W.*, 1953-54, 134; Kh. Charleroi, 16 januari 1973, *B.R.H.*, 1976, 116; DE PAGE, III, nr. 579, B, nr. 585; KLUYSKENS, I, nr. 207; *R.P.D.B.*, Tw. «Obligations», nr. 1633; SIMLER, J., in *Jur. Class. Civ.*, artt. 1271-1281, fasc. II, nr. 19.

¹² LAURENT, XVIII, nrs. 264 en 266; PLANIOL-RIPERT-RADOUANT en GABOLDE, VII, nr. 1265; MARTY G. en RAYNAUD, P., *Droit civil*, II, Parijs, 1962, nr. 839.

¹³ Brussel, 30 september 1954, *Pas.*, 1956, II, 37; LAURENT, XVIII, nr. 266; MARTY G. en RAYNAUD, P., *o.c.*, nr. 839.

¹⁴ Cass., 27 november 1958, *Pas.*, 1959, I, 316; Brussel, 30 september 1954, *Pas.*, 1956, II, 37; Gent, 4 februari 1960, *J.T.*, 1960, 169; DE PAGE, III, nr. 585, B, 3°, en D; *R.P.D.B.*, Tw. «Obligations», nr. 1642; PLANIOL-RIPERT-RADOUANT en GABOLDE, *o.c.*, nr. 1265.

¹⁵ Cass., 12 juni 1969, *Arr. Cass.*, 1969, 1004; Brussel, 28 april 1887, *J.T.*, 1887, 731; Brussel, 16 november 1905, *J.T.*, 1906, 20; Brussel, 25 november 1966, *J.T.*, 1967, 333; Rb. Turnhout, 31 mei 1961, *R.W.*, 1961-62, 216; Rb. Aarlen, 12 juni 1973, *Jur. Liège*, 1973-74, 109; Kh. Charleroi, 16 januari 1975, *B.R.H.*, 1976, 116; DE PAGE, III, nr. 579, B, 586, A; *R.P.D.B.*, Tw. «Obligations», nrs. 1637-1638; VANDEPUTTE, R., *De overeenkomst*, 285; MARTY, G. en RAYNAUD, P., *o.c.*, nr. 839; SIMLER, in *Jur. Class. Civ.*, artt. 1271-1281, fasc. III, nr. 17.

¹⁶ Cass., 24 april 1978, *T.S.R.*, 1978, 340; Arbrb. Brussel, 23 december 1970, *J.T.T.*, 1971, 16; DE PAGE, III, nr. 579, B.

¹⁷ Luik, 14 december 1937, *Jur. Liège*, 1938, 81; Kh. Namen, 24 oktober 1979, *Rev. rég. dr.*, 1980, 215; DE PAGE, III, nr. 579, B; KLUYSKENS, I, nr. 207.

¹⁸ Cass., 27 november 1958, *Pas.*, 1959, I, 316.

¹⁹ Brussel, 30 juni 1818, *Pas.*, 1818, 133; Brussel, 22 maart 1837, *Pas.*, 1837, 60; Brussel, 18 maart 1939, *R.W.*, 1938-39, 1619; Brussel, 14 oktober 1969, *Pas.*, 1970, II, 4; Rb. Gent, 8 februari 1905, *Pas.*, 1905, III, 334; Kh. Brussel, 20 juni 1953, *Rev. Faill.*, 1953-54, 40; DE PAGE, III, nrs. 579, B, 583, 590; KLUYSKENS, A., I, nr. 198; *R.P.D.B.*, Tw. «Obligations», nrs. 1620-1621, 1629; VANDEPUTTE, R., *o.c.*, 286; PLANIOL-RIPERT-RADOUANT en GABOLDE, VII, nr. 1264; SIMLER, P., *o.c.*, nr. 9; STARCK, B., *o.c.*, nr. 2366.

²⁰ VANDEPUTTE R., *De overeenkomst*, 286; BAUDRY-LACANTINERIE en BARDE, *Les Obligations*, III, nr. 1702; PLANIOL-RIPERT-RADOUANT en GABOLDE, VII, nr. 1264.

²¹ PLANIOL-RIPERT-RADOUANT en GABOLDE, VII, nr. 1264.

komst als een schuldvernieuwing beschouwd zou worden, de schuldeiser zich uitdrukkelijk alle zekerheden gesteld bij de oorspronkelijke overeenkomst, voorbehoudt.

Aangezien er identiteit van schuldeiser en schuldenaar is, is er geen enkel probleem, mits dit voorbehoud uitdrukkelijk wordt gestipuleerd²².

Zijn er geen problemen omtrent de formulering van dit voorbehoud, waarvoor geen sacramentele bewoordingen vereist zijn, dan is het anderzijds wel zo dat het niet voldoende is dat de schuldeiser een dergelijk voorbehoud formuleert, maar dat ook vereist is dat het aanvaard wordt door de schuldenaar²³.

De overeenkomst om de zekerheden verbonden aan de oorspronkelijke schuldvorderingen te behouden voor de nieuwe schuldvorderingen, moet bovendien gelijktijdig of vóór de schuldvernieuwing gesloten worden, hetzij in de

overeenkomst van de schuldvernieuwing zelf, hetzij in een afzonderlijke en voorafgaande akte²⁴.

De hypotheek zal dus haar oorspronkelijke rang en datum behouden²⁵. Opgemerkt dient te worden dat aangenomen wordt dat dit eenvoudige mechanisme slechts werkt zo de schuldenaar zelf hypotheekverlener was. Werd de hypotheek verleend door iemand anders dan degene die debiteur was bij de schuldvernieuwing, dan gaat de hypotheek mee over naar de nieuwe schuldvordering mits de vestiger van de hypotheek daartoe zijn toestemming verleent²⁶.

J. KOKELLENBERG
K.U. Leuven

²² DE PAGE, III, nr. 600; KLUYSKENS, I, nr. 208.
²³ PLANIOL-RIPERT e.a., o.c., nr. 1269; SIMLER, P., in *Jur. Class. Civ.*, artt. 1271-1281, fasc. III, nrs. 32 en 42.

²⁴ PLANIOL-RIPERT e.a., o.c., nr. 1269; SIMLER, P., o.c., nr. 34.
²⁵ DE PAGE, III, nr. 600, voetnoot 2; GENIN E. en A. en PONCELET, nr. 799; MARTY G. en RAYNAUD, o.c., nr. 840; PLANIOL-RIPERT e.a., nr. 1269; SIMLER P., in *Jur. Class. Civ.*, artt. 1271-1281, fasc. III, nr. 45.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 23 FEBRUARI 1984

Voorzitter-rapporteur: de h. Mahillon

Advocaat-generaal: de h. Janssens de Bisthoven

Advocaten: mrs. Van Ommeslaghe en Bützler

Internationaal privaatrecht — Toepassing van vreemd recht — Taak van de rechter - Motivering.

De rechter bij wie een vordering op grond van vreemd recht aanhangig is gemaakt, moet de inhoud en de draagwijdte van dat recht bepalen, eventueel na dienaangaande de nodige inlichtingen te hebben ingewonnen en met eerbiediging van het recht van verdediging.

Hij dient echter, bij gebrek aan conclusie dienaangaande, niet te preciseren dat aan alle door dat recht gestelde vereisten is voldaan.

C. t/ M.

Gelet op het bestreden arrest, op 14 februari 1983 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 105 van het Spaanse Burgerlijk Wetboek, 3, derde lid, van het Belgisch Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet.

doordat het arrest terecht beslist dat «de partijen de Spaanse nationaliteit bezitten, dat de hoofdvraag is of de feiten waarop de echtgenote (thans verweerster) haar vordering tot scheiding van tafel en bed heeft gegrond, grove

beledigingen uitmaken in de zin van artikel 105 van het Spaanse Burgerlijk Wetboek», en met bevestiging van het beroepen vonnis de scheiding van tafel en bed ten laste van eiser toestaat enkel op grond dat «de eerste rechter terecht heeft beslist dat de grieven onder de nummers 2, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12 en 15 bewezen zijn en heeft geoordeeld dat uit het geheel van de feiten of uit hun samenvoeging bleek dat de houding van Rafaël C., na de verzoening, een grove belediging uitmaakte voor Simone M.; dat de rechtbank terecht heeft beslist dat er een grond was tot scheiding van tafel en bed wegens grove beledigingen in de zin van artikel 105 van het Spaanse Burgerlijk Wetboek»,

terwijl de grove beledigingen in de zin van artikel 105, 2°, van het Spaanse Burgerlijk Wetboek, op grond waarvan de scheiding van tafel en bed kan worden toegestaan, benevens een beledigende houding ook vereisen dat die houding door rancune en weerzin ten aanzien van de medeëchtgenoot is ingegeven; het arrest bij de toepassing van artikel 105, 2°, van het Spaanse Burgerlijk Wetboek rekening moest houden met de wijze waarop het door de Spaanse hoven en rechtbanken en inzonderheid door het Tribunal Supremo van dat land wordt uitgelegd; het arrest, door enkel erop te wijzen dat eisers houding beledigend was zonder na te gaan of zij blijk gaf van rancune en weerzin, artikel 105 van het Spaanse Burgerlijk Wetboek schendt, zoals het door de rechtspraak van dat land wordt uitgelegd, en de conflictregel, waardoor die rechtspraak toepasselijk is, miskent (schending van de in het middel aangewezen wetsbepalingen):

Over de grond van niet-ontvankelijkheid door verweerster tegen het middel opgeworpen en hieruit afgeleid dat het nieuw is:

Overwegende dat verweersters vordering tot scheiding van tafel en bed gegrond is op artikel 105 van het Spaanse Burgerlijk Wetboek, dat bepaalt dat onder meer grove beledigingen een grond van scheiding van tafel en bed uitmaken;

Dat eiser de toepassing van het Spaanse recht op het geschil niet heeft betwist;

Overwegende dat de rechter bijgevolg, nu een vordering tot scheiding van tafel en bed op grond van de genoemde wetsbepaling bij hem aanhangig was gemaakt, de draagwijdte daarvan moest bepalen; dat hij ten deze, aangezien het normen van een vreemd recht betrof, de inhoud van dat recht moest nagaan, eventueel na dienaangaande de nodige inlichtingen te hebben ingewonnen en met eerbiediging van het recht van verdediging;

Overwegende dat het middel, waarin aan het arrest de schending wordt verweten van de bepalingen van artikel 105 van het Spaanse Burgerlijk Wetboek, zoals het in Spanje wordt toegepast, derhalve niet nieuw is;

Dat het middel van niet-ontvankelijkheid niet kan worden aangenomen;

Over het middel:

Overwegende dat het arrest erop wijst dat de partijen de Spaanse nationaliteit hebben en dat de vordering van eiseres tot scheiding van tafel en bed gegrond is op artikel 105 van het Spaanse Burgerlijk Wetboek, dat bepaalt dat grove beledigingen een grond van scheiding van tafel en bed uitmaken;

Dat het zoals het beroepen vonnis oordeelt dat uit het geheel van de bedoelde feiten of uit hun samenvoeging blijkt dat eisers houding voor verweerder een grove belediging was, en beslist dat er een grond tot scheiding van tafel en bed is wegens grove beledigingen in de zin van artikel 105 van het Spaanse Burgerlijk Wetboek;

Overwegende dat geen van de partijen had aangevoerd dat de grove beledigingen op grond waarvan de scheiding van tafel en bed kan worden toegestaan, in de uitlegging van die wetsbepaling door de Spaanse rechtbanken, benevens een beledigend gedrag ook vereisen dat dit gedrag door rancune of weersin ten aanzien van de medeëchtgenoot is ingegeven;

Dat de appelrechters bij gebrek aan conclusie dienaangaande niet behoefden te preciseren dat aan alle door het Spaanse recht gestelde vereisten was voldaan;

Dat uit het arrest niet blijkt dat de appelrechters geen acht hebben geslagen op de door eiser vermelde vereisten;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

(...)

NOOT—*Taak van de rechter bij toepassing van vreemd recht*

1. Bovenstaand arrest handelt over de scheiding van tafel en bed tussen vreemdelingen. De feitenrechters hadden daarvoor op grond van art. 3, derde lid, B.W. de gemeenschappelijke nationale wet van partijen toegepast. Dat was geheel in overeenstemming met de heersende opvatting over de wet van toepassing op de scheiding van tafel en bed (Spanoghe, E. en Erauw, J., «Het huwelijk en de echtscheiding in het internationaal privaatrecht», *T.P.R.*, 1982, 291; De Ceuster, J. en Reich, S., «Kroniek: Internationaal Privaatrecht 1975-78», *R.W.*, 1978-79, 2629). De wet van

27 juni 1960 op de toelaatbaarheid van de echtscheiding wanneer ten minste één der echtgenoten een vreemdeling is, heeft haar toepassingsgebied restrictief omschreven en kan niet bij analogie toegepast worden op gevallen, die daarin niet uitdrukkelijk zijn bepaald. Het Hof van Cassatie heeft die interpretatieregels voorop gesteld in een zaak over echtscheiding door onderlinge toestemming tussen vreemdelingen (Cass., 14 december 1978, *R.W.*, 1978-79, 2023). Tot op heden echter heeft het Hof niet de formele bevestiging gegeven, dat in de W. 27 juni 1960 geen i.p.r.-oplossing voor de scheiding van tafel en bed mag worden gezocht. Een uitspraak in die zin zal men ook in dit arrest niet mogen lezen. De eiser in cassatie beklagde zich niet over de toepassing van de Spaanse wet en in burgerlijke zaken werpt het Hof een onwettigheid niet ambtshalve op, zelfs al zou de materie de openbare orde raken.

2. Het Hof bevestigt in dit arrest zijn rechtspraak van 8 oktober 1980 (*R.W.*, 1980-81, 146, met noot Erauw, J., «De ambtshalve toepassing van vreemd recht en de cassatiecontrole daarop»). De Belgische rechter die op grond van de verwijzingsregels volgens vreemde normen moet rechtspreken, dient — desnoods ambtshalve — de inhoud van het toepasselijke vreemde recht na te gaan. Het vreemd recht moet toegepast worden zoals het in het land van herkomst leeft. De rechter mag zich niet ertoe beperken de geschreven regel op te zoeken. Hij moet ook de daarin begrepen assumpties respecteren. De miskennis van vreemd recht is grond voor cassatie.

In de zaak die tot het arrest van 8 oktober 1980 aanleiding gaf, hadden de feitenrechters een verkeerde interpretatie aan de toepasselijke vreemde wetsbepaling gegeven, zonder met de tekst ervan op zichzelf in strijd te komen. Die misvatting had ook de beide partijen in hun conclusies geleid. Er werd gecasseerd.

3. In deze zaak betrof de beweerde schending van het vreemde recht een omissie. De feitenrechters zouden hebben nagelaten in hun uitspraak vast te stellen dat met een gedraging, in de toepasselijke vreemde wet als scheidingsgrond aangemerkt, de door de vreemde rechtspraak vereiste bijkomende omstandigheden gepaard gingen.

Het Hof van Cassatie wijst erop, dat de rechters geen tekortkoming aan de motiveringsplicht (art. 97 Grondwet) verweten kan worden. De partijen (inz. de verweerder) hadden die bijkomende omstandigheden niet in hun conclusies ter sprake gebracht.

Het arrest a quo kan evenmin wegens schending van de vreemde wet vernietigd worden. Uit dit arrest blijkt immers niet dat de feitenrechters op de betrokken omstandigheden geen acht hebben geslagen.

Lieven De Foer

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 20 NOVEMBER 1984

Voorzitter: de h. Boon

Raadsheer-rapporteur: de h. Holsters

Advocaat-generaal: de h. Declercq

Voorlopige hechtenis — Bevel tot aanhouding — Betekening — Begrip.

Het in art. 7 van de Grondwet bedoelde bevel tot aanhouding moet worden betekend bij de aanhouding of uiterlijk binnen 24 uren. Aan dit vereiste van betekening is ten deze niet voldaan door de mondelinge, door de onderzoeksrechter na het verhoor van de verdachte aan deze laatste verstrekte kennisgeving dat de onderzoeksrechter hem onder bevel tot aanhouding plaatst wegens moord. (Stelling uiteengezet in de conclusie van het openbaar ministerie.)

Conclusie van de advocaat-generaal Declercq

Advocaat-generaal Declercq heeft in substantie gezegd: Uit het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling blijkt

1) dat de verdachte op 15 september 1984 te 20 uur van haar vrijheid werd beroofd;

2) dat ze op 16 september 1984 van 14.35 tot 17 uur door de onderzoeksrechter ondervraagd werd;

3) dat ze door de onderzoeksrechter op het einde van het verhoor, d.i. binnen 24 uren te rekenen vanaf de feitelijke vrijheidsbeneming, in kennis werd gesteld dat zij onder bevel tot aanhouding werd geplaatst wegens moord. Volgens stuk 28, waarnaar het arrest verwijst, moet die kennisgeving blijken uit een zinsnede uit een verhoor van 20 september 1984, waarin eisers aan de onderzoeksrechter verklaarde: «Wanneer U uw ondervraging beëindigd hebt op 16 september 1984 te 17.00 u. hebt U mij zelf onmiddellijk ter kennis gebracht dat ik onder aanhoudingsmandaat werd geplaatst wegens moord»;

4) dat het bevel tot aanhouding, verleend op 16 september 1984, van de handtekening en het zegel van de onderzoeksrechter voorzien, geen uur vermeldt;

5) dat het bevel pas op 16 september 1984 te 20.45 u. door de rijkswacht aan verdachte werd vertoond, waarbij haar een afschrift werd gelaten.

I. Het probleem in deze zaak is niet zozeer of, zoals enkele arresten het aannemen, de termijn van 24 uur voor enige verlenging vatbaar is, namelijk in het geval waarin de betekening van het bevel tot aanhouding aan de verdachte iets buiten de 24 uur gebeurde maar waarin alles zonder enige onderbreking gebeurde: ter beschikking stellen van de onderzoeksrechter, ondervraging door de onderzoeksrechter, opstellen van het bevel tot aanhouding, afgifte van het bevel tot aanhouding door de onderzoeksrechter aan de procureur des Konings en door de procureur des Konings aan een bevoegd persoon, betekening door die persoon aan de verdachte.

Uit het arrest van 22 januari 1934 (*Pas.*, 1934, I, 142) blijkt alleen dat de verdachte op 1 september 1933, om 12 uur, van zijn vrijheid was beroofd, dat hij 's anderendaags in de voormiddag voorgeleid werd en dat alles zich dan onverwijld en zonder onderbreking heeft afgespeeld. Er wordt niet gezegd wanneer het bevel tot aanhouding verleend werd, nog minder wanneer het werd betekend. De beslissing is enkel dat alles correct is als men weet dat de gehele procedure zonder onderbreking verliep vanaf de terbeschikkingstelling van de onderzoeksrechter, binnen 24 uren, vanaf de vrijheidsbeneming.

Dit wordt zeer precies gezegd in de samenvatting 3° van het arrest.

Wat het arrest van 4 januari 1960 (*A.C.*, 1960, 379) betreft, hieruit kan worden opgemaakt dat in die zaak alles binnen 24 uren gebeurde, behalve de eigenlijke betekening.

De verdachte was op 17 november 1959 om 23 uur van zijn vrijheid beroofd. De onderzoeksrechter ondervroeg hem 's anderendaags tot 22.50 uur. Om 22.52 uur werd hij door de onderzoeksrechter verwittigd dat hij onder bevel tot aanhouding gesteld werd. «Op hetzelfde tijdstip» heeft de onderzoeksrechter zijn bevel tot aanhouding aan de procureur des Konings overgemaakt, die het «terstond» heeft laten uitvoeren door de rijkswacht, maar die betekening gebeurde slechts om 23.10 uur.

Het arrest van 27 mei 1975 (*A.C.*, 1975, 1024) breekt formeel met de permissieve leer die zich begon te installeren nopens het al dan niet dwingend voorschrift van de betekening binnen 24 uren.

De verdachte was op 5 maart 1975 om 10 uur van zijn vrijheid beroofd. 's Anderendaags werd hij door de onderzoeksrechter om 9.50 uur ondervraagd en onmiddellijk nadien, namelijk om 10.20 uur, werd bevel tot aanhouding opgesteld en betekend.

De vastgestelde continuïteit in die gebeurtenissen nam niet weg dat de beslissing van de Kamer van Inbeschuldigingstelling niet wettelijk verantwoord is. Het bleek immers niet «dat eiser binnen 24 uren volgend op zijn aanhouding kennis heeft gekregen van het met redenen omkleed bevel van de rechter».

Een vierde arrest, namelijk dat van 17 augustus 1979 (*A.C.*, 1978-79, 1349) schijnt weerom van de strikte regel af te wijken en terug te keren tot een meer lakse opvatting nopens de 24 uren.

Maar het arrest is moeilijk bruikbaar voor ons probleem en dat om twee redenen:

1) het vermengt twee problemen, namelijk:

a) of de termijn van 24 uur, ja dan neen, moet geëerbiedigd worden voor de «betekening»;

b) wat betekening eigenlijk is: de mondelinge mededeling door de onderzoeksrechter of de betekening nadien door de rijkswacht;

2) het laat de 24 uur lopen vanaf de betekening van het bevel tot medebrenging. Welnu, dit is in geen opzicht een aannemelijk aanvangspunt. Indien het bevel tot aanhouding door een bevel tot medebrenging wordt voorafgegaan zijn er twee mogelijke momenten om de 24 uur te laten aanvangen:

a) volgens een soms door het openbaar ministerie verdedigde mening: in elk geval vanaf de feitelijke vrijheidsbeneming (*P.G.-Dumon*, Openingsrede 1 september 1981),

b) volgens de nu bevestigde rechtspraak van het Hof: vanaf het ogenblik waarop de verdachte, na uitvoering van het bevel tot medebrenging, in werkelijkheid ter beschikking van de onderzoeksrechter is gesteld (*Cass.*, 5 februari 1980, *A.C.*, 1979-1980, 659, met de conclusie van eerste advocaat-generaal Charles).

In geen geval: vanaf de «betekening» van het bevel tot medebrenging.

Het eventueel rekbaar maken van de termijn van 24 uur, door vaststelling dat alle handelingen onverwijld en zonder onderbreking volgden op het begin van het verhoor door de onderzoeksrechter, kan in de huidige zaak weinig baten.

Er is immers een onverklaarbaar hiaat tussen het einde van de ondervraging (17 uur) en het betekenen door de rijkswacht van het bevel tot aanhouding (20.45 uur). Het arrest van de Kamer van Inbeschuldigingstelling beroept er zich dan ook niet op dat alles zonder oponthoud geschiedde.

Het bestreden arrest bevat geen enkel gegeven waaruit zou kunnen besloten worden dat enige continuïteit zou bestaan hebben tussen het einde van de ondervraging en de betekening van het bevel tot aanhouding.

II. Het eigenlijke probleem is of de mededeling die de onderzoeksrechter aan de verdachte zou gedaan hebben — en blijkens welke zij onder bevel tot aanhouding werd geplaatst wegens moord — een betekening uitmaakt in de zin van artikel 7 van de Grondwet.

Dit grondwetsartikel zegt dat het bevel moet «betekend» worden maar zegt niet waarin die betekening bestaat noch hoe ze zou moeten gebeuren.

Volgens het arrest van 18 augustus 1983 (*R.W.*, 1983-84, 2883) verwijst art. 7 in dat verband «uitdrukkelijk» naar artikel 97 van het Wetboek van Strafvordering.

Dit is zeker niet letterlijk juist. De tekst van artikel 7 bevat geen enkele verwijzing naar welk systeem van betekening ook.

Volgens het reeds vermeld arrest van 17 augustus 1979 verwijst art. 7 van de Grondwet «noodzakelijkerwijze» naar art. 97 van het Wetboek van Strafvordering. Die verwijzing is dan impliciet.

Artikel 97 bepaalt inderdaad dat het bevel tot aanhouding wordt «betekend door een gerechtsdeurwaarder of door een agent van de openbare macht, die het bevel aan de verdachte vertoont en hem daarvan afschrift geeft».

De reeds geciteerde rechtspraak is nu wel in die zin gevestigd dat de vormen van artikel 97 niet op straffe van nietigheid zijn voorgeschreven en dat ze niet substantieel zijn.

De loutere vaststelling dat artikel 97 niet integraal werd nageleefd is dus op zich zelf niet voldoende om noodzakelijk te besluiten tot nietige betekening.

Bedoelde arresten, bv. dat van 17 augustus 1979, voegen eraan toe dat er pas nietigheid zal zijn als de rechten van de verdediging werden miskend of als de aanhouding door het verzuim willekeurig wordt. Nu, dit is juist het probleem, wanneer een vrijheidsbeneming willekeurig is doordat artikel 7 niet is nageleefd. Anderzijds lijkt een schending van de verdediging niets uitstaande te hebben met het voorschrift dat een titel van vrijheidsbeneming binnen 24 uren moet worden betekend; dat kan enkel betrekking hebben op het later debat voor het onderzoeksgerecht, maar dat is een ander probleem.

De regelen van het Gerechtelijk Wetboek kunnen, gelet op artikel 2 van dat wetboek, niet gelden voor de betekening van het bevel tot aanhouding, aangezien de wetgeving in strafzaken een regeling bevat.

Men weet dus wel wat niet — althans niet op straffe van nietigheid — moet worden in acht genomen. Maar men weet nog niet wat, als minimumregel, wél moet worden in acht genomen om van een werkelijk regelmatige betekening te kunnen spreken.

Wat is er vereist voor een betekening in de zin van artikel 7 van de Grondwet?

Betekening als algemeen begrip omvat uiteraard dat een

bevoegde overheid aan de betrokken persoon officieel kennis geeft, niet van het bestaan van een beslissing of feit, maar van de inhoud en de tekst van een akte.

Een betekening moet door een *bevoegd persoon* gebeuren.

Mag de onderzoeksrechter zijn eigen bevel tot aanhouding aan de verdachte betekenen?

Volgens prof. A. Vandeplas moet hij dat kunnen, vermits een rijkswachter het wel kan (noot onder Cass., 18 augustus 1983, *R.W.*, 1983-84, 2883). Dergelijke oplossing gaat niet alleen voorbij aan de tekst van artikel 97 van het Wetboek van Strafvordering maar bovendien ligt deze bepaling volkomen in de lijn van wat de wetgeving vereist voor betekening van akten in strafzaken.

De wet van 1 juni 1849 (art. 16) bepaalt immers dat betekeningen mogen gebeuren door een gerechtsdeurwaarder of door een agent van de plaatselijke politie of van de openbare macht of door een veld- of boswachter.

Voormelde oplossing is ook niet verenigbaar met de belangrijkste regel van artikel 28 van het Wetboek van Strafvordering. Een onderzoeksrechter is niet bevoegd om zijn eigen beslissingen ten uitvoer te leggen noch om ze te betekenen. Die opdracht wordt aan het openbaar ministerie gegeven. En dat brengt namelijk mee dat het openbaar ministerie de wettigheid en regelmatigheid van de akte onderzoekt en, in geval van onwettigheid of onregelmatigheid, zal beslissen dat de akte niet wordt betekend noch ten uitvoer gelegd.

Betekent de onderzoeksrechter zijn eigen bevel tot aanhouding, dan omzeilt hij die wettigheids- en regelmatigheidscontrole van de procureur des Konings.

Dat is één reden waarom het de onderzoeksrechter niet behoort, in de loop van een ondervraging, zomaar aan de verdachte de beslissing te «betekenen» dat hij in voorlopige hechtenis wordt genomen.

Langs een tweede redenering komt men tot hetzelfde besluit.

Indien het weliswaar zo is dat de regelen van artikel 97 van het Wetboek van Strafvordering voor de betekening van het bevel tot aanhouding niet op straffe van nietigheid zijn voorgeschreven, dan nog bestaat er onbetwistbaar een verschil tussen de loutere mededeling dat een bepaalde beslissing getroffen werd en de officiële kennisgeving van de inhoud van die beslissing¹.

Dit is zeer duidelijk voor de in artikel 7 van de Grondwet bedoelde betekening, vermits de Grondwet uitdrukkelijk de betekening vereist niet enkel van het feit van de beslissing maar van het met redenen omkleed bevel van de rechter.

Over welk bevel het gaat, wordt slechts oppervlakkig in het Wetboek van Strafvordering vermeld maar het is duidelijk dat het bevel moet genomen worden in de zin van de artikelen 1 en 2 van de wet van 20 april 1874. Daar wordt het bevel omschreven dat binnen 24 uren na de vrijheidsbeneming moet worden gegeven. Er is immers geen plaats in de rechtspleging voor twee soorten bevel tot aanhouding.

¹ Zo is er geen betekening van een cassatieberoep als een gerechtsdeurwaarder eenvoudig het feit van de voorziening ter kennis brengt van de tegenpartij; de akte waarin de voorziening is opgenomen moet integraal worden meegedeeld (Cass., 16 maart 1982, *AR* 7185, *Pas.*, 1982, I, 836).

Nochtans is het zo dat de artikelen 95 en 96 van het Wetboek van Strafvordering reeds in enkele minimumvereisten voorzien voor het bestaan van zulk bevel. Het bevel moet *ondertekend* zijn door de onderzoeksrechter en van zijn *zegel* voorzien. Deze elementaire vereisten zijn niet vervuld als de onderzoeksrechter een louter mondelinge en principiële mededeling doet alvorens de eigenlijke akte van het bevel tot aanhouding wordt opgesteld en, met het oog op betekening en tenuitvoerlegging, aan de procureur des Konings overhandigd.

Artikel 7 van de Grondwet vereist in het bijzonder dat het bevel, dat wordt betekend, *met redenen omkleed* zou zijn.

In de rechtspraak zijn er pogingen merkbaar om te beschouwen dat het bevel (in de zin van mondelinge verwittiging door de onderzoeksrechter) met redenen omkleed is als het misdrijf erin wordt vermeld, waarop de voorlopige hechtenis gebaseerd wordt.

Deze strekking verliest uit het oog dat het bevel van de rechter, dat moet betekend worden, het bevel is zoals het door de wet van 20 april 1874 wordt geregeld.

Een bevel tot aanhouding, dat de onderzoeksrechter *verplicht* is te verlenen, is niet gemotiveerd als er niet in gezegd wordt niet alleen voor welk misdrijf het wordt verleend maar bovendien door welke bepaling het strafbaar wordt gesteld en met welke straf (dwangarbeid van 15 tot 20 jaar, levenslange dwangarbeid of doodstraf) het strafbaar is.

Artikel 96 van het Wetboek van Strafvordering vereist trouwens uitdrukkelijk «vermelding van de wet die bepaalt dat het feit een misdaad of een wanbedrijf is» (zie Cass., 15 juni 1983, nr. 2988, *Pas.*, 1983, I, 1157).

Het grondwettelijk vereiste van motivering wordt pas belangrijk in de praktijk wanneer het een *facultatief* bevel tot aanhouding betreft, vermits de regel dan de vrijheid is en de aanhouding de uitzondering. Dan is het elementair dat de verdachte binnen 24 uren de tekst krijgt o.m. van de redenen die de onderzoeksrechter tot vrijheidsbeneming deden besluiten.

De zin van artikel 7 kan niet zijn dat de onderzoeksrechter zou volstaan met een beknopte mededeling dat de verdachte aangehouden wordt en voor welk misdrijf.

Aan de mededeling van de beslissing van aanhouding op zichzelf heeft de verdachte helemaal niets. Hij zal het gauw en ondubbelzinnig gewaar worden als hij door de rijkswachters naar het arresthuis gevoerd wordt en daar in een cel opgesloten.

Naar het misdrijf zal hij ook niet zo nieuwsgierig zijn, want daarover en over niets anders is hij pas ondervraagd geworden door de onderzoeksrechter.

Het is duidelijk dat méér vereist is. De verdachte heeft, volgens artikel 7 van de Grondwet, recht op de volledige tekst van de beslissing, met de werkelijke motieven, zoals die door de bestaande wetgeving vereist worden en zoals die door de onderzoeksrechter geformuleerd werden. Niet zonder reden schrijft prof. Jacques Velu in zijn «Notes de droit public» (2e druk, herdrukt in 1978-1979, Brussel, Presses universitaires), blz. 819, over de betekening die door artikel 7 van de Grondwet vereist is: «La notification implique la remise d'une copie à la personne arrêtée.»

Een paar arresten van het Hof hechten een overwegend belang aan de *mondelinge mededeling* die de onderzoeksrechter, in de loop van de ondervraging, aan de verdachte

doet betreffende het feit dat de verdachte aangehouden wordt. Maar de in die arresten gegeven uitleg is niet volkomen helder.

In het arrest van 4 januari 1960 wordt er gesproken van een «verwittiging», van het feit dat de aanhouding «kenbaar gemaakt was» aan de eiser en dat deze «volledig op de hoogte was gebracht».

Als echter van het optreden gesproken wordt van een agent van de openbare macht, die een afschrift van het bevel tot aanhouding overhandigt, worden die moeizame en dubbelzinnige omwegen niet meer gebruikt maar spreekt men op natuurlijke wijze, altijd, zonder meer, van «betekening».

Het arrest van 4 januari 1960 zegt niet uitdrukkelijk dat de mondelinge mededeling van de onderzoeksrechter de door artikel 7 vereiste betekening uitmaakt. Men weet alleen dat de mededeling gebeurd is.

Een tweede arrest is dat van 17 augustus 1979, reeds vermeld, i.v.m. het probleem van de elasticiteit van de termijn van 24 uur, dat er niet zo overtuigend in behandeld werd.

Wat de mondelinge verwittiging van de onderzoeksrechter betreft, spreekt ook dit arrest van «kennis geven» en «verwittigen». Ook dit arrest gebruikt de term «betekening» enkel voor de tussenkomst van de rijkswachter die een afschrift van het bevel overhandigt.

Verder is het treffend dat dit arrest gewag maakt van een betekening die bij eiser kort na het verstrijken van 24 uur is «ingekomen». Het is niet duidelijk wat bedoeld wordt met het «inkomen» van een betekening. De originele Franse tekst van het arrest van 17 augustus 1979 brengt maar weinig verheldering waar hij spreekt over een «signification ... parvenue au demandeur».

Het is zeker niet denkbaar dat één unieke betekening in twee bedrijven zou gebeuren, eens mondeling door de onderzoeksrechter (normaal op een ogenblik waarop nog geen geschrift bestaat) en later, via de procureur des Konings, door een rijkswachter die een afschrift van een werkelijk bevel tot aanhouding zou afgeven.

De door artikel 7 vereiste betekening is ofwel het ene ofwel het andere maar niet de twee samen.

Dan staat men voor een dilemma.

Ofwel is de betekening pas gebeurd met de mededeling van de integrale tekst, in opdracht van de procureur des Konings, bv. door de rijkswacht. In die hypothese moet dat vormvoorschrift vóór het verstrijken van de 24 uur geschied zijn, of artikel 7 van de Grondwet is niet nageleefd.

Ofwel maakt de mondelinge en beknopte mededeling door de onderzoeksrechter de door artikel 7 vereiste betekening uit. In deze hypothese is er geen plaats meer voor een tweede betekening, vermits de Grondwet er maar van één spreekt.

Dan zou het perfect logisch zijn te stellen dat de overhandiging van een afschrift door de rijkswacht niet noodzakelijk binnen 24 uren moet gebeuren. Die overhandiging is dan immers niet door artikel 7 vereist en er bestaat geen enkele wetsbepaling die zulke overhandiging voorschrijft.

Die formaliteit moet dan niet binnen 24 uren gebeuren maar ook niet nadien. Er bestaat geen termijn, vermits de enige termijn die van artikel 7 is en aan deze bepaling zou voldaan zijn zohaast de onderzoeksrechter de mondelinge verwittiging deed.

De klassieke en door de praktijk gelukkig nog algemeen

als essentieel beschouwde plicht, die de rijksmacht wordt opgedragen, heeft dan geen zin meer en mag zonder enig bezwaar achterwege blijven.

Men zou kunnen opwerpen: die overhandiging is alleszins noodzakelijk voor het eerbiedigen van het recht van verdediging voor de raadkamer bij de bevestiging van het bevel tot aanhouding.

Deze bekommernis is volledig vreemd aan de regelmatigheid van de titel van vrijheidsbeneming.

Bovendien gaat die argumentatie niet op, vermits de verdachte noch zijn raadsman, volgens het nu geldend artikel 4, enig recht bezit om welk stuk van het dossier in te zien. Dit zou nochtans elementair kunnen geacht worden, vermits de omstandigheden en het juiste uur van de vrijheidsbeneming uit het aanvankelijk proces-verbaal moeten blijken, afgezien van de vermeldingen die traditioneel op het bevel tot aanhouding zelf worden aangebracht. Het kan dus, in die gedachtengang, ook niet een absoluut vereiste zijn dat de verdachte in het bezit zou zijn van de tekst van de titel van vrijheidsbeneming. Maar, zoals gezegd, het blijft een ander probleem. Het recht van de verdediging voor het onderzoeksgerecht is als zodanig vreemd aan de vraag naar de intrinsieke regelmatigheid van het bevel tot aanhouding.

Uit dit alles blijkt dat in deze zaak, volgens de vaststellingen van het bestreden arrest, niet aan het voorschrift van artikel 7 van de Grondwet voldaan werd.

Ik besluit tot cassatie op een middel ambtshalve aangevoerd en afgeleid uit de schending van artikel 7 van de Grondwet; cassatie met verwijzing, want het behoort de feitenrechter de feitelijke gegevens vast te stellen waaruit de wettigheid of onwettigheid van de bevolen voorlopige hechtenis uiteindelijk moet blijken.

Arrest

Gelet op het bestreden arrest, op 5 oktober 1984 gewezen door het Hof van Beroep te Antwerpen, kamer van inbesluidigingstelling;

Overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen in acht zijn genomen en de beslissing overeenkomstig de wet is gewezen;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;
Veroordeelt eiseres in de kosten.

HOF VAN BEROEP TE GENT

11e KAMER — 14 JUNI 1984

Voorzitter: de h. Colle

Raadsheren: de hh. Top en Meyer

Advocaten: mrs. Masson loco Devroe en Soete

Echtscheiding — Op grond van bepaalde feiten — Voorlopige maatregelen — Uitkering tot onderhoud — Duur.

De vrouw aan wie tijdens een echtscheidingsprocedure bij voorlopige maatregel een uitkering tot onderhoud is

toegekend, kan aanspraak maken op de termijnen die vervallen zijn vóór de overschrijving van het vonnis dat de echtscheiding toestaat. Noch dit vonnis noch de overschrijving doet afbreuk aan de uitvoerbaarheid van de titel waarbij de uitkering is toegekend.

R. t/ O.

De appellante heeft tijdig en regelmatig hoger beroep ingesteld tegen het vonnis van 20 december 1983 van de beslagrechter bij de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brugge.

De geïntimeerde werd bij bevelschrift van 27 maart 1979 van de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brugge veroordeeld om bij voorlopige maatregel tijdens de echtscheidingsprocedure aan de appellante een onderhoudsgeld te betalen dat bij arrest van 7 oktober 1980 van het Hof van Beroep te Gent bepaald werd op 18.000 fr. per maand met indexering. Op 4 januari 1983 liet de appellante een betekening-bevel doen waarbij aan geïntimeerde werd gevraagd de som van 202.113 fr. te betalen wegens achterstallige onderhoudsgelden.

Bij definitief geworden vonnis van 28 juni 1982 van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brugge werd de echtscheiding toegestaan ten nadele van de appellante. De echtscheiding werd op 29 september 1982 overgeschreven in de registers van de burgerlijke stand te Oostende. Een tegeneis is nog hangende.

De onderhavige eis van de geïntimeerde strekt ertoe voor recht te doen verklaren dat voormelde voorlopige maatregel betreffende het onderhoudsgeld ten behoeve van de appellante opgehouden heeft gevolgen te sorteren ingevolge de overschrijving van de echtscheiding en dat de appellante niet meer kan uitvoeren op grond van voormeld arrest van 7 oktober 1980, zodat de betekening-bevel van 4 januari 1983 nietig, zonder voorwerp dan wel ongegrond moet worden verklaard, minstens dat de geïntimeerde aan appellante niets meer verschuldigd is.

Bedoeld betekening-bevel betreft onderhoudsgelden waartoe geïntimeerde is veroordeeld krachtens een uitvoerbare titel op grond van het arrest van 7 oktober 1980. Dit onderhoudsgeld werd toegestaan in toepassing van de hulpverplichting tussen echtgenoten (art. 213 B.W.), die blijft bestaan zowel ten voordele van de schuldige als de onschuldige echtgenoot zolang het huwelijk niet is ontbonden. Verbonden aan de persoonlijke status van de echtgenoot ontsnappen deze betalingen aan het retroactief effect van de echtscheiding t.a.v. het huwelijksvermogensrecht (Baeteman, *Echtscheidingsrecht in België*, 1982, nr. 48).

Alvorens de echtscheiding ten nadele van de appellante werd toegestaan bij vonnis van 28 juni 1982, heeft de geïntimeerde de afschaffing noch de wijziging van de voorlopige maatregel betreffende het onderhoudsgeld gevorderd op grond van nieuwe gegevens waaruit moet blijken dat zijn echtgenote toentertijd daaraan geen behoefte meer had.

Het huwelijk tussen partijen werd ontbonden op 29 september 1982 door de overschrijving van het vonnis van echtscheiding in de registers van de burgerlijke stand te Oostende. De appellante kan aanspraak maken op de termijnen van haar onderhoudsgeld tot 29 september 1982. Wel kan in voorkomend geval de geïntimeerde de verrekening van deze onderhoudsuitkeringen vragen bij de vereffe-

ning-verdeling van de huwelijksgemeenschap, indien aan welbepaalde vereisten is voldaan, die hier niet onderzocht moeten worden.

Het vonnis dat de echtscheiding toestaat noch de overschrijving van dit vonnis in de registers van de ambtenaar van de burgerlijke stand doet afbreuk aan de uitvoerbaarheid van de titel, waarbij de uitkering tot onderhoud wordt toegekend, althans voor de periode tot aan de overschrijving.

De betekening-bevel van 4 januari 1983 had derhalve wel een voorwerp en kwam gegrond voor, althans wat betreft de achterstallige termijnen van het onderhoudsgeld van april 1982 tot en met september 1982. Volgens de aangepaste gegevens van de afrekening van de appellante in bijlage bij het exploit van betekening-bevel bedraagt het achterstallige 133.760 fr. Het is derhalve ten onrechte dat de beslagrechter de onderhavige vordering heeft ingewilligd en voor recht heeft verklaard dat de appellante er niet meer toe gerechtigd was verder uit te voeren op grond van het arrest van het Hof van Beroep te Gent van 7 oktober 1980. (...)

NOOT — *Opvorderen van achterstallige onderhoudsgelden door de onderhoudsgerechtigde echtgenoot*

1. Onderhavig arrest van het Hof van Beroep te Gent behandelt het rechtsprobleem dat menig praktijkjurist bezigt: in hoeverre kan de onderhoudsgerechtigde echtgenoot achterstallige onderhoudsgelden opvorderen eens de echtscheiding definitief is? Nauw daarbij aansluitend rijst de vraag of de echtgenoot-schuldeiser nog aanspraak kan maken op achterstallen wanneer de echtscheidingsvordering wordt afgewezen of afstand van de echtscheidingsprocedure wordt gedaan.

2. Om achterstallige termijnen van onderhoudsgeld te kunnen opvorderen moet de echtgenoot-schuldeiser in het bezit zijn van een uitvoerbare titel, dit is meestal een gerechtelijke beslissing (betekend aan de partij en in kracht van gewijsde gegaan behoudens uitvoerbaarheid bij voorraad: art. 1495 Ger. W.) in het kader van artikel 213 (procedure: 1320 e.v. Ger. W.), 223 (procedure: art. 1253bis Ger. W.), 308 B.W. of 1280 Ger. W. (van rechtswege uitvoerbaar bij voorraad in de gevallen van de artikelen 223 B.W. en 1280 Ger. W.). Een uitvoerbare titel kan ook worden verkregen ingevolge de overeenkomst voorafgaand de echtscheiding of scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming (artt. 1288, 4°, en 1306 Ger. W.), tenminste wanneer zij werd opgenomen in een notariële akte (Rb. Brussel, 8 februari 1977, *J.T.*, 1977, 313; uitvoering van de onderhandse akte moet gerechtelijk worden gevorderd (Hof Brussel, 16 april 1981, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1981, 277) en wel bij de vrederechter: Rb. Brussel, 16 december 1980, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1981, 288 met noot Ch. Panier).

Op grond van de notariële akte kan de echtgenoot-schuldeiser tijdens de proeftijd de betaling vorderen van onderhoudsgelden, welke verschuldigd zijn krachtens deze akte tot op het ogenblik dat hij kennis heeft van de afstand van de echtscheidingsprocedure door de echtgenoot-schuldenaar (Beslagr. Hoei, 22 juni 1981, *J. Liège*, 1982, 246 met noot G. de Leval). Evenwel dient er werkelijk een proeftijd te zijn geweest (G. de Leval, *L'exécution et la sanction des décisions judiciaires en matière familiale*, in *L'évolution du*

droit judiciaire au travers des contentieux économique, social et familial, actes des XIes Journées d'études juridiques Jean Dabin, 1982, Louvain-La-Neuve, Brussel, Bruylant, 1984, 877). Mits aan die voorwaarde is voldaan, blijven de bepalingen van de regelingsakte met betrekking tot de proeftijd rechtsgeldig en moeten ze worden uitgevoerd als de echtscheiding niet doorgaat (in tegenstelling tot de regelingen aangaande de periode na de echtscheiding). Het is dan ook om die reden dat de tijdens de proeftijd betaalde onderhoudsgelden niet kunnen worden teruggevorderd indien afstand van de echtscheidingsprocedure wordt gedaan (Rb. Antwerpen, 27 februari 1979, *R.W.*, 1978-79, 2598 met noot J.P.).

De uitvoering van de overeenkomst tussen feitelijk gescheiden echtgenoten met betrekking tot het onderhoudsgeld (over de geldigheid ervan zie mijn artikel, «De onderhoudsverplichting tussen echtgenoten en tussen ouders en kinderen», in *Onderhoudsgeld*, Juridische uitgaven, U.I.A., Departement Rechten, 1978, nr. 10, 48-49; adde Rb. Brussel, 8 maart 1977, *Pas.*, 1977, III, 58) kan slechts voor het verleden worden gevorderd, hetgeen kan leiden tot een veroordeling tot betaling van achterstallen (Vred. Etterbeek, 23 oktober 1978, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1979, 181).

3. De omstandigheid dat het echtscheidingsvonnis of -arrest (op grond van bepaalde feiten of feitelijke scheiding) werd overgeschreven in de registers van de burgerlijke stand, belet niet de uitvoerbaarheid van de titel «onderhoudsgeld», althans voor de periode tot aan de overschrijving (onderhavig arrest, vernietigt vonnis Beslagr. Brugge, 20 december 1983; anders ten onrechte: Beslagr. Doornik, 17 september 1976, *J.T.*, 1976, 728). Indien er wederzijdse vorderingen zijn, blijft het onderhoudsgeld verschuldigd voor de periode tot aan de overschrijving van de uitspraak over één van de vorderingen, waarbij de echtscheiding wordt toegestaan (Cass., 10 juni 1977, *Arr. Cass.*, 1977, 1044; *Pas.*, 1977, I, 1036; Cass., 13 september 1977, *Arr. Cass.*, 1978, 48; *Pas.*, 1978, I, 43 (in verband met veroordeling wegens familieverlating); Beslagr. Luik, 18 oktober 1978, *J. Liège*, 1978-79, 145 met noot de Leval).

De echtgenoot-schuldeiser moet voor deze tijdsperiode dus niet opnieuw het bewijs leveren van zijn behoefte; het was aan de echtgenoot-schuldenaar om, eventueel met terugwerkende kracht, herziening of afschaffing van het onderhoudsgeld te vragen wegens de gewijzigde verhouding tussen behoeften enerzijds en vermogen anderzijds (zie in dit verband: J.L., Renchon, *L'adage «aliments ne s'arrangent pas»*, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1979, 83).

Meteen is duidelijk dat schuld of onschuld aan de echtscheiding in dit verband geen rol speelt. De hulpverplichting tussen echtgenoten (art. 213 B.W.) blijft bestaan tijdens de echtscheidingsprocedure ongeacht de schuld van de echtgenoot-schuldeiser (Cass., 13 maart 1975, *Pas.*, 1975, I, 710: de voorzitter mag echter weigeren onderhoudsgeld toe te staan als duidelijk is dat de echtscheidingsprocedure enkel en alleen werd ingeleid om onderhoudsgeld te bekomen). Bovendien heeft het bij voorlopige maatregel toegekend onderhoudsgeld een definitief karakter. Dit wil zeggen dat het definitief en volledig gedragen moet worden door de echtgenoot-schuldenaar — verbonden aan het persoonlijk statuut van de echtgenoot-schuldenaar ontsnappen de betaalde onderhoudsgelden aan het retroactief effect van het echtscheidingsvonnis ten aanzien

van het huwelijksvermogensrecht — behoudens de eventuele aanrekening van het onderhoudsgeld op het aandeel van de echtgenoot-schuldeiser in de inkomsten van de huwelijksgemeenschap ter gelegenheid van de vereffening-verdeling van deze laatste (zie daarover mijn artikel, «Het onroerend goed van beide echtgenoten in geval van echtscheiding», *T. Not.*, 1984, 79 e.v.; erratum, 208; adde Vieujean E., «Divorce et séparation de corps pour cause déterminée en droit civil», in *Le contentieux conjugal*, Ed. Jeune Barreau, Liège, 1984, 102 e.v.)

Indien door de vrederechter vóór de inleiding van de echtscheidingseis een onderhoudsgeld op basis van art. 223 B.W. werd toegekend, dan blijft het vonnis van de vrederechter uitvoerbaar tot aan de ontbinding van het huwelijk. Het zal alleen eerder zijn uitwerking verliezen wanneer de termijn bepaald in de beschikking verstreken is of wanneer een beschikking van de voorzitter in kort geding of van de rechtbank is tussengekomen (arg. art. 221, § 6, B.W.; Cass., 22 oktober 1981, *Rev.Trim.Dr.Fam.*, 1981, 398; *J.T.*, 1982, 295).

4. Na het definitief zijn van de echtscheiding, zij het op hoofd- of tegeneis, kan men op grond van de beschikking in kort geding geen onderhoudsgeld meer vragen voor de periode die na de echtscheiding volgt: de voorlopige maatregelen met betrekking tot het onderhoudsgeld tussen echtgenoten gelden slechts voor de duur van de echtscheidingsprocedure (Rb. Aarlen, 25 februari 1977, *J. Liège*, 1977-78, 107). Evenmin kan de beslissing van de vrederechter (zie boven) nog worden aangewend ter betaling van de na de echtscheiding vervallen termijnen: de hulpverplichting tussen echtgenoten is dan vervallen. Een nieuwe vordering in het kader van artikel 301 B.W. kan worden ingeleid (Vred. Brussel, 4 juni 1980, *Rev.Trim.Dr.Fam.*, 1980, 428).

Indien de titel van onderhoudsgeld reeds een begin van tenuitvoerlegging kende vóór het definitief zijn van de echtscheiding bv. door uitvoerend derdenbeslag (zie verder nr. 8), dan kan de echtgenoot-schuldenaar de terugbetaling vorderen van de bedragen die zijn werkgever ten onrechte is blijven storten (Vred. Brussel, 4 juni 1980, gecit.; zie ook Cass., 10 juni 1977, gecit.: terugvordering van het onverschuldigd betaalde).

Na het definitief zijn van de scheiding van tafel en bed blijft de voorlopige maatregel inzake onderhoudsgeld gelden (in het voordeel van de onschuldige echtgenoot) tot de rechtbank uitspraak gedaan heeft in het kader van art. 308 B.W. (Cass., 8 januari 1968, *Pas.*, 1968, I, 580; bekritiseerd door E. Vieujean, «Procès en divorce et mesures provisoires», noot onder Cass., 3 mei 1979, *R.C.J.B.*, 1982, 449 e.v.).

5. Om dezelfde reden als hiervoor onder nr. 4 aangegeven kan men voor de toekomst geen onderhoudsgeld meer opvorderen op grond van een beschikking in kort geding wanneer de vordering tot echtscheiding bij een in kracht van gewijsde gegaan vonnis of -arrest werd verworpen. Tengevolge van de verwerping is de echtgenoot-schuldeiser in principe verplicht — er komt een einde aan de tijdelijke opschorting van de verplichting tot samenwonen — om de echtelijke woonst te vervoegeven om zich aldaar in natura te laten onderhouden; de plicht tot onderhoud krijgt dan opnieuw haar normale uitvoering: in natura en in de echtelijke verblijfplaats. Op grond van deze overweging acht het Hof van Cassatie zelfs het opvorderen van achterstallen

niet meer mogelijk (Cass., 7 november 1946, *R.W.*, 1947-48, 795 met noot; Hof Brussel, 3 maart 1964, *Pas.*, 1965, II, 85; Beslagr. Brussel, 26 februari 1970, *J.T.*, 1970, 346; Beslagr. Hoei, 9 maart 1981, *J. Liège*, 1981, 156: vanaaf de betekening van het arrest van het hof van beroep waarbij de echtscheidingseis wordt verworpen: art. 1274 Ger. W. a contrario; De Page, I, 1962, nr. 959, 1049). Daar de onderhoudsgelden bestemd zijn om in de onmiddellijke behoeften te voorzien, moeten ze, aldus het Hof van Cassatie, worden opgevraagd gedurende de tijdspanne waarvoor ze werden verleend. Indien deze stelling juist zou zijn, is het recupereren van achterstallen, ook ingeval de echtscheiding definitief is (zie nr. 3) onmogelijk (Vieujean E., Examen de jurisprudence (1960 à 1964) — Personnes et Biens, *R.C.J.B.*, 1965, 488).

Vóór de wet van 14 juli 1976 betreffende de huwelijksvermogensstelsels steunde heel wat rechtspraak zijn stelling om het opvorderen van achterstallen te verhinderen op een argument uit het toen geldend huwelijksvermogensrecht. Hoewel de verbintenis bleef bestaan, was de uitvoering ervan onmogelijk voor de echtgenoten gehuwd onder het stelsel van gemeenschap van goederen: het onderhoudsgeld te betalen door de man moest in zijn handen worden betaald als hoofd van de gemeenschap (Beslagr. Brussel, 26 februari 1970, gecit.; Rb. Nijvel, 3 januari 1962, *Jur. Niv.*, 1962, 41; *R.P.D.B.*, *Compl. I*, 1964, V° «Divorce et Séparation de corps», nr. 203). Sinds genoemde wet gaat dit argument zeker niet meer op (Vieujean E., Examen de jurisprudence (1970 à 1975) — Personnes, *R.C.J.B.*, 1978, 348).

Zowel vóór (zie Hof Gent, 19 december 1959, *R.W.*, 1959-60, 1395) als na deze wet moet de zienswijze zijn dat achterstallen na de afwijzing van de echtscheidingseis of na de afstand van de echtscheidingsprocedure nog kunnen worden gerecupereerd.

Door de veroordeling tot onderhoudsgeld wordt aan de echtgenoot-schuldeiser een schuldvordering toegekend, betaalbaar in zijn handen. De omstandigheid dat de echtscheiding werd afgewezen of afstand van de echtscheidingsprocedure (zie in verband met echtscheiding onderlinge toestemming nr. 2) werd gedaan, verhindert niet de uitvoerbaarheid van de titel voor het verleden. Verder is het een illusie te menen dat de echtgenoten na de afwijzing van de echtscheidingseis terug gaan samenwonen. De echtgenoot-schuldeiser kan, indien hij geen schuld heeft aan het niet-hernemen van het echtelijk leven (alleen de echtgenoot die niet aansprakelijk is voor de feitelijke scheiding en het voortduren ervan heeft, volgens constante rechtspraak (zie onder meer Cass., 10 oktober 1980, *R.W.*, 1980-81, 2060), bij feitelijke scheiding recht op onderhoudsgeld) niet worden verplicht (uiteraard wel voor wat de toekomst betreft) zich tot de vrederechter te wenden tot het bekomen van onderhoudsgeld, in welk geval hij levensonderhoud kan bekomen vóór de periode die de datum van zijn vordering voorafgaat. Deze vordering zou evenzeer gesteund zijn op artikel 213 B.W. (onderhoudsverplichting tussen echtgenoten). De vrederechter zal de vordering voor het verleden onontvankelijk moeten verklaren wegens inbreuk op het gezag van gewijsde van de beschikking van de voorzitter in kort geding. De echtgenoot-schuldeiser zou op die manier achter het net vissen. Aan de echtgenoot-schuldenaar zou een premie gegeven worden voor zijn onwil. Hij zou ertoe

aangezet worden om de uitkeringen onbetaald te laten. Dat kan toch niet de bedoeling zijn.

6. In alle gevallen waarin achterstallen kunnen worden opgevorderd, kan er van gedwongen uitvoering geen sprake zijn wanneer de termijnen van uitkeringen tot onderhoud op grond van art. 2277 B.W. door beloop van 5 jaren verjaard zijn. Dit artikel geldt eveneens voor bij vonnis toegekend onderhoudsgeld (G. de Leval, *o.c.*, 879; F. Rigaux, *Les personnes*, I, mise à jour 1978, nr. 135, 83; Hof Gent, 24 december 1980, 1980-81, 2261; anders Rb. Antwerpen, 13 april 1957, *J.T.*, 1957, 446; Vred. Leuze, 28 december 1955, *T. Vred.*, 1956, 309 met noot p.p. waarin het standpunt wordt verwoord dat de tenuitvoerlegging van het vonnis gedurende 30 jaren de kortere verjaringstermijn primeert). Evenwel loopt de verjaring niet tussen echtgenoten (art. 2253 B.W.). Deze reden van schorsing houdt op bij de ontbinding van het huwelijk (Hof Gent, 24 december 1980, *gecit.*)

7. Eens de titel, hetzij een vonnis hetzij een notariële overeenkomst (zie nr. 2) vatbaar is voor tenuitvoerlegging, kan de echtgenoot-schuldeiser, na voorafgaandelijk bevel tot betaling, beslag leggen op één van de gebruikelijke wijzen: uitvoerend derdenbeslag (waaronder loonbeslag), uitvoerend beslag op roerend of onroerend goed.

8. In geval van uitvoerend derdenbeslag kan niet alleen betaling worden bekomen van de achterstallen maar ook van alle te vervallen termijnen. De afgifte van de gelden kan slechts worden gevorderd naarmate de termijnen vervallen zijn (Beslagr. Luik, 29 december 1979, *J. Liège*, 1980-81, 117 met noot G. de Leval; Top. E., «Loonbeslag, loondelegatie en loonoverdracht», *T.P.R.*, 1983, 372, nr. 19).

Niet zelden wordt uitvoerend derdenbeslag gedaan in handen van de notaris gelast na echtscheiding met de verkoop van de eigendom toehorende aan beide echtgenoten. Lastens welke boedel moeten de achterstallige onderhoudsgelden worden betaald?

Het is evident dat, wanneer de achterstallen gesteund zijn op een beschikking in kort geding of op een beslissing van de vrederechter (art. 223 B.W.) voor de periode van de echtscheidingsprocedure (zie nummer 3 in fine), zij moeten worden aangerekend op het aandeel van de echtgenoot-schuldenaar in de onverdeeldheid: zij vormen, zoals reeds eerder gezegd (nr. 3), een persoonlijke schuld van de echtgenoot-schuldenaar.

Gaat het daarentegen om achterstallen krachtens een beschikking van de vrederechter in het kader van artikel 223 B.W. voor de aan de echtscheidingsprocedure voorafgaande periode, dan geldt dezelfde oplossing als hiervoor gegeven voor de echtgenoten gehuwd onder het stelsel van scheiding van goederen. Voor de echtgenoten met een gemeenschapsstelsel zou men geneigd zijn te stellen dat de achterstallige onderhoudsgelden door de gemeenschap moet worden gedragen (art. 1408 G.W.) en dus moeten worden afgetrokken van de opbrengstprijzen van de verkoping alvorens tot verdeling over te gaan. Deze stelling steunt mede op het principe dat het tijdens het huwelijk betaald of nog te betalen onderhoudsgeld gedragen wordt door de inkomsten, die in principe gemeenschappelijk zijn. Hoewel de inkomsten onder het exclusief bestuur vallen van de echtgenoot die ze int, heeft deze niet het recht de inkomsten naar goedgevallen aan te wenden: zij moeten bij

voorrang worden besteed aan de lasten van het huwelijk (art. 217 B.W.). Aan het inningsrecht beantwoordt dus een bestedingsplicht, die door de maatregel van de vrederechter concreet wordt vastgelegd. Dit brengt verantwoordelijkheid mee voor de echtgenoot-schuldenaar. Ofwel zijn de niet bestede inkomsten nog aanwezig bij de inleiding van de echtscheidingsprocedure, dit is de datum waarop de huwelijksgemeenschap wordt samengesteld: de achterstallen zullen daarop worden aangerekend. Ofwel zijn de inkomsten waarvan de besteding concreet werd vastgelegd, niet meer aanwezig: de echtgenoot-schuldenaar is mijn inziens dan persoonlijk gehouden om die achterstallen aan te zuiveren; zij moeten worden aangerekend enkel en alleen op het aandeel van de echtgenoot-schuldenaar in de opbrengstprijzen.

Hoewel het geen «persoonlijke» schuldvordering (ook niet in de zin van art. 1450 B.W.) betreft, moet voorgaande stelling worden voorgehouden: de inkomsten mogen niet van hun doel worden afgewend. Het tegendeel beweren zou tot gevolg hebben dat de echtgenoot-schuldeiser zelf tot betaling van de schuld zou gehouden zijn aangezien de opbrengstprijzen van het verkochte goed hem voor de helft toebehoort.

9. Bij beslag op roerend of onroerend goed door de echtgenoot-schuldeiser komen de goederen van het gemeenschappelijk vermogen daarvoor in aanmerking (Gent, 3 juli 1947, *Rec. Gén. Enr.*, 1949, 90) met uitzondering van de gezinswoning en de huisraad op grond van art. 215 B.W. (Beslagr. Brugge, 13 november 1979, *Rec. Gén. Enr. et Not.*, 1981, 419; *R.W.*, 1980-81, 2084: de aanwezigheid van een echtscheidingsprocedure doet daaraan geen afbreuk — art. 215 B.W. is niet van toepassing wanneer het initiatief van beslag uitgaat van een derde).

10. Volledigheidshalve dient hier nog te worden vermeld dat de echtgenoot-schuldeiser bij de tenuitvoerlegging in samenloop kan komen met de persoonlijke schuldeisers van de echtgenoot-schuldenaar. Immers met de veroordeling tot betaling van onderhoudsgeld kent de rechter aan de echtgenoot-schuldeiser een schuldvordering toe, dit in tegenstelling tot de inkomstendelegatie (art. 221 B.W.) waarbij enkel inningsbevoegdheid wordt toegekend (de inkomstendelegatie bleef hier buiten beschouwing omdat zij geen achterstallen kan doen ontstaan). Aan de vordering tot alimentatie wordt door de Hypotheekwet geen voorrecht toegekend. Bij evenredige verdeling of rangregeling is de echtgenoot-schuldeiser een gewone schuldeiser; alleen bij loonbeslag wordt aan de alimentatievordering voorrang toegekend (art. 1412 Ger. W.).

Marijke Bax

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

9e KAMER — 12 SEPTEMBER 1984

Voorzitter: de h. Marinus

Raadsheren: de hh. Craeybeckx (rapporteur) en Vandeplas

Openbaar ministerie: de h. De Swaef

Advocaat: mr. Verbeke

Diefstal — Braak — Bromfiets.

Het openbreken van een cijferslot van een bromfiets ten einde zich van de bromfiets meester te maken, is geen dief-

stal met braak in de zin van art. 467 van het Strafwetboek, maar eenvoudige diefstal.

S.

Telastlegging: A. de tweede: te Schoten, kanton Merksem op 1 augustus 1981 door middel van braak, inklimming of valse sleutels, ten nadele van Godelieve B. een bromfiets merk Flandria Gigi, die hem niet toebehoorde, bedrieglijk weggenomen te hebben;

(...)

Overwegende dat ten opzichte van tweede beklaagde uit de gegevens van het gerechtelijk onderzoek en het onderzoek ter terechtzitting van het hof is gebleken dat de feiten der telastlegging A, zijnde diefstal, geenszins zijn gepleegd door middel van braak, inklimming of valse sleutels; dat het openen van een cijferslot van een bromfiets geen braak uitmaakt in de zin van art. 467 Sw.;

Overwegende dat de feiten derhalve moeten worden heromschreven als een inbreuk op art. 461 Sw., nl. «ter plaatse en tijdstip voormeld ten nadele van Godelieve B. een bromfiets van het merk Flandria Gigi die hem niet toebehoorde, bedrieglijk weggenomen te hebben»;

Overwegende dat de aldus heromschreven feiten zich verzeelvigen met de feiten die onder de oorspronkelijke telastlegging litt. A. het voorwerp van het strafonderzoek hebben uitgemaakt;

(...)

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

9e KAMER — 5 DECEMBER 1984

Voorzitter: de h. Vossen

Raadsheren: mevr. Baeté-Swinnen (rapporteur) en de h. Durant

Advocaat-generaal: de h. Dubois

Advocaat: mr. Kenis

Reclamepanelen — K.B. van 14 december 1959 — Uitvoeringsbesluit van 1 maart 1960 — Wettigheid — Onoverwinnelijke dwaling — Overzichtsplannen — Openstelling van wegen.

Het K.B. van 1 maart 1960 houdende bepaling van de verkeerswegen waarvoor regelen worden gesteld op het aanplakken en reclame maken, overschrijdt geenszins de grenzen gesteld bij art. 200 van het Wetboek van de met zegel gelijkgestelde takken.

Een persoon die beroepshalve dagelijks geconfronteerd wordt met publiciteit en reclame, kan zich niet beroepen op de zg. «overzichtsplannen», die slechts bij wijze van inlichting bruikbaar zijn.

De wijziging van het karakter van een rijweg — van gemeenteweg naar rijksweg — is een openstelling in de zin van de wettelijke bepalingen m.b.t. reclamepanelen.

Telastlegging I a

Overwegende dat beklaagde allereerst aanvoert dat het K.B. van 1 maart 1960 onwettig is daar het niet beant-

woordt aan de criteria bepaald bij artikel 200 van het Wetboek van de met zegel gelijkgestelde takken die er ten grondslag aan liggen;

Overwegende dat het hof voorzeker, op grond van artikel 107 van de Grondwet, de bevoegdheid heeft om na te gaan of voormeld K.B. genomen is overeenkomstig de wet en de grenzen ervan niet overschrijdt;

dat het hof echter geen bevoegdheid heeft om de opportuniteit of doeltreffendheid van het K.B. te onderzoeken;

Overwegende dat blijkt uit de context van gezegd K.B. dat het genomen werd met de bedoeling «de schoonheid der gebouwen, zichten en landschappen te vrijwaren» en, derhalve, niet onwettig genomen is; dat, door de rijkswegen, opengesteld of open te stellen na 1 januari 1959, te beschouwen «als bepaalde plaatsen» waar het aanbrengen van reclame gereguleerd wordt, het K.B. geenszins de grenzen gesteld bij de wet overschrijdt;

Overwegende vervolgens, dat beklaagde beweert dat er geen overtreding was omdat het litigieuze reclamebord opgesteld werd in een zijstraat van de beschermde rijksweg nr. 783;

dat beklaagde zich echter vergist; dat immers duidelijk blijkt uit de foto dat het betrokken paneel niet in een zijstraat aangebracht werd, maar wel aan een zijde van de beschermde verkeersweg en duidelijk herkenbaar vanaf die weg, hetgeen verboden wordt door art. 4 van het K.B. van 14 december 1959;

Overwegende verder, dat beklaagde opwerpt dat er bij hem onoverwinnelijke dwaling bestond;

Overwegende dat ook deze stelling van beklaagde niet aan te nemen is; dat hij immers afgevaardigde beheerder is van de publiciteitsfirmas te Brussel, en als dusdanig en beroepshalve dagelijks geconfronteerd wordt met publiciteit en reclame, en derhalve geacht moet worden de desbetreffende wettelijke voorschriften te kennen; dat hij alleszins — in het beroep zijnde — de mogelijkheid en de plicht had om zich in te lichten en te laten bijstaan in verband met het al dan niet volstaan van de vergunningen afgeleverd door de Stad Leuven aan de firma L. van wie beklaagde de panelen overnam;

dat geen redelijk en normaal voorzichtige persoon, geplaatst in dezelfde concrete omstandigheden als beklaagde, gedwaald zou hebben;

Telastlegging I b

Overwegende dat beklaagde uiteenzet dat de Martelarenlaan te Leuven reeds vóór 1959 bestond als gemeenteweg en als dusdanig opengesteld was voor het verkeer;

Overwegende dat ingevolge de bepalingen van het K.B. van 5 februari 1971, verschenen in het Belgisch Staatsblad van 4 maart 1971, de Martelarenlaan te Leuven rijksweg nr. 792 werd;

dat, derhalve, vaststaat dat die rijksweg opengesteld werd na 1 januari 1959;

dat een wijziging van het karakter van een rijbaan ter zake een openstelling is in de zin van de wettelijke bepalingen die ten deze van toepassing zijn;

dat, nu ingevolge de bepalingen van artikel 1, 3°, van het K.B. van 1 maart 1960 de rijksweg nr. 792 in zijn geheel gerangschikt werd als een beschermde niet-toeristische verkeersweg, de Martelarenlaan te Leuven, op de data van de telastlegging, wel degelijk beheerst werd door de bepalin-

gen van artikelen 4 en 5 van het K.B. van 14 december 1959;

Overwegende dat in verband met de wettigheid van het K.B. van 1 maart 1960 verwezen wordt naar het hiervoren gezegde;

dat ook voor deze telastlegging de beklagde geen onoverwinnelijke dwaling kan inroepen; dat hij immers, in het vak zijnde (cf. supra), weten moest dat «overzichtsplannen», al gaan zij uit van de diensten van stedenbouw, slechts bij wijze van inlichting of aanvulling bruikbaar zijn, en geen wettelijke voorschriften kunnen vervangen of opheffen, dat geen redelijk en normaal voorzichtig persoon, geplaatst in dezelfde concrete omstandigheden als beklagde, gedwaald zou hebben;

dat, ten slotte, de door beklagde aangehaalde rechtspraak in verband met een hem afgeleverde bouwvergunning in strijd met een gewestplan ter zake irrelevant is;

(...)

Telastlegging VI

Overwegende dat het hof, op grond van artikel 107 van de Grondwet een bepaald toetsingsrecht heeft (cf. supra);

Overwegende dat de K.B.'s van 6 mei 1960 en 18 januari 1958 niet onwettig zijn; dat immers uit hun context blijkt dat zij genomen zijn met de bedoeling «de schoonheid der gebouwen, zichten en landschappen te vrijwaren»; dat, door de autosnelwegen en toegangswegen te beschouwen als «bepaalde plaatsen» waar het aanbrengen van reclame gereguleerd wordt, de koninklijke besluiten geenszins de grenzen gesteld bij de wet overschrijden;

Overwegende dat met betrekking tot deze concrete telastlegging de wet van 12 juli 1956 ten deze niet ter sprake komt daar zij geen andere reglementering tot voorwerp heeft, nl het vaststellen van het statuut van de autosnelwegen;

Overwegende ten slotte, dat beklagde tevergeefs betwist dat het bord gericht was naar een toeristische verkeersweg (A 20) en aangebracht «op enige plaats» waar het van op die verkeersweg herkenbaar was; dat de bovenste van de drie foto's die hij overlegt duidelijk aantoont dat het paneel gericht was naar de (A 10) toeristische verkeersweg en herkenbaar vanaf deze weg;

dat het ter zake onbelangrijk is te weten waar de afrit van deze autosnelweg begint, nu dezelfde foto aantoont dat het reclamebord geenszins geplaatst werd in een zijstraat maar wel «op enige plaats», d.i. het parkeerterrein recht over de afrit, vanop welke plaats het bord herkenbaar was vanaf de toeristische verkeersweg;

Overwegende dat uit voorgaande beschouwingen volgt dat alle feiten, beklagde ten laste gelegd en door de eerste rechter voor vaststaand geacht, bewezen gebleven zijn door het onderzoek voor het hof gedaan; dat zij terecht met één straf werden bestraft met toepassing van art. 65 Sw.;

dat de uitgesproken straf echter niet aangepast is aan de veelvuldigheid van de gepleegde feiten en te verzwaren is zoals hierna bepaald;

(...)

NOOT—Reclamepanelen aan de openbare weg

De reglementering op het aanplakken en reclame maken (K.B. 14 december 1959) is een vroeg en geslaagd voorbeeld

van regels die tot stand komen na een grondig overleg tussen de betrokken economische en natuurbeschermingsgroeperingen en de administratie. Ik zie nog het ogenblik dat alle vertegenwoordigers aan de minister — die er wat blij mee was na de herrie rond de K.B. van 1956 —, konden zeggen: «Teken maar, mijnheer de minister, wij zijn volledig akkoord». Prof. M. Flamme heeft mij herhaaldelijk bewonderend gezegd dat hij zulks een unicum vond.

Een andere unamiteit is die van de hoven en rechtbanken sedert een paar decennia, die de teksten op een positieve wijze interpreterden, d.i. rekening houdend met de bedoelingen (over de vroegere, nogal teleurstellende beslissingen zie men o.m. mijn bijdrage Aankondiging, in *Adm. Lex.*, 1971).

Wie de wanordelijke toestand van vóór 1959 heeft gekend, kan men voldoening vaststellen dat de fraaiheid van de grote wegen en van de landschappen nu is hersteld dankzij volgehouden inspanningen van de administratie, de rijks-wacht, de parketten en rechtbanken (die enkele malen pijnlijke boeten hebben opgelegd aan «beroeps»-dwarsliggers).

De hoop dat de gemeentebesturen op hun beurt de bebouwde kommen zouden beschermen naar het voorbeeld van o.m. Brugge, Oostende, Gent, Antwerpen, is niet helemaal in vervulling gegaan. Ook niet na de wijziging van de Stedenbouwwet in 1970, die alle twijfel uitsluit over de bevoegdheid van de gemeenten om de fraaiheid van de wegen als politiedoeleinde te hanteren (over de twijfel voordien zie men o.m. *R.P.D.B.*, Complément II, tw. «Affichage et publicité» — auteur de h. Dubois, nu adv.-gen. — 1966, nrs. 106 e.v.). Er zijn zelfs heel wat gemeentebesturen die zich van de reglementering niet bewust zijn, zoals uit het arrest nogmaals blijkt. Gelukkig beslist het arrest dat zulks geen grond van verschoning oplevert voor de bestuurder van een publiciteitsfirma die «de plicht had om zich in te lichten als normaal voorzichtig persoon».

Het hof hanteert — tweede uitspraak die aandacht verdient — dezelfde criteria van voorzichtigheid ten aanzien van de «overzichtsplannen» (kaartjes nog geen 40 op 50 cm groot voor iedere provincie, een schaal waarbij zelfs geen loep kan helpen, en voorzien van dikke oranje en rode strepen op de beschermde wegvakken). Alleen nuttig informatiemateriaal oordeelt het hof, de mensen van het vak weten goed genoeg dat ze de teksten van het Staatsblad moeten gebruiken.

Een laatste aspect dat aandacht verdient is de interpretatie van de term «openstelling» van wegen, waaronder het hof terecht rekent de herclassering van een gemeenteweg tot rijksweg. Nogmaals rechtsvinding op grond van de bedoelingen, m.i. juridisch correct — in zover ik als mede-opsteller van de teksten kan oordelen.

F. Wastiels

Ere-adviseur Ministerie van Openbare Werken

ARBEIDSHOF TE BRUSSEL

3e KAMER — 11 SEPTEMBER 1984

Voorzitter: de h. Van den Velden

Raadsheren in sociale zaken: de hh. Boogmans en Haesaerts

Advocaten: mrs. Deconinck loco Simont en Uyttersprot

Arbeidsovereenkomst — Onmiddellijk ontslag wegens dringende reden — Lastgeving — Ontslag gegeven door lasthebber — Overschrijding van bevoegdheid — Gevolg — Ratificatie door lastgever — Termijn.

Bekrachtiging door de lasthebber van een onmiddellijk om dringende reden gegeven ontslag door een lasthebber die zijn bevoegdheid te buiten ging, is juridisch slechts mogelijk voor zover zij geschiedt binnen drie werkdagen volgende op de dag waarop de onbevoegde lasthebber kennis nam van de ingeroepen feiten.

V.Z.W. V. t/ Van H.

Geldigheid van het gegeven ontslag

Overwegende dat het in casu vaststaat en bewezen is dat geïntimeerde, bij een aangetekende brief van 22 maart 1982 ondertekend door «D. L., afgevaardigde-beheerder», onmiddellijk en zonder enige opzeggingsvergoeding ontslagen werd, wegens dringende redenen;

Overwegende dat het onmiddellijk ontslag moet uitgaan van de werkgever van geïntimeerde (zijnde de V.Z.W. V., appellante) of van een door zijn werkgever gemachtigde persoon of vennootschap (...); dat het hof *in casu* dient te onderzoeken of D.L. wel de bevoegdheid bezat om geïntimeerde op 22 maart 1982 onmiddellijk wegens dringende redenen te ontslaan; (...)

Overwegende dat duidelijk blijkt uit de volmachten toegekend aan D.L. (cf. Bijlagen Belgisch Staatsblad, 18 februari 1982) dat hij alle agenten en bedienden van de vereniging kan benoemen, ontslaan en afzetten, «met uitzondering van de agenten belast met het beheer van een departement», wat het geval was met geïntimeerde die derhalve ongetwijfeld niet door D.L. kon worden ontslagen of afgezet;

(...)

Dat uit de stukken van het dossier van appellante zelf blijkt dat de raad van beheer van appellante de beslissing tot onmiddellijk ontslag, genomen door D.L. alleen, bekrachtigd heeft, waardoor appellante zelf toegeeft dat D.L. buiten zijn bevoegdheden was getreden, aangezien het anders uiteraard niet nodig was geweest de beslissing van onmiddellijk ontslag te bekrachtigen;

(...)

Overwegende dat het hof (...) beslist dat de bekrachtiging van de onregelmatige beslissing van D.L. effectief geschied is door de raad van beheer van appellante op 6 juli 1982, wat laattijdig is i.v.m. de bepalingen van de Arbeidsovereenkomstenwet betreffende het onmiddellijk ontslag wegens dringende reden; dat, zelfs indien zou worden aangenomen dat die bekrachtiging zou zijn geschied op 31 maart 1982, ze dan nog laattijdig is;

Gevolgen van de onregelmatige beslissing tot ontslag en van de laattijdige bekrachtiging ervan door het bevoegde orgaan, de raad van beheer van appellante

Overwegende dat het ontslag niet meer mag gegeven worden wanneer de feiten die het ontslag gerechtvaardigd zouden hebben, sedert ten minste drie dagen bekend zijn aan de partij die ontslag geeft (...); dat dit geldigheidsvereiste naar tijd bijzonder belangrijk is, omdat het anders onmogelijk wordt, zowel voor de werkgever en de werknemer als voor de rechter, uit te maken of de onmiddellijke beëindiging

wel geschied is binnen drie dagen vanaf het ogenblik waarop de verbrekende partij kennis kreeg van de feiten, zoals de Arbeidsovereenkomstenwet duidelijk vereist;

Overwegende dat het principieel wel mogelijk is een onbevoegd verrichte rechtshandeling te ratificeren, behalve wanneer zodoende door derden verworven rechten zouden worden aangetast (cf. Cass., 7 maart 1969, *Pas.*, 1969, I, 602; Cass., 6 februari 1953, *Pas.*, 1953, I, 436; C. Paulus en R. Boes, *Lastgeving*, A.P.R., 1978, nr. 250; *Rev. Prat. Soc.*, 1953, nr. 4310, 224, met conclusie van eerste advocaat-generaal Hayoit de Termicourt; M. Jamoulle en F. Jadot, *op. cit.*, blz. 15-16. «Cependant, parce que la loi organisant le licenciement pour motif grave exige que la rupture intervienne dans les trois jours à partir de la connaissance de la faute, cette ratification ne sera juridiquement possible que si elle se situe elle-même dans ce délai dont le point de départ se fixe au jour où l'auteur — sans pouvoir — de la rupture a connu la faute grave»);

Overwegende dat in casu appellante kennis had van de «feiten» op vrijdag 19 maart 1982; dat een geldig ontslag wegens dringende redenen door appellante derhalve gegeven moest worden ten laatste op 24 maart 1982; dat er op 22 maart 1982 door een daartoe niet bevoegde persoon, te weten D.L., een ongeldig ontslag gegeven werd, dat gelijkstaat met een onmiddellijke verbreking van de arbeidsovereenkomst (cf. Cass., 23 maart 1981, *R.W.*, 1981-82, 2481) en dat voor geïntimeerde het recht op een verbrekingsvergoeding opent;

Overwegende dat de raad van beheer van appellante de feitelijke mogelijkheid bezat om binnen de wettelijk opgelegde termijn deze ongeldige beslissing te bekrachtigen, wat niet geschied is; dat de ratificatie die op 6 juli 1982 heeft plaatsgehad laattijdig is en niet meer retroactief het definitief verworven recht op een verbrekingsvergoeding van geïntimeerde ongedaan kan maken;

Overwegende dat ten onrechte appellante stelt dat de bekrachtigingstermijn pas begint te lopen vanaf het ogenblik waarop het bevoegd orgaan (= de raad van beheer van appellante) zelf kennis nam van de ingeroepen feiten (te weten op 31 maart 1982); dat appellante immers ten onrechte een onderscheid blijkt te maken tussen de termijn voor het geven van een onmiddellijk ontslag wegens dringende redenen en de termijn voor het eventueel bekrachtigen van dergelijke ongeldige beslissing, een onderscheid dat op geen enkele rechtsgrond steunt (cf. M. Jamoulle en F. Jadot, *op. cit.*, blz. 16); dat de onjuiste stelling van appellante erop zou neerkomen dat de door de wet opgelegde korte en strikte termijn inzake onmiddellijk ontslag wegens dringende redenen wordt overgelaten aan de willekeur van de onbevoegd handelende persoon, die naar eigen goeddunken en opvattingen gedurende onbepaalde tijd zou kunnen nalaten het bevoegd orgaan in te lichten en derhalve de betrokken werknemer in de totale en van zijn persoonlijk goeddunken afhangende onzekerheid laten; dat een dergelijke interpretatie alle rechtszekerheid aan de werknemer bij onmiddellijk ontslag wegens dringende redenen zou ontnemen, wat zeker niet de *ratio legis* is;

Overwegende ten slotte dat het beroepen vonnis een verkeerde interpretatie heeft gegeven aan het cassatiearrest van 7 maart 1969, aangehaald door het arrest van 30 maart 1982 van het Arbeidshof te Brussel en tevens ingeroepen door appellante; dat het in dat cassatiearrest ging om een

geval waarin de ratificatie door de bevoegde organen gebeurd was op een ogenblik dat het ontslag wegens dringende redenen nog op geldige wijze kon worden gegeven (of m.a.w., op een ogenblik dat de betrokkene nog geen rechten op een verbrekingsvergoeding had verworven); dat dit arrest van het Hof van Cassatie van 7 maart 1969 dus niet heeft beslist dat elke ratificatie van onbevoegd gestelde handelingen retroactieve werking heeft (zie trouwens Cass., 6 februari 1953, *Pas.*, 1953, I, 436); dat de juiste interpretatie van het voormeld cassatiearrest van 7 maart 1969 niet blijkt uit de samenvatting, zoals deze gepubliceerd werd in de *Pasicrisie*, maar uit de lezing van de hiernavolgende overwegingen uit dit arrest, luidend: «Overwegende dat uit de niet bekritselde vaststellingen en beslissingen van het arrest blijkt dat het de daartoe niet bevoegde afgevaardigde beheerder van de naamloze vennootschap 'Europa Spinnery' was die, zonder voorafgaande opzegging noch vergoeding, namens deze vennootschap een einde maakte aan het bediendencontract bestaande tussen deze laatste en eiser; dat het arrest nochtans de vordering tot schadevergoeding van eiser verwerpt daar, nadien, zowel de raad van beheer als de algemene vergadering van de vennootschap de handelwijze van de afgevaardigde beheerder bekrachtigd hebben vóór het ogenblik waarop eiser het recht zou verworven hebben dat zijn correctionele veroordeling niet meer zou kunnen aangewend worden als rede tot verbreking van de overeenkomst; Overwegende dat het middel staande houdt dat het recht van eiser op schadevergoeding wegens willekeurige eenzijdige beëindiging van het bediendencontract ontstond, niet op het ogenblik waarop gezegde correctionele veroordeling niet meer kon aangewend worden als reden van de eenzijdige contractverbreking, maar op het ogenblik zelf van deze verbreking door een onbevoegd persoon; Overwegende dat deze stelling, welke iedere mogelijkheid van bekrachtiging van hetgeen door een lasthebber buiten de hem verleende macht werd gedaan uitsluit, indruist tegen de bepalingen van artikel 1998 van het Burgerlijk Wetboek, welke een dergelijke bekrachtiging voorzien»; (...)

POLITIËRECHTBANK TE ANTWERPEN

26 JANUARI 1983

Rechter: de h. De Munck

Advocaten: mrs. Hendrickx loco Bouveroux en Le Paige,
Van Humbeek en Hertoghs loco Verschueren

Wegverkeer — Links inhalen — Toepasselijke regels.

Zuiver theoretisch kan men stellen dat, wat de overtreding van art. 16.4, 1°, Wegverkeersreglement betreft, de bestuurder die inhaalt, er zich niet alleen van moet vergewissen dat de weg op zijn linkerzijde vrij is, maar ook dat het voertuig dat hij wil inhalen, rechts kan blijven voortrijden en dus niet verplicht zal zijn naar links uit te wijken om een hindernis (bv. een stilstaand voertuig) te ontwijken.

Deze verplichting geldt echter voor de inhalende bestuurder in het geval dat er geen rijstroken zijn.

Zijn deze er wel, dan moet de bestuurder die zich in de

rechterrijstrook bevindt, wachten en zich laten inhalen, omdat hij anders van rijstrook moet veranderen, wat als een maneuver wordt beschouwd en onder toepassing van art. 12.4 valt.

N. e.a. t/ Z.

Gedaagde Z. verklaarde dat hij op de Desguinlei richting Jan van Rijswijkklaan op de linkerrijstrook reed, toen ter hoogte van het kruispunt met de Karel Oomsstraat een vrachtwagen, bestuurd door rechtstreeks gedaagde T., die op de rechterrijstrook reed, naar de linkerrijstrook uitweek, hem aldus aanreed, waardoor zijn wagen naar de middenberm werd geduwd, waarbij hij de burgerlijke partij M. aanreed.

Gedaagde wordt vervolgd op grond van de artt. 418-420 Sw. en 16.4, 1°, van het Wegverkeersreglement, namelijk als bestuurder, alvorens een ander bestuurder in te halen, zich er niet van vergewist te hebben dat hij dit zonder gevaar kon doen en inzonderheid dat de weg over een voldoende afstand vrij was om alle gevaar voor ongevallen te vermijden.

Rechtstreeks gedaagde T. kan zich enkel herinneren dat hij op de plaats van het ongeval op de rechterrijstrook reed. Hij heeft het ongeval zelf niet zien gebeuren, volgens zijn verklaring.

Betreffende het ongeval is er echter een onafhankelijke getuige, C., die de rijwijze van de betrokken bestuurders vóór en tijdens de aanrijding nauwkeurig omschreef: «Ik stond op de middenberm op de Desguinlei. Ik zag een vrachtwagen, — bestuurd door rechtstreeks gedaagde — rijden op de linkerrijstrook. Deze haalde een andere vrachtwagen in. Op het kruispunt Desguinlei en Karel Oomsstraat reed deze vrachtwagen terug naar de rechterstrook. Op dat ogenblik kwam er reeds een rode personenwagen — bestuurd door gedaagde — op de linkerrijstrook gereden, welke de vrachtwagen inhaalde. De aanhangwagen van de vrachtwagen is dan naar de linkerrijstrook geslingerd, waardoor de inhalende personenwagen naar de middenberm werd geduwd en alzo een werkmakker aanreed.»

Gedaagde bracht een rechtstreekse dagvaarding uit ten laste van de bestuurder van de vrachtwagen T. op grond van de artt. 12.4, 12.5 en 16.7 van het Wegverkeersreglement.

Zuiver theoretisch kan men stellen dat — wat de overtreding van art. 16.4, 1°, betreft — de bestuurder die inhaalt, er zich niet alleen van moet vergewissen dat de weg aan zijn linkerzijde vrij is, maar ook dat het voertuig dat hij wil inhalen, rechts kan blijven voortrijden en dus niet verplicht zal zijn naar links uit te wijken om een hindernis (bv. een stilstaand voertuig) te ontwijken.

Deze verplichting geldt echter voor de inhalende bestuurder in het geval dat er geen rijstroken zijn.

Zijn deze er wel, dan moet de bestuurder die zich in de rechterrijstrook bevindt, wachten en zich laten inhalen omdat hij anders van rijstrook moet veranderen, wat als een maneuver wordt beschouwd en onder toepassing valt van art. 12.4.

Op de plaats waar de aanrijding plaatsvond, en overigens eveneens vóór het kruispunt met de Karel Oomsstraat, is de Desguinlei ingedeeld in rijstroken, namelijk twee in de rich-

ting van de J. Van Rijswijklaan, en, gescheiden door een middenberm, vier rijstroken in de richting Generaal Le-manstraat.

Art. 9.4 van het Wegverkeersreglement bepaalt dat de bestuurders binnen de bebouwde kommen — zoals in casu — de rijstrook mogen volgen, die het best aan hun bestemming beantwoordt en wel op: 1° de rijbanen met eenrichtingsverkeer in rijstroken verdeeld; 2° de rijbanen met tweerichtingsverkeer in vier of meer rijstroken verdeeld en waarvan er ten minste twee bestemd zijn voor iedere rijrichting.

In feite geeft dit artikel de keuze van rijstrook in de bebouwde kom, hoewel onder de vrij vage voorwaarde van de bestemming van de bestuurder.

Gedaagde reed reeds voor het genoemde kruispunt in de linkerrijstrook, hetgeen in feite door getuige C. werd bevestigd.

Hij was dan ook gerechtigd verder in deze linkerstrook te blijven rijden en het voertuig, bestuurd door rechtstreeks gedaagde, dat zich in de rechterrijstrook bevond, voorbij te rijden.

Aan gedaagde kan geen enkele onvoorzichtigheid of fout ten laste worden gelegd zodat noch het misdrijf van de artt. 418-420 Sw. noch de overtreding van art. 16.4, 1°, van het Wegverkeersreglement bewezen zijn.

De enige oorzaak van de aanrijding en van de gevolgen van deze aanrijding is gelegen in het feit dat de aanhangwagen van het voertuig, bestuurd door rechtstreeks gedaagde, door welke oorzaak ook, van de rechterrijstrook naar de linker kwam. Overigens is in dit opzichte de getuigenis van C. overduidelijk.

Rechtstreeks gedaagde dient dan ook verantwoordelijk gesteld te worden voor deze aanrijding en de gevolgen hiervan, op grond van overtreding van art. 12.4 van het Wegverkeersreglement namelijk door «van rijstrook te veranderen».

(...)

NOOT—Bovenstaand vonnis is bevestigd door Corr. Antwerpen, 3 juni 1984.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 14 juni 1984

Wegverkeer — Verkeerslichten — Art. 61.4 Wegverkeersreglement — Bestuurder die regelmatig het kruispunt is opgereden, stopt plotseling zonder reden voor het rode licht links aan de andere kant van het kruispunt — Fout.

«Overwegende dat uit de vaststellingen van het arrest (Hof Bergen, 16 december 1982), blijkt dat aan het kruispunt hetwelk eiser was opgereden, een verkeerslicht rechts van de rijbaan was geplaatst dat langs de andere kant van het kruispunt links was herhaald, zoals in artikel 61.4 van het Wegverkeersreglement is bepaald; dat eiser die het kruispunt regelmatig was opgereden dit niet onmiddellijk ontruimde, maar zijn voertuig plotseling tot stilstand

bracht vóór het rood geworden licht dat links van hem was geplaatst;

«Overwegende dat dit laatste verkeerslicht alleen maar een herhaling is van het verkeerslicht dat rechts aan het kruispunt is geplaatst en niet verbiedt dat de weggebruikers, als het licht rood wordt, het kruispunt afrijden;

«Overwegende dat het arrest, door te oordelen dat eiser die, bij ontstentenis van een veiligheidsoverweging, geen enkele reden had om plotseling te remmen ten einde zijn voertuig tot stilstand te brengen, een fout heeft begaan die noodzakelijk in oorzakelijk verband staat met de door verweerster geleden schade, zijn beslissing naar recht verantwoordt.

«Dat het middel faalt naar recht.»

(Voorzitter : de h. Mahillon — Raadsheer-rapporteur : de h. Kreit — Advocaat-generaal : mevr. Liekendael — Advocaten : mrs. Houtekier en Bayart — In de zaak : C. t/ M.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 21 juni 1984

Onrechtmatige daad — Schade en schadeloosstelling — Voertuig vernield bij ongeval — Niet vervangen — Veroordeling tot betaling van B.T.W. op de waarde van het voertuig — Niet wettig.

«Overwegende dat de persoon die aansprakelijk is voor een ongeval dat de total loss van een aan een ander toebehorend voertuig heeft veroorzaakt, aan de schadelijder slechts de belasting over de toegevoegde waarde behoeft terug te betalen die deze bij de aankoop van het vervangingsvoertuig werkelijk heeft betaald;

«Dat immers de verarming voor de schadelijdende partij voortvloeit uit de betaling van die belasting, zodat de schade slechts bestaat indien en voor zover de belasting is betaald;

«Overwegende, derhalve, dat het vonnis, dat vaststelt dat het verongelukte voertuig niet werd vervangen en niettemin aan verweerster een bedrag toekent als terugbetaling van de belasting over de toegevoegde waarde berekend over de waarde van het voertuig ten tijde van het ongeval, de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek schendt.»

(Voorzitter-rapporteur : de h. Mahillon — Advocaat-generaal : de h. Ballet — Advocaat : mr. Simont — In de zaak : N.V. A. t/ S.)

NOOT—Zie Cass., 22 september 1983, *R.W.*, 1984-85, 271, en 28 september 1983, *R.W.*, 1983-84, 2630.

Hof van Cassatie (2e Kamer), 4 september 1984

Onrechtmatige daad — Oorzakelijk verband — Misdrijf — Beschadiging van telefoonnet.

Bij het misdrijf waarvoor eiser gestraft is, werd schade toegebracht aan het telefoonnet van de R.T.T. Tegen het vonnis (Corr. Dendermonde, 10 oktober 1983) dat hem tot schadeloosstelling veroordeelt, voert hij aan dat «de rechtsgrond van de schade (gedeeltelijk het betalen van loon aan het personeel) ligt in de contractuele, wettelijke of statutai-

re rechtspositie van de R.T.T., die haar potentiële verbintenissen oplegt en, wanneer deze potentiële verbintenissen effectief worden, de last ervan niet afgewenteld mag worden op de voor het schadegebeuren aansprakelijke derde (theorie van het verbreken van het oorzakelijk verband)». Het middel kan niet worden aangenomen:

«Overwegende dat het vonnis zegt: 'dat bovengemeld verzuim en gebrek aan voorzorg (telastlegging B) het schadegeval onmiskenbaar heeft veroorzaakt; dat uit de beoordelingsgegevens, o.m. uit de expertise A., blijkt dat het door de R.T.T. gevorderd bedrag overeenstemt met de facturatie van de herstelkosten en de berekeningen overeenstemmen met de bepalingen van de Conventie B.V.V.O.-R.T.T.; dat het verweer van (de eisers) hoofdzakelijk terug te brengen is tot een principiële discussie; dat ter zake immers inzonderheid de loonkosten als onverschuldigd worden bestempeld; dat de (eisers) ten deze het fundamentele gegeven voorbijgaan dat de Regie geen vergoeding van uitgekeerd arbeidsloon als zodanig vordert, maar wel herstel van de schade die door bovengemelde schuldige gedraging aan haar eigendom is toegebracht; dat volledigheidshalve wordt herinnerd aan de principes: — dat het causaal verband tussen fout en schade beoordeeld moet worden op het ogenblik van het ongeval zelf, — dat de verplichting om lonen te betalen geenszins ligt tussen het schadeverwekkend feit en het ontstane nadeel, — dat de omstandigheid dat de herstelling door eigen personeel van de gelaedeerde is bewerkstelligd, slechts een facultatieve modaliteit van hersteluitvoering behelst, — dat er ter zake geen sprake is van onrechtmatige verrijking, aangezien de besproken herstelling noodzakelijkerwijze een achterstand meebrengt in andere werkzaamheden, de reden van de gespecialiseerde herstploegen uiteraard te vinden zijn in de uitgebreidheid van het net en de ouderdom van delen ervan, en derhalve stoelt op de redelijke prognose van schadegevallen te wijten aan sleet of overmacht»;

«Dat de appelrechters duidelijk te kennen geven dat de herstelling van de schade die door de fout van een derde wordt veroorzaakt ten deze buiten de normale prestaties van de 'gespecialiseerde herstploegen' staat, die gedurende de tijd van de herstelling van hun normale taken moesten worden afgewend; dat de door dit derven van de arbeidsprestaties van haar arbeiders veroorzaakte vermogensschade niet verrekend wordt in de aan de gebruikers aangekende kostprijs, dit wil zeggen buiten de kostprijsberekening werd gehouden;

«Dat zij aldus te kennen geven dat de aan verweerster toegekende vergoeding niet de terugbetaling uitmaakt van een op haar wettelijke, reglementaire of contractuele verplichting, zijnde lonen die zij aan haar personeel heeft uitbetaald, maar wel de vergoeding van de door eiser in haar vermogen door het derven van werkprestaties van haar arbeiders veroorzaakte schade;

«Dat de appelrechters, zonder schending van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek, uit de door hen op onaantastbare wijze vastgestelde feitelijke gegevens inzake de fout van eiser en de schade van verweerster, een oorzakelijk verband in de zin van de voormelde wetbepalingen tussen die fout en die schade hebben kunnen afleiden.»

(Voorzitter: de h. Boon — Raadsheer-rapporteur: de h.

Holsters — Advocaat-generaal: de h. Declercq — Advocaat: mr. Heyndrickx — In de zaak: C. t/ R.T.T.)

NOOT—Zie Cass., 9 maart 1984, *R.W.*, 1983-84, 2805, en de noot van Marc C. Kruithof.

Hof van Cassatie (2e Kamer), 4 september 1984

Onrechtmatige daad — Schade en schadeloosstelling — Integrale vergoeding — Door benadeelde zelf uitgevoerde herstelling — Loonkosten.

Het bestreden arrest (Hof Gent, 7 december 1983) kent eiseres een schadevergoeding toe maar ontslegt haar haar vordering tot betaling van loonkosten, met de overweging: «Zo het al juist is dat de lonen aan haar personeel door de N.M.B.S. krachtens haar statuut betaald worden en niet wegens een ongeval, dan is het evenzeer waar dat haar personeel aan zijn normale activiteit onttrokken wordt. De mogelijke schade van de N.M.B.S. bestaat dus niet in het betaalde loon, maar in het derven van de normale tegenprestatie, voor zover bewezen wordt dat hierdoor bijkomende uitgaven nodig waren om deze normale prestaties toch te zien uitvoeren, zoals overuren, in dienst nemen van bijkomend personeel, in onderaanneming geven van zekere werken. Van dit alles wordt in casu geen bewijs geleverd.» Het middel dat de N.M.B.S. daartegen aanvoert, blijkt om de volgende redenen gegrond te zijn:

«Overwegende dat de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek degene door wiens fout aan een ander schade wordt veroorzaakt, verplichten die schade integraal te vergoeden, wat impliceert dat de getroffene teruggeplaatst wordt in de toestand waarin hij gebleven zou zijn indien de fout niet was gepleegd;

«Overwegende dat het arrest de beslissing dat eiseres geen recht heeft op vergoeding van de lonen die zij aan haar personeel heeft betaald tijdens de herstelling van de schade, die door de fout van verweerster aan haar vermogen werd veroorzaakt, op de in het middel weergegeven consideransen laat steunen;

«Overwegende dat het arrest in zijn redengeving ervan uitgaat dat eiseres haar personeel niet voor de uitvoering van zodanig werk in dienst heeft genomen en dat dit gedurende de tijd van de herstelling van de door het ongeval veroorzaakte schade 'aan zijn normale werkzaamheden werd onttrokken';

«Overwegende dat het arrest, door aan te nemen dat de schade voor eiseres slechts bestaat 'voor zover bewezen wordt dat hierdoor bijkomende uitgaven nodig waren om deze normale prestaties toch te zien uitvoeren, zoals overuren, in dienst nemen van bijkomend personeel, in onderaanneming geven van zekere werken', zijn beslissing niet naar recht verantwoordt, aangezien de schade ook kan bestaan in het derven van de werkprestaties van het eigen personeel dat, ten gevolge van de fout van verweerster, niet voor de normale taken kan worden ingezet.»

(Voorzitter: de h. Boon — Raadsheer-rapporteur: de h. Matthijs — Advocaat-generaal: de h. Declercq — Advocaat: mr. Dassel — In de zaak: N.M.B.S. t/ De B.)

Raad van State (7e Kamer), 21 april 1983**1. Omzendbrief — Stringente richtlijnen — Rechtskracht — 2. O.C.M.W. — Administratief en geldelijk statuut — Bevoegdheid van de Koning.**

Ter uitvoering van het oorspronkelijk artikel 42 van de O.C.M.W.-wet van 8 juli 1976 stelde een K.B. van 10 maart 1977 de algemene bepalingen vast die door de O.C.M.W. in acht moeten worden genomen bij het bepalen van het administratief statuut van de secretaris en van de ontvanger van het O.C.M.W. In verband met hun bezoldigingsregeling werd enkel door de minister van Volksgezondheid op 21 maart 1977 een omzendbrief ondertekend die nauwkeurige richtlijnen inhield. In verband met het dwingend karakter van die richtlijn en met de bevoegdheid van de Koning overweegt de Raad van State:

«Overwegende dat de richtlijnen van de omzendbrief van 21 maart 1977 geen 'soepele regelen' of aanbevelingen zijn waarbij de minister zijn inzichten te kennen geeft met het oog op de uitoefening van zijn toezichtsbevoegdheid; dat immers luidens de tekst zelf van deze omzendbrief, de bedoelde weddeschalen 'worden vastgesteld' zoals door de minister bepaald en dat 'elk voorstel dat zou afwijken van de bovenstaande richtlijnen, zowel wat betreft de bezoldiging als de dienstprestaties, het voorwerp dient uit te maken van een bijzondere verantwoording in de beraadslaging, en aan mijn (van de minister) oordeel moet onderworpen worden'; dat de omzendbrief derhalve stringente richtlijnen bevat die aan de raden van de O.C.M.W.'s zijn opgelegd; dat, zelfs deze tekst buiten beschouwing gelaten, ministeriële richtlijnen die nauwkeurig — zij het dan ook door verwijzing naar andere weddeschalen — de weddeschalen vaststellen van de secretaris en van de ontvanger van de O.C.M.W.'s, door de werking van het administratief toezicht, aan de raden voor maatschappelijk welzijn geen andere mogelijkheid laten dan die exhaustieve regeling gewoon over te nemen in de beslissingen die zij nochtans, overeenkomstig artikel 42, derde lid, van de wet van 8 juli 1976, binnen de perken bepaald door de Koning, moeten nemen; dat ter zake de bestreden beslissingen d.d. 3 augustus 1977 van de raad voor maatschappelijk welzijn van G., in de eerste plaats verwijzen naar de ministeriële omzendbrief van 21 maart 1977 en, wat de weddeschalen betreft, met de richtlijnen van deze omzendbrief volledig overeenstemmen; dat deze beslissingen derhalve deze ministeriële richtlijnen tot grondslag hebben;

«Overwegende dat luidens voornoemd artikel 42, derde lid, van de wet van 8 juli 1976 de raden voor maatschappelijk welzijn bevoegd zijn om het geldelijk statuut van de secretaris en van de ontvanger te bepalen, binnen de perken die door de Koning in algemene bepalingen zal worden vastgesteld; dat hieruit volgt dat aan de minister geen bevoegdheid wordt verleend om regelingen te treffen in verband met de weddeschalen van voornoemde secretaris en ontvanger; dat deze zaak uitsluitend aan de Koning door de wet is voorbehouden; dat derhalve de minister in voornoemde omzendbrief van 21 maart 1977 zijn bevoegdheid is te buiten gegaan en dat de bestreden beslissingen in zoverre ze de weddeschalen bepalen, op een onwettelijke en derhalve niet bestaande grondslag zijn gesteund;

«Overwegende dat uit voornoemd artikel 42, derde lid,

van de wet van 8 juli 1976 ook volgt dat de Koning ermee belast is 'de algemene bepalingen' vast te stellen 'binnen de perken' waarvan de raad voor maatschappelijk welzijn het geldelijk statuut van de secretaris en van de ontvanger van het O.C.M.W. bepaalt; dat zolang de Koning aan deze wettelijke opdracht niet voldaan heeft, de raden voor maatschappelijk welzijn in de juridische onmogelijkheid zijn om dit geldelijk statuut te bepalen; dat immers hun bevoegdheid ter zake begrensd is en dat in de onwetendheid van deze begrenzing de raden hun bevoegdheid niet kunnen uitoefenen; dat hieruit volgt dat zonder rekening te houden met voornoemde ministeriële richtlijnen waarvan de onrechtmatigheid hierboven werd aangetoond, de raad voor maatschappelijk welzijn van G., hoewel hij bevoegd was om de bedoelde weddeschalen en het geldelijk statuut vast te stellen, op 3 augustus 1977, bij ontstentenis van het wettelijk vereiste koninklijk besluit, deze bevoegdheid niet kon uitoefenen.»

(Voorzitter-rapporteur : A. Depondt — Staatsraden : de hh. Debaedts en Verschooten — Auditeur : de h. De Brandere)

NOOT—Art. 13, § 2, van de herstellwet van 31 juli 1983 (B.S., 10 augustus 1984) heeft art. 42, derde lid, van de O.C.M.W.-wet vervangen door de volgende bepaling : «De Raad voor Maatschappelijk Welzijn bepaalt, binnen de perken van de algemene bepalingen die de Koning kan vaststellen, het administratief en geldelijk statuut inzake de betrekkingen die specifiek zijn voor de O.C.M.W. of die onbestaand zijn op het gemeentelijk vlak.» Zie elders : Wetgeving in kort bestek, tw. Herstellwet.

RECHTEN VAN DE MENS

De onderzoeksrechter als vonnisrechter in de correctionele rechtbank

A. De Belgische rechtspraak tot einde 1984

1. Sinds jaren zijn in de Belgische rechtspraak vragen gerezen omtrent de wettigheid van de deelname van een onderzoeksrechter of een voorzitter van de raadkamer aan de berechting van de beklaagde, d.w.z. als vonnisrechter.

Bij de parlementaire voorbereiding van het Gerechtelijk Wetboek werd de zienswijze gehuldigd dat artikel 292 — dat bepaalt dat «nietig is het vonis, gewezen door een rechter die vroeger bij het uitoefenen van een ander rechterlijk ambt, kennis genomen heeft van de zaak» — niet belet dat «de onderzoeksrechter (...) bevoegd blijft om kennis te nemen van de zaak waarvan hij het onderzoek gedaan heeft, nadat zij naar de rechtbank verwezen werd» (verslag Hermans, *Parl. St.*, Kamer, 1965-66, nr. 59/49, p. 56). Het zou «de rechter, die van een zaak in eerste aanleg heeft kennis genomen», daarentegen wel verboden zijn daarvan achteraf in graad van beroep kennis te nemen (*o.c.*, 56-57).

Deze zienswijze werd tot voor kort gevolgd door het Hof van Cassatie. het Hof besliste dat het niet verboden is voor

een *onderzoeksrechter* om zitting te nemen in het vonnisge-recht in *eerste aanleg* (o.m. Cass., 8 februari 1977, *Arr. Cass.*, 1977, 645; Cass., 15 april 1980, *Arr. Cass.*, 1979-80, 1012; Cass., 4 mei 1982, *Pas.*, 1982, I, 1006); evenmin zou een dergelijk verbod bestaan ten aanzien van de *voorzitter van de raadkamer* (o.m. Cass. 19 januari 1982, *Pas.*, 1982, I, 613; *R.W.*, 1982-83, 1409). Anderzijds besliste het Hof, met verwerping van een eerder ingenomen standpunt (Cass., 6 december 1978, *Detrixhe en Prévoyance Sociale t/Levaux e.a.*, A.R. nr. 9.930, onuitg., doch aangehaald bij J. Velu, concl. voor Cass., 18 maart 1981, *Arr. Cass.*, 1980-81, (789), 792), dat het de onderzoeksrechter wél ver-boden is zitting te nemen in de kamer van het *hof van beroep* die over de strafvordering uitspraak moet doen (Cass., 18 maart 1981, met conclu. advoc.-gen. J. Velu, *Arr. Cass.*, 1980-81, 789).

2. Die rechtspraak heeft het voorwerp van soms scherpe kritiek uitgemaakt, vooral nadat bekend werd dat de Euro-pese Commissie voor de Rechten van de Mens zich over deze kwestie zou buigen.

Op 9 maart 1982 verklaarde de Commissie namelijk de klacht van een Belgisch onderdaan, De Cubber, ontvanke-lijk. De betrokkene klaagde zch erover dat de *onderzoeksrechter* in zijn zaak achteraf ook als vonnisrechter ge-zeten had in de correctionele rechtbank (zijn voorziening in cassatie was verworpen bij het hiervóór vermelde arrest van 15 april 1980). Op 4 mei 1983 verklaarde de Commissie de klacht van een andere veroordeelde, Ben Yaacoub, ontvan-kelijk; die klager had gelijkaardige grieven geformuleerd i.v.m. de *voorzitter van de raadkamer* (ook zijn voorzie-ning in cassatie was verworpen, bij het hiervóór vermelde arrest van 19 januari 1982).

Nadat de Commissie in haar verslag van 5 juli 1983 in de zaak De Cubber geadviseerd had dat de gelaakte praktijk strijdig was met artikel 6, lid 1, van het Europees Verdrag over de rechten van de mens, in zoverre dit het recht op een onpartijdige rechter waarborgt, bleken ook op het interne vlak bepaalde rechtscollages het oneens te zijn met de rechtspraak van het Hof van Cassatie. Op 8 september 1983 besliste het Hof van Beroep te Gent dat de voorzitter van de raadkamer die geoordeeld had dat er bezwaren, d.i. aanwijzingen van schuld, bestonden tegen de verdachte, geen voldoende waarborgen van onpartijdigheid bood als hij daarna — als alleenrechtsprekend rechter — over de strafvordering uitspraak deed (Gent, 8 september 1983, met noot P. Lemmens, *R.W.*, 1983-1984, 1983). Anderzijds vond de Raad van State, afdeling wetgeving, in een advies van 21 november 1983 dat aan een beklagde steeds moest worden gegarandeerd «dat hij berecht kan worden door een kamer waar niet opnieuw de magistraten zitten die van de zaak reeds kennis hebben genomen als onderzoeksrech-ter of als voorzitter of lid van de raadkamer» (advies over een wetsvoorstel houdende toekenning van strafrechtelijke bevoegdheid aan de arbeidsgerechten voor overtredingen van de wetten tot regeling van het arbeidsrecht en het sociale-zekerheidsrecht, *Parl. St.*, Kamer, 1981-82, nr. 254/2, p. 14). Tevoren hadden o.m. Vandeplas en B. Maes reeds kritische vragen gesteld bij de rechtspraak van het Hof van Cassatie (A. Vandeplas, noot onder Cass., 1 de-cember 1970, *R.W.*, 1971-72, (572), 577, nr. 11; B. Maes, «De onverenigbaarheid van het ambt van onderzoeksrech-ter met dat van rechter in eerste aanleg of appelrechter en

het recht van de beklagde op een onpartijdige rechtbank», *R.W.*, 1981-82, 1857-1870; B. Maes, «De onpartijdige rechter», *R.W.*, 1983-84, (1857), 1879-1885, nrs. 23-24.

Nadat de zaak De Cubber bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens aanhangig was gemaakt, kreeg het Hof van Cassatie de gelegenheid om opnieuw over de kwes-tie uitspraak te doen. Op uitvoerige conclusie van de advo-caat-generaal Velu handhaafde het op 4 april 1984 zijn rechtspraak, zowel i.v.m. de onderzoeksrechter als i.v.m. de voorzitter van de raadkamer (Cass., 4 april 1984, twee arresten, met concl. advoc.-gen. J. Velu, *R.D.P.*, 1984, 679; met noot P. Lambert, *J.T.*, 1984, 444). In primair overwoog het Hof dat de rechter in eerste aanleg niet nood-zakelijk dient te beantwoorden aan de vereisten van artikel 6, lid 1, van het Europees Verdrag, voor zover er hoger beroep openstaat bij een rechter met volle rechtsmacht die wel voldoet aan die vereisten. Ten overvloede merkte het Hof op dat de onderzoeksrechter of de voorzitter van de raadkamer geen «tegenpartij» is, maar een rechter die op onpartijdige wijze de bewijzen voor en tegen de verdachte verzamelt resp. het gerechtelijk onderzoek regelt; het enkele feit dat de ene of de andere van die magistraten achteraf in het vonnisgerecht zitting neemt zou dan ook geen aanlei-ding kunnen geven tot een gewettigde vrees dat hij de vereiste waarborgen inzake onpartijdigheid zou missen. In ver-band met de voorzitter van de raadkamer die over de voor-lopige hechtenis had geoordeeld, werd die opvatting, zij het zonder uitgebreide motivering, bevestigd bij arrest van 3 oktober 1984 (Dechef, A.R. nr. 3.871, onuitg.).

B. Het arrest De Cubber

3. Thans heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens over de zaak De Cubber uitspraak gedaan. Op 26 oktober 1984 oordeelde het Hof, bij eenparige beslissing van een kamer van zeven rechters, dat het recht op een onpartijdige rechtbank geschonden was (*Publ. Cour.*, reeks A, vol. 86).

Aldus verwerpt het Hof achtereenvolgens drie stellingen die namens de Belgische regering verdedigd waren. Het past beknopt in te gaan op die stellingen en op de motieven tot verwerping ervan.

4. Primair voerde de regering aan dat de aanwezigheid van de voormalige onderzoeksrechter in de kamer van de correctionele rechtbank niet tot gevolg had dat het vonnis-gerecht daardoor zijn onpartijdigheid verloor.

Het Hof herinnert aan zijn arrest Piersack van 1 oktober 1982 (*Publ. Cour.*, reeks A, vol. 53), waarbij het de nadruk gelegd heeft op het feit dat in verband met de onpartijdig-heid ook de naar buiten verwekte *schijn* belangrijk kan zijn. Dit beginsel wordt treffend verwoord door het Engel-se adagium: «Justice must not only be done, it must also be seen to be done». Het Hof acht het dan ook niet vol-doende dat aan de onderzoeksrechter ten deze geen reële, concrete vooringenomenheid verweten kan worden. Ook de rechter aan wiens onpartijdigheid wettig *getwijfeld* kan worden, voldoet niet aan het vereiste van onpartijdigheid.

In verband met de naar buiten verwekte schijn, erkent het Hof dat de onderzoeksrechter optreedt als een objectief magistraat, die de bewijzen zowel voor als tegen de ver-dachte moet verzamelen. Daartegenover stelt het Hof echter een aantal andere elementen: het feit dat de onder-

zoeksrechter te zamen met de magistraten van het openbaar ministerie een officier van gerechtelijke politie is; de zeer uitgebreide onderzoeksbevoegdheden van de onderzoeksrechter; het geheim en niet-contradictoir karakter van het onderzoek; het feit dat de onderzoeksrechter, door zijn grondige kennis van het dossier, een belangrijke rol kan spelen bij de beoordeling van de gegrondheid van de telastlegging; de mogelijkheid dat de wettigheid van bepaalde onderzoeksverrichtingen door het vonnisgerecht moet worden beoordeeld.

Op grond van al die elementen besluit het Hof dat de aanwezigheid van de onderzoeksrechter in het vonnisgerecht bij de beklaagde een gewettigde twijfel t.a.v. de onpartijdigheid van het gerecht kan opwekken. Meteen volgt daaruit, zoals gezegd, dat de correctionele rechtbank niet voldeed aan de vereisten van artikel 6, lid 1, van het Europees Verdrag over de rechten van de mens.

5. Subsidiair wierp de regering op, met verwijzing naar de arresten van het Hof van Cassatie van 4 april 1984 (zie nr. 2; voor een gelijkaardige redenering, zie Cass., 16 februari 1982, *Pas.*, 1982, I, 744); dat het voor de eerbiediging van het Verdrag voldoende is dat de waarborgen van artikel 6, lid 1, tijdens de procedure in hoger beroep verzekerd werden. De regering merkte in dit verband op dat De Cubber tegen de procedure voor het hof van beroep geen enkele grief formuleerde.

Dit verweermiddel steunde op bepaalde overwegingen van het Europees Hof zelf in de arresten van 23 juni 1981 in de zaak *Le Compte, Van Leuven en De Meyere* (*Publ. Cour*, reeks A, vol. 43, pp. 22-23, §§ 50-51), en van 10 februari 1983 in de zaak *Albert en Le Compte* (*Publ. Cour*, reeks A, vol. 58, p. 16, § 29). In beide arresten, die betrekking hadden op tuchtprocedures tegen geneesheren, had het Hof beslist dat de rechtspleging voor de provinciale raad, die zitting had in eerste aanleg, niet noodzakelijk moest voldoen aan de vereisten van artikel 6, lid 1, op voorwaarde dat tegen de beslissing van die raad beroep openstond bij een rechtscollege met volle rechtsmacht — de raad van beroep —, dat wél voldeed aan die vereisten.

Het Hof beantwoordt de opwerping van de regering met de overweging dat het weliswaar vanzelf spreekt dat de waarborgen van artikel 6, lid 1, op het niveau van de hoven van beroep en van cassatie verzekerd moeten zijn, doch dat het geenszins voldoende is dat die waarborgen slechts op die hogere niveaus verzekerd zijn. De redenering in de zaken *Le Compte* moet beperkt blijven tot geschillen die niet behoren tot die welke aan de klassieke rechtbanken, geïntegreerd in de gewone gerechtelijke structuur, zijn toevertrouwd. Bij echte rechtbanken, in de materiële én formele zin van het woord, zou het indruisen tegen het voorwerp en het doel zelf van artikel 6, lid 1, indien de rechtspleging in eerste aanleg aan de waarborgen van die bepaling zou mogen worden onttrokken.

Het Hof voegt eraan toe dat de appelrechter wel een beslissing zou kunnen nemen die de schending van het Verdrag, begaan tijdens de rechtspleging in eerste aanleg, uitwist. Ten deze is dit echter niet het geval geweest, omdat de schending niet de loutere rechtspleging betrof, maar de samenstelling zelf van de rechtbank, en het hof van beroep het vonnis a quo niet om die reden heeft vernietigd.

6. Nog meer subsidiair voerde de regering aan dat de vaststelling van een schending van het verdrag ernstige ge-

volgen zou hebben voor de kleinere rechtbanken. Om schendingen van het verdrag in de toekomst te vermijden, zouden bijzondere kamers moeten worden samengesteld — hetgeen zou leiden tot onverantwoorde vertragingen — of zouden nieuwe ambten moeten worden gecreëerd — hetgeen in een tijd van besparingen weinig realistisch is.

Het antwoord van het Hof is kort en duidelijk: een lidstaat die het verdrag heeft bekrachtigd moet zijn gerechtelijk systeem zo organiseren dat het voldoet aan de vereisten van artikel 6, lid 1. Het is niet de taak van het Hof om de lid-staten te wijzen op de mogelijke middelen die daartoe kunnen worden aangewend.

C. Wat nu?

7. Het Hof van Cassatie heeft niet lang gewacht om zich te conformeren aan het arrest *De Cubber*. Op 23 januari 1985 vernietigde het een arrest wegens schending van artikel 6, lid 1, van het Europees Verdrag, op grond dat de onderzoeksrechter deel had uitgemaakt van de kamer van de correctionele rechtbank die over de telastlegging uitspraak had gedaan, en het hof van beroep geweigerd had het vonnis a quo om die reden te vernietigen (Cass., 23 januari 1985, met noot J. Henry, *Jur. Liège*, 1985, 157; in dezelfde zin: Luik, 7 januari 1985, *Jur. Liège*, 1985, 45; anders: Luik 6e kamer, 9 januari 1985, met noot J. Henry, *Jur. Liège*, 1985, 46.)

De spoed en de onvoorwaardelijkheid waarmee het Hof van Cassatie op zijn rechtspraak terugkomt, mogen extra in het licht gesteld worden. Na de weigering van het Hof om zich bij het eerste arrest *Le Compte* neer te leggen (Cass., 21 januari 1982, met concl. proc.-gen. F. Dumon, *Pas.*, 1982, I, 623, *R.W.*, 1982-83, 549), kon een ogenblik gevreesd worden dat ook nu een stugge houding aangenomen zou worden. Gelukkig, niet alleen voor de efficiëntie van het door het Europees Verdrag opgezette controlesysteem, maar ook voor de rechtszekerheid, is het deze keer niet tot een bevestiging van de veroordeelde rechtspraak gekomen.

8. De vraag is natuurlijk hoe de zaken op het terrein zelf zullen worden aangepakt, d.w.z. hoe de correctionele rechtbanken zich zullen organiseren om de scheiding tussen onderzoek, voorlopige hechtenis, regeling van de rechtspleging en bescherming ten gronde te verzekeren.

Het is immers ondenkbaar dat de correctionele rechtbanken, in het bijzonder in de kleine arrondissementen, alles bij het oude zouden laten, «hopend» op rechtzettingen van de door hen begane onregelmatigheden door de hoven van beroep. Een dergelijke inertie zou immers tot waarschijnlijk gevolg hebben dat tegen méér vonnissen hoger beroep zal worden ingesteld, hetgeen vanzelfsprekend niet bevorderlijk zou zijn voor de naleving van het beginsel van de «redelijke termijn». Bovendien zou het op zijn minst bevreemdend zijn dat magistraten zouden meehelpen aan het in stand houden van een toestand die strijdig is bevonden met de fundamentele vereisten van een behoorlijke rechtspleging.

Voorlopig zullen de rechtbanken moeten roeien met de riemen die ze hebben. Noodgedwongen zal een veelvuldiger beroep moeten worden gedaan op de plaatsvervangende rechters (art. 87, tweede lid, Ger. W.). Ook het oproepen van een of twee advocaten om zitting te nemen (art. 322,

eerste lid, Ger. W.) kan een middel vormen om tot een verdragsconforme samenstelling van de zetel te komen, al doet een systematische toepassing van dit procédé ook weer vragen rijzen (cf. J. Michaëlis, «Le cumul des fonctions de juge d'instruction et de juge du fond», *J.T.*, 1985, 187). Wellicht zullen de eerste voorzitters van de hoven van beroep magistraten moeten delegeren, voor bepaalde zaken, naar een andere rechtbank (art. 98 Ger. W.). De Koning zou ook rechters in verschillende rechtbanken tegelijk kunnen benoemen (art. 100 Ger. W.).

Uiteraard zijn al die maatregelen essentieel tijdelijk van aard. Een definitieve aanpassing van de rechterlijke organisatie aan het Europees Verdrag, zoals geïnterpreteerd in het arrest De Cubber, veronderstelt een uitbreiding van de kaders, althans in de kleine rechtbanken. De regering heeft meegedeeld, in haar «geactualiseerde» regeringsverklaring, daartoe bereid te zijn (*Beknopt Verslag*, Kamer, 1984-85, 15 maart 1985, 784, en Senaat, 1984-85, 15 maart 1985, 655). Het enige weken tevoren neergelegde wetsontwerp betreffende het gebruik van het Duits in gerechtszaken en betreffende de rechterlijke organisatie (*Parl. St.*, Kamer, 1984-85, nr. 1136/1) laat daarentegen nog niet van een bezorgdheid tot naleving van het verdrag blijken: volgens het wetsontwerp zou een nieuw gerechtelijk arrondissement Eupen opgericht worden, waarvan de gehele rechtbank van eerste aanleg uit slechts vijf magistraten zou bestaan (art. 37)...

Paul Lemmens

EUROPEES RECHT

Overzicht van rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Zaak 229/83 (Voltallig Hof) — Association des Centres Distributeurs E. Leclerc/S.A. Thouars Distribution et autres (Prejudiciële verwijzing) — *Vaste prijs voor boeken* — 10 januari 1985

De Cour d'Appel de Poitiers heeft een prejudiciële vraag gesteld over de uitlegging van verschillende bepalingen van gemeenschapsrecht, met name de bepalingen betreffende de vrije mededinging in de gemeenschappelijke markt en de artikelen 3, sub f, en 5 EEG-Verdrag, om zich een oordeel te kunnen vormen over de verenigbaarheid met het gemeenschapsrecht van een nationale wettelijke regeling waarbij de detailhandelaars worden verplicht de door de uitgever of importeur vastgestelde verkoopprijs voor boeken toe te passen.

Deze vraag is gerezen in een geding tussen enerzijds de Association des Centres Distributeurs Edouard Leclerc en de tot deze groep behorende vennootschap Thouars Distribution en anderzijds verschillende te Thouars gevestigde boekhandels en de Union syndicale des librairies de France.

Dit geding betreft de naleving van de overeenkomstig de wet van 10 augustus 1981 betreffende de prijs van boeken vastgestelde detailhandelsprijs.

Krachtens de Franse wet van 10 augustus 1981 is elke uitgever of importeur van boeken gehouden voor de boe-

ken die hij uitgeeft of invoert een detailhandelsprijs vast te stellen. De detailhandelaars moeten een werkelijke detailhandelsprijs toepassen, die ligt tussen 95 en 100 % van die prijs.

Met betrekking tot de ingevoerde boeken bepaalt de wet van 10 augustus 1981 dat «ingeval het gaat om de invoer van in Frankrijk uitgegeven boeken, de door de importeur vastgestelde detailhandelsprijs tenminste gelijk is aan die welke door de uitgever is vastgesteld». Als importeur wordt beschouwd de voornaamste depothouder van ingevoerde boeken, op wie de verplichting van het wettelijk depot rust.

Blijkens het dossier hebben de vennootschap Thouars Distribution en de groep Leclerc boeken goedkoper verkocht dan uit bedoelde wettelijke regeling voortvloeit.

De Cour d'Appel de Poitiers heeft het Hof van Justitie de navolgende vraag voorgelegd:

«Moeten de artikelen 3, sub f, en 5 EEG-Verdrag aldus worden uitgelegd, dat het de Lid-Staten verboden is om, door middel van wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen, voor in die Lid-Staat uitgegeven en in die Lid-Staat — met name uit andere Lid-Staten — ingevoerde boeken een regeling in te voeren krachtens welke de detailhandelaars die boeken tegen de door de uitgever of de importeur vastgestelde prijs moeten verkopen, zonder dat zij op die prijs meer dan 5 % in mindering mogen brengen?»

Artikel 3, sub f, EEG-Verdrag is een algemene bepaling die de invoering voorschrijft van «een regime waardoor wordt gewaarborgd dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt niet wordt vervalst».

Artikel 5 EEG-Verdrag eist dat de Lid-Staten «zich onthouden van alle maatregelen welke de verwezenlijking van de doelstellingen van dit Verdrag in gevaar kunnen brengen.»

De nationale rechter wenst derhalve te vernemen of de wet van 1981 in overeenstemming is met de beginselen en de doelstellingen van het Verdrag en met de verdragsbepalingen waarbij deze nader ten uitvoer worden gebracht.

De toepassing van de artikelen 3, sub f, 5 en 85 EEG-Verdrag

Volgens Leclerc vormt de Franse wet betreffende de prijs van boeken geen regeling waarbij de prijzen van staatswege worden vastgesteld, maar een regeling die de prijsconcurrentie beperkt, daar het niveau van die prijzen door de uitgevers en importeurs vrij wordt bepaald. Zij voert een door artikel 85, lid 1, EEG-Verdrag verboden stelsel van collectieve prijsbinding in, dat daarenboven in strijd is met het regime van de onvervalste mededinging binnen de gemeenschappelijke markt.

De Franse regering is van mening dat de artikelen 3, sub f, en 5 EEG-Verdrag slechts algemene beginselen formuleren en geen verplichtingen in het leven roepen. Artikel 85 is slechts op bepaalde gedragingen van de ondernemingen van toepassing en kan niet aldus worden uitgelegd dat het de Lid-Staten verbiedt van staatswege maatregelen vast te stellen die de vrije mededinging kunnen beïnvloeden. In het onderhavige geval kan enkel artikel 30 aan de orde zijn.

Volgens de Commissie kunnen de artikelen 3, sub f, en 5 niet in dier voege worden uitgelegd dat zij de Lid-Staten elke bevoegdheid op economisch gebied ontnemen door hun elke inmenging in de vrije mededinging te verbieden.

De verenigbaarheid met het EEG-Verdrag van een wettelijke regeling als die welke in casu aan de orde is, kan der-

halve enkel in het kader van de artikelen 30 en volgende worden onderzocht.

Ofschoon de mededingingsregels het gedrag van de ondernemingen en niet de wettelijke of bestuursrechtelijke maatregelen van de Lid-Staten betreffen, zijn deze laatste niettemin gehouden door hun nationale wettelijke regeling geen afbreuk te doen aan de volledige en uniforme toepassing van het gemeenschapsrecht en aan de werking van de uitvoeringsbepalingen daarvan.

Een wettelijke regeling als die waar het in casu om gaat verplicht de uitgevers en detailhandelaars evenwel niet tot het sluiten van overeenkomsten of tot andere in artikel 85 EEG-Verdrag genoemde gedragingen, maar legt de uitgevers of importeurs de wettelijke verplichting op om de detailhandelsprijs eenzijdig vast te stellen. Onder deze omstandigheden rijst de vraag of een nationale wettelijke regeling die het door artikel 85 verboden soort gedragingen van ondernemingen overbodig maakt, afbreuk doet aan het nuttig effect van dat artikel en bijgevolg in strijd is met artikel 5, tweede alinea, EEG-Verdrag.

Opgemerkt zij dat de Franse regering doet gelden dat deze wettelijke regeling ten doel heeft het boek als cultuurdrager te beschermen tegen de negatieve gevolgen die een ongebreidelijke prijsconcurrentie in de detailhandel voor de diversiteit en het cultureel peil van het uitgeversbedrijf kan hebben. Het gaat erom te voorkomen dat enkele grote distributeurs hun keuze aan de uitgevers opleggen, wat nadelig zou zijn voor boeken over poëzie, wetenschap en uitvindingen. Het is dus een noodzakelijke maatregel om het boek als middel tot verspreiding van cultuur in stand te houden, en zulke maatregel komt in de regelingen van de meeste Lid-Staten voor.

Vaststaat dat er tot op heden met betrekking tot de zuiver nationale regelingen en praktijken in de boekensector geen communautair mededingingsbeleid bestaat, dat de Lid-Staten zouden moeten in acht nemen krachtens hun verplichting om geen maatregelen te treffen die de verwezenlijking van de doelstellingen van het Verdrag in gevaar zouden kunnen brengen. Hieruit volgt dat de uit de artikelen 5, 3, sub f, en 85 EEG-Verdrag voor de Lid-Staten voortvloeiende verplichtingen bij de huidige stand van het gemeenschapsrecht niet voldoende duidelijk zijn omlind om hun te verbieden inzake de mededinging op het gebied van de detailhandelsprijs een wettelijke regeling uit te vaardigen zoals die welke in casu aan de orde is, op voorwaarde evenwel dat die wettelijke regeling de andere specifieke bepalingen van het Verdrag, inzonderheid die betreffende het vrije verkeer van goederen, in acht neemt.

De toepassing van de artikelen 30 en 36 EEG-Verdrag

De Commissie stelt zich op het standpunt dat de betrokken wettelijke regeling een bij artikel 30 EEG-Verdrag verboden maatregel van gelijke werking als een kwantitatieve invoerbepaling is.

Twee bepalingen van de wet van 10 augustus 1981 zijn duidelijk van toepassing op ingevoerde boeken: a) de prijs van de ingevoerde boeken wordt vastgesteld door de importeur of de voornaamste depothouder; b) in geval van invoer van in Frankrijk uitgegeven boeken moet de verkoopprijs minstens gelijk zijn aan de door de uitgever vastgestelde prijs.

Deze bepalingen belemmeren de invoer doordat zij het de importeurs onmogelijk maken lagere prijzen toe te passen

en hun daardoor de mogelijkheid ontnemen via prijsconcurrentie op de Frans markt door te dringen.

Leclerc stelt zich op hetzelfde standpunt.

Volgens de Franse regering is een wettelijke regeling als die waar het in casu om gaat niet in strijd met artikel 30. Elke Lid-Staat blijft vrij om zijn binnenlandse handel te regelen. De beperking van de mededinging op het gebied van de detailhandelsprijzen, heeft dus helemaal niet tot gevolg dat de invoer wordt beperkt. Wat de vaststelling van de prijs door de voornaamste depothouder betreft is het zo, dat verantwoordelijkheid voor het vaststellen van de prijs van buitenlandse boeken is toegekend aan degene die op de binnenlandse markt commerciële functies vervult die vergelijkbaar zijn met die van de uitgever voor de verspreiding van nationale boeken. De bepaling over de in Frankrijk uitgegeven en wederingevoerde boeken voorkomt dat de wet wordt omzeild door de wederinvoer van boeken.

Ingevolge artikel 30 EEG-Verdrag zijn kwantitatieve invoerbepalingen en alle maatregelen van gelijke werking in de handel tussen de Lid-Staten verboden.

Twee verschillende situaties waarop de omstreden nationale wettelijke regeling van toepassing is moeten in casu worden onderzocht: namelijk enerzijds de situatie van de in een andere Lid-Staat uitgegeven en in de betrokken Lid-Staat ingevoerde boeken, en anderzijds de situatie van de boeken die in de betrokken Lid-Staat zelf zijn uitgegeven en zijn wederingevoerd na voorheen naar een andere Lid-Staat te zijn uitgevoerd.

Vaststaat dat, voor zover op in een andere Lid-Staat uitgegeven en in de betrokken Lid-Staat ingevoerde boeken een wettelijke regeling van toepassing is, een bepaling krachtens welke de importeur van het boek, die de formaliteit van het wettelijk depot moet vervullen, dat wil zeggen de voornaamste depothouder, is gehouden de verkoopprijs van het boek vast te stellen, de verantwoordelijkheid voor het vaststellen van de verkoopprijs overdraagt aan iemand die in een andere handelsfase optreedt dan de uitgever en het elke andere importeur van hetzelfde boek onmogelijk maakt de verkoopprijs toe te passen die hij, gezien zijn kostprijs in het land van uitgave, met het oog op de afzet in het land van invoer passend acht.

In een dergelijke situatie ontstaat voor ingevoerde boeken een aparte regeling, die de handel tussen de Lid-Staten kan belemmeren.

Waar een dergelijke wettelijke regeling van toepassing is op boeken die in de betrokken Lid-Staat zelf zijn uitgegeven en er zijn wederingevoerd na voorheen naar een andere Lid-Staat te zijn uitgevoerd, benadeelt zulke bepaling de afzet van de wederingevoerde boeken, voor zover de importeur van een dergelijk boek daardoor de mogelijkheid wordt ontnomen, het voordeel van de gunstiger prijs in de Lid-Staat van uitvoer in zijn detailhandelsprijs door te berekenen.

In deze situaties staat men derhalve voor bij artikel 30 verboden maatregelen van gelijke werking als kwantitatieve invoerbepalingen. Wat artikel 36 betreft, dit moet strikt worden uitgelegd en kan niet worden uitgebreid tot doelstellingen die daarin niet uitdrukkelijk zijn opgesomd.

Het Hof verklaart voor recht:

«1. Bij de huidige stand van het gemeenschapsrecht verbiedt artikel 5, tweede alinea, in samenhang met de artikelen 3, sub f, en 85 EEG-Verdrag de Lid-Staten niet, een

wettelijke regeling uit te vaardigen, waarbij de detailhandelsprijs van boeken door de uitgever of importeur van een boek moet worden vastgesteld en alle detailhandelaars bindt, op voorwaarde dat die wettelijke regeling de andere specifieke bepalingen van het Verdrag, inzonderheid die betreffende het vrije verkeer van goederen, in acht neemt;

2. In het kader van een dergelijke nationale wettelijke regeling zijn bij artikel 30 EEG-Verdrag verboden maatregelen van gelijke werking als kwantitatieve invoerbeperkingen bepalingen

— waarbij de importeur van een boek, die de formaliteit van het wettelijk depot van een exemplaar van dat boek heeft te vervullen, dat wil zeggen de voornaamste depothouder, de detailhandelsprijs ervan moet vaststellen,

— waarbij voor de verkoop van boeken die in de betrokken Lid-Staat zelf zijn uitgegeven en er zijn wederingevoerd na voorheen naar een andere Lid-Staat te zijn uitgevoerd, die door de uitgever vastgestelde verkoopprijs verbindend wordt verklaard, tenzij uit objectieve gegevens blijkt, dat die boeken enkel zijn uitgevoerd om ze opnieuw te kunnen invoeren teneinde de wettelijke regeling te ontduiken.

Zaak 250/83 (Vijfde kamer) — Finsider/Commissie — EGKS — Quota — Nationale steunmaatregelen — 15 januari 1985

De vennootschap Finsider heeft beroep ingesteld tot nietigverklaring van de algemene beschikking 2748/83 van de Commissie houdende tweede wijziging van beschikking 2177/83 tot verlenging van het stelsel voor toezicht en produktiequota voor bepaalde produkten voor de ondernemingen van de ijzer- en staalindustrie.

Verzoekster verklaarde dat zij om nietigverklaring van de omstreden beschikking heeft verzocht voor zover daarbij een onderneming die door het quotastelsel in uitzonderlijke moeilijkheden is gebracht, van aanpassing van de quota wordt uitgesloten, wanneer zij nationale steun heeft ontvangen ter dekking van haar exploitatieverliezen.

Tot staving van haar beroep heeft verzoekster een reeks middelen ontwikkeld:

Discriminatie van verzoekster

Deze discriminatie zou berusten op een willekeurig, formeel en nominaal criterium, waarbij een onderzoek van de ware redenen voor de betrokken nationale steun a priori wordt uitgesloten.

De beschikking zou bovendien van die aard zijn dat zij de ondernemingen met de slechtste exploitatieresultaten en die er dus het dringendst behoefte aan hebben, niet in aanmerking laat komen voor aanvullende quota.

Om te kunnen beoordelen of de verschillende behandeling die verzoekster aan de Commissie verwijt, ten opzichte van deze laatste misbruik van bevoegdheid vormt, dient derhalve in de eerste plaats te worden nagegaan of die behandeling berust op objectieve verschillen die belangrijk zijn gelet op de doelstellingen die de Commissie in het kader van haar industrieel beleid voor de Europese ijzer- en staalindustrie wettig kan nastreven.

Uit beschikking 2320/81 zowel als uit beschikking 2177/83 blijkt dat beide regelingen een gemeenschappelijk doel nastreven, namelijk het bevorderen van de herstructurering die noodzakelijk is om de produktie en de capaciteit aan de voorzienbare vraag aan te passen en het herstellen

van het concurrentievermogen van de Europese ijzer- en staalindustrie. Het is in overeenstemming met deze doelstelling, ondernemingen die een vorm van steun hebben ontvangen waardoor de gewenste herstructurering kan worden vertraagd, namelijk steun ter dekking van exploitatieverliezen, niet in aanmerking te laten komen voor aanvullende quota, waarvan de toekenning de herstructureringsstimulans eveneens kan verminderen. Men kan het aan de Commissie niet verwijten dat zij een duidelijk en objectief criterium heeft vastgesteld zonder te voorzien dat de omstandigheden die tot de door de nationale steun gedekte exploitatieverliezen hebben geleid, van geval tot geval zullen worden onderzocht.

Het eerste middel moet worden verworpen.

Schending van artikel 18 van beschikking 2177/83

Verzoekster herinnert eraan dat beschikking 2748/83 is gebaseerd op artikel 18 van beschikking 2177/83 waarbij de Commissie wordt gemachtigd in geval van onvoorziene moeilijkheden langs de weg van een algemene beschikking aanpassingen aan te brengen. Welnu, sedert juni 1983 heeft de Commissie individuele beschikkingen gegeven betreffende de steun van de Lid-Staten aan hun respectieve ijzer- en staalondernemingen. De moeilijkheden waarop de Commissie zich ter rechtvaardiging van haar beschikking 2748/83 beroept, waren derhalve niet onvoorziën, zodat deze beschikking onwettig is omdat zij ingaat tegen artikel 18 van beschikking 2177/83.

Er dient op te worden gewezen dat de aan artikel 14 van beschikking 2177/83 aangebrachte wijziging inhoudelijk binnen de grenzen blijft van de zuivere aanpassingen, die door artikel 18 van dezelfde beschikking worden toegestaan. Het middel van verzoekster heeft enkel betrekking op de feitelijke situatie waarvan de machtiging afhankelijk is gemaakt, te weten dat de moeilijkheden waarop men is gestuit werkelijk onvoorziën waren. Aangenomen al dat de Commissie de betrokken moeilijkheden reeds van bij de vaststelling van beschikking 2177/83 had moeten voorzien, toch vormt dergelijke nalatigheid geen misbruik van bevoegdheid. Hieruit volgt dat dit middel moet worden verworpen.

Schending van beschikking 2320/81

De Commissie betoogt dat beschikking 2748/83, hoewel zij blijkbaar ten doel heeft de produktiequota te regelen, in werkelijkheid tussen de verschillende vormen van steun een rangorde beoogt vast te stellen, waarin beschikking 2320/81 helemaal niet voorziet. Het ware doel van beschikking 2748/83 bestaat volgens verzoekster dus in de wijziging van de regeling betreffende de steunmaatregelen, hetgeen te haren opzichte misbruik van bevoegdheid vormt.

Vastgesteld moet worden dat verzoekster niet heeft kunnen aantonen dat beschikking 2748/83 te haren opzichte misbruik van bevoegdheid inhoudt. Mitsdien moet het beroep in zijn geheel worden verworpen.

Het Hof, rechtdoende:

«1. Verwerpt het beroep.

2. Verwijst verzoekster in de kosten van het geding.»

Zaak 253/83 (Vierde kamer) — Sektkellerei C.A. Kupferberg & Co/Hauptzollamt Mainz (Prejudiciële verwijzing) — Belastingregeling alcohol — 15 januari 1984

Het Finanzgericht Rheinland-Pfalz heeft een prejudiciële

vraag gesteld over de uitlegging van de artikelen 37 en 95 EEG-Verdrag, 3 van de Overeenkomst EEG-Spanje en 21 van de Overeenkomst EEG-Portugal.

Deze vraag is gerezen in een geding over de verenigbaarheid met deze bepalingen van het door het Hauptzollamt Mainz vastgestelde compenserend monopolierecht (Monopolausgleich) voor alcoholische dranken die de vennootschap Kupferberg, verzoekster in het hoofdgeding, tussen 1 en 17 maart 1976 uit Groot-Brittannië (whisky), Nederland (jenever en likeuren), Frankrijk (armagnac en pruneau), Spanje (xereswijn) en Portugal (port) heeft ingevoerd en in de Bondsrepubliek Duitsland in het vrije verkeer heeft gebracht.

Het Branntweinmonopolgesetz onderwierp deze op drieërlei wijze aan een verbruiksbelasting.

Kupferberg heeft bij het Finanzgericht Rheinland-Pfalz beroep ingesteld, stellende, dat bij toepassing van artikel 152, eerste alinea, van het Branntweinmonopolgesetz en gelet op het feit dat de door het monopolie tussen 1 en 17 maart 1976 werkelijk toegepaste, normale verkoopprijs voor alcohol van DM 1833/hlw tot DM 1683/hlw is verlaagd, het compenserend monopolierecht DM 1430/hlw had moeten bedragen, namelijk het verschil tussen de werkelijk toegepaste verkoopprijs en de basisprijs voor alcohol, die toen DM 253/hlw bedroeg.

Naar aanleiding van dit geschil heeft het Finanzgericht het Hof de navolgende vraag voorgelegd:

«Moeten de artikelen 37 en 95 EEG-Verdrag, alsmede artikel 3 van de Overeenkomst van 29 juni 1970 tussen de EEG en Spanje en artikel 21, eerste alinea, van de Overeenkomst van 22 juli 1972 tussen de EEG en de Republiek Portugal aldus worden uitgelegd, dat een importeur van gedistilleerd uit andere Lid-Staten en uit Spanje en Portugal, zich voor een nationale rechter op de genoemde bepalingen kan beroepen, omdat de Bundesmonopolverwaltung (monopolie-administratie voor gedistilleerd) haar verkoopprijs van gedistilleerd in het tijdvak van 23 februari 1976 tot 17 maart 1976 van DM 1833 per hl ethylalcohol met DM 150, verlaagde tot DM 1683 per hl ethylalcohol, doch voor de berekening van de Monopolausgleich (compenserend monopolierecht) voor ingevoerd gedistilleerd in hetzelfde tijdvak de verkoopprijs van DM 1833 per hl ethylalcohol handhaafde?».

Het eerste onderdeel van de vraag

Volgens verzoekster in het hoofdgeding is er ten nadele van ingevoerde alcohol gediscrimineerd in de zin van de artikelen 37 en 95 EEG-Verdrag, voor zover in de periode 23 februari - 17 maart 1976 als gevolg van de aan artikel 152 van het Branntweinmonopolgesetz gegeven uitlegging over de ingevoerde producten een belasting van DM 1580/hlw is geheven, welke was berekend op de normale verkoopprijs van de alcohol van het monopolie, daar waar de belasting DM 1430/hlw zou zijn geweest, indien men de werkelijke verkoopprijs als basis had genomen. Zij betoogt dat het monopolie zijn alcohol met verlies had moeten verkopen, indien over zijn alcohol evenveel belasting zou zijn geheven als over de ingevoerde alcohol en leidt daaruit af dat de belasting over de alcohol van het monopolie lager was dan die welke bij de invoer werd geheven.

Artikel 95 EEG-Verdrag

Het feit dat de belasting over ingevoerde alcohol tijdens de betrokken periode lager ware geweest indien men als

normale verkoopprijs de lage verkoopprijs van de monopolie-administratie had genomen, is ten aanzien van artikel 95 EEG-Verdrag irrelevant, indien het daadwerkelijk op ingevoerde producten toegepaste belastingtarief in die periode rechtstreeks noch indirect hoger was dan de daadwerkelijke belasting op soortgelijke of concurrerende nationale producten.

Artikel 37 EEG-Verdrag

Deze vraag heeft tot doel de nationale rechter in staat te stellen zich een oordeel te vormen over de verenigbaarheid met deze bepaling van de verlaging van DM 1833/hlw tot DM 1683/hlw van de door de monopolie-administratie daadwerkelijk toegepaste verkoopprijs.

Van beslissend belang is enkel dat de prijsvermindering ten doel had de alcohol van het monopolie met de ingevoerde producten te laten concurreren.

De Commissie erkent dat het niet gaat om een maatregel die eigen is aan een staatsmonopolie, maar om een commerciële maatregel ingegeven door de eisen van de mededinging.

Het tweede onderdeel van de vraag

Artikel 21 van de Overeenkomst EEG-Portugal

Deze overeenkomst beoogt fiscale discriminaties weg te werken. Uit de formulering van artikel 21 mag evenwel niet worden afgeleid dat de partijen bij de overeenkomst verplicht zijn ingevoerde producten gunstiger te behandelen dan de eigen nationale producten.

Artikel 3 van de Overeenkomst EEG-Spanje

Dit artikel is identiek aan artikel 21 van de Overeenkomst met Portugal

Het Hof heeft voor recht verklaard:

«De artikelen 95 en 37 EEG-Verdrag en de artikelen 21 en 3 van de Overeenkomsten tussen de EEG en respectievelijk Portugal en Spanje moeten aldus worden uitgelegd, dat zij zich niet verzetten tegen de feitelijke verlaging van de verkoopprijs van door het bestuur van het monopolie in een bepaalde periode verkochte alcohol, indien het daadwerkelijk op ingevoerde producten toegepaste belastingtarief in diezelfde periode niet hoger was dan de daadwerkelijke belasting op overeenkomstige nationale producten.»

Zaak 241/83 (Vierde kamer) — Rösler/Rottwinkel (Prejudiciële verwijzing) — *EEG-Executieverdrag, artikel 16, sub 1 — Exclusieve bevoegdheid — Huur van onroerende goederen* — 15 januari 1985

Het Bundesgerichtshof heeft twee prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van artikel 16, sub 1, EEG-Executieverdrag.

Bij schriftelijk aangegane overeenkomst van 19 januari 1980 verhuurde H. Rottwinkel, verzoeker in het hoofdgeding, aan M. Rösler een flat in zijn vakantiewoning te Canobio, Italië, voor de periode van 12 juli tot 2 augustus 1980. De huurprijs voor vier personen werd vastgesteld op DM 2625.

Verzoeker in het hoofdgeding bracht zijn vakantie in het huis door in dezelfde periode als verweerder.

Dit alles verliep slecht en verzoeker vorderde van verweerder schadevergoeding wegens daadwerkelijke schending van het huurcontract en terugbetaling van de kosten van de reis naar het vakantieoord. Verder eiste hij op grond van de huurovereenkomst betaling van de bijkomende kos-

ten voor water, electriciteit, gas en voor de schoonmaakbeurt na het verblijf.

Het Landgericht Berlijn verklaarde de eis niet-ontvankelijk. Het was van oordeel dat op grond van artikel 16, sub 1, Executieverdrag, de rechterlijke instanties van de Staat waar het onroerend goed is gelegen, namelijk Italië, exclusief bevoegd waren ten aanzien van deze vorderingen tot betaling.

Naar aanleiding van dit geding heeft het Bundesgerichtshof aan het Hof van Justitie de navolgende prejudiciële vraag gesteld:

«1. Is artikel 16, sub 1, Executieverdrag toepasselijk wanneer een tussen in de Bondsrepubliek Duitsland woonachtige partijen gesloten huurovereenkomst betrekking heeft op het slechts voor korte tijd ter beschikking stellen van een in Italië gelegen vakantiewoning en partijen Duits recht op de overeenkomst van toepassing hebben verklaard?

2. Zo ja: Geldt artikel 16, sub 1, van het Verdrag ook voor vorderingen tot schadevergoeding wegens niet-nakoming van de huurovereenkomst, met name tot vergoeding van gederfd vakantiegenot, alsook voor vorderingen tot betaling van bijkomende kosten uit hoofde van de huurovereenkomst?»

In antwoord hierop heeft het Hof voor recht verklaard:

«1. Artikel 16, sub 1, Executieverdrag is van toepassing op elke overeenkomst van huur en verhuur van onroerend goed, zelfs wanneer zij voor korte duur is gesloten en uitsluitend het gebruik van een vakantiewoning betreft.

2. De in artikel 16, sub 1, Executieverdrag bedoelde uitsluitende bevoegdheid van de gerechten van de staat waar het onroerend goed is gelegen, geldt voor alle geschillen die betrekking hebben op de uit de huurovereenkomst voortvloeiende rechten en plichten van de huurder en de verhuurder, inzonderheid voor geschillen betreffende het bestaan of de uitlegging van huurovereenkomsten, hun duur, de teruggave van het bezit van het onroerend goed aan de verhuurder, het herstel van door de huurder veroorzaakte schade of de inning van de huurpenningen en de andere, door de huurder verschuldigde bijkomende kosten, zoals die voor het gebruik van water, gas en electriciteit. Daarentegen vallen geschillen die slechts zijdelings verband houden met het gebruik van het gehuurde, zoals die betreffende de gedeelde vakantievreugde en reiskosten, niet onder in genoemd artikel bedoelde uitsluitende bevoegdheid.»

Zaak 11/82 (Eerste kamer) — Piraiki-Patraiki e.a./Commissie — *Vrijwaringsmaatregelen — Griekse garens van katoen* — 17 januari 1985

Zeven Griekse katoenondernemingen hebben een beroep ingesteld tot nietigverklaring van beschikking 81/988 van de Commissie van 30 oktober 1981, waarbij de Franse Republiek wordt gemachtigd op grond van artikel 130 Toetredingsakte voor de maanden november en december 1981 en januari 1982 en quotastelsel in te stellen voor de invoer in Frankrijk van garens van katoen uit Griekenland.

De Commissie heeft tegen het beroep een exceptie van niet-ontvankelijkheid opgeworpen en de Franse regering heeft zich daarbij aangesloten.

De Commissie en de Franse regering herinneren eraan dat de omstreden beschikking tot de Franse en de Helleense

Republiek was gericht. Zij voeren aan dat het gaat om een algemene beschikking die een hele sector van de economie raakt. Volgens hen worden verzoeksters door de omstreden beschikking rechtstreeks noch individueel geraakt.

Vaststaat dat de bestreden beschikking niet tot verzoeksters is gericht, maar onderzocht moet worden of zij niet rechtstreeks en individueel worden geraakt.

Wat het rechtstreeks belang betreft, betogen de Commissie en Frankrijk dat deze beschikking niet meer doet dan de Franse Republiek te machtigen voor Griekse garens van katoen een stelsel van invoerquota in te stellen. Voor de praktische uitwerking ervan zijn uitvoeringsmaatregelen van de Franse autoriteiten nodig. Deze overweging volstaat in het onderhavige geval niet om uit te sluiten dat verzoeksters door genoemde beschikking rechtstreeks zouden zijn geraakt.

Er dient aan te worden herinnerd dat de Franse Republiek voor de invoer van garens van katoen uit Griekenland een zeer strikt vergunningstelsel handhaafde, zodat niet kan worden getwijfeld aan de wil van de Franse autoriteiten om de beschikking toe te passen.

Derhalve moet worden erkend dat verzoeksters door de omstreden beschikking rechtstreeks zijn geraakt.

Met betrekking tot de vraag of verzoeksters ook individueel zijn geraakt, dient te worden herinnerd aan vroegere rechtspraak van het Hof (arrest-Plaumann van 15 juli 1963). Daar verzoeksters de voornaamste Griekse ondernemingen zijn die garens van katoen produceren en naar Frankrijk uitvoeren, voeren zij aan te behoren tot een kring van geïndividualiseerde marktdeelnemers die kunnen worden geïdentificeerd aan de hand van criteria die betrekking hebben op het betrokken produkt, hun economische activiteiten en de periode waarin deze zijn verricht.

Deze stelling kan niet worden aanvaard.

De omstreden beschikking raakt verzoeksters slechts in hun hoedanigheid van exporteurs naar Frankrijk van Griekse garens van katoen. De omstreden beschikking heeft geenszins tot doel of tot gevolg de vervaardiging van de betrokken produkten op enigerlei wijze te beperken.

De uitvoer van deze produkten naar Frankrijk is duidelijk een handelsactiviteit die door om het even welke onderneming kan worden verricht.

Hun hoedanigheid van exporteurs naar Frankrijk volstaat dus niet om aan te nemen dat verzoeksters door de bestreden beschikking individueel zijn geraakt.

Volgens verzoeksters kon en moest de Commissie zelfs overgaan tot identificatie van de marktdeelnemers die, zoals zij, door haar beschikking rechtstreeks werden geraakt. Door dienaangaande geen inlichtingen in te winnen, heeft zij inbreuk gemaakt op de vereisten van artikel 130 Toetredingsakte, dat, volgens verzoeksters, voor de Commissie de verplichting inhoudt vooraf over te gaan tot identificatie van de — in casu Griekse — marktdeelnemers die door de toegelaten vrijwaringsmaatregel individueel worden geraakt.

Indien dit argument gegrond zou blijken, zouden enkel die verzoeksters zijn geraakt welke het bewijs hebben geleverd dat zij in de periode tijdens welke de omstreden beschikking van toepassing was in bezit waren van overeenkomsten tot levering van Griekse garens van katoen.

De vennootschappen Vomvyx, Svolopoulos, Koutroubis en Unicot Hellas hebben daarvoor geen enkel bewijs gele-

verd. Wat de andere vennootschappen betreft, moet worden geconcludeerd dat de Commissie in staat was voldoende duidelijke inlichtingen in te winnen over de reeds gesloten overeenkomsten die tijdens de werkingsduur van de omstrede beschikking moesten worden uitgevoerd.

Hieruit volgt dat de ondernemingen in het bezit van overeenkomsten die deze kenmerken vertoonden, met het oog op de ontvankelijkheid van het onderhavige beroep, moeten worden geacht individueel te zijn geraakt, als behorende tot een beperkte kring van door de Commissie geïdentificeerde of identificeerbare marktdeelnemers die wegens genoemde overeenkomsten door de omstrede beschikking bijzonder zijn geraakt.

Mitsdien moet de exceptie van niet-ontvankelijkheid met betrekking tot deze ondernemingen worden verworpen.

Wat de grond van de zaak betreft, blijkt uit de tekst van de betrokken beschikking dat de Commissie tot op zekere hoogte aan de eisen van artikel 130, lid 3, Toetredingsakte heeft voldaan. Zij heeft immers slechts machtiging gegeven voor minder streng quota dan door de Franse Republiek waren gevraagd. Bovendien heeft zij een vrijstellingsclausule ingelast voor de partijen katoengarens die vóór de kennisgeving van genoemde beschikking uit Griekenland waren verzonden.

Het blijkt evenwel dat de Commissie niet voldoende rekening heeft gehouden met de belangen van andere Griekse marktdeelnemers die eveneens door de beschikking werden geraakt. De Commissie had blijk moeten geven van meer voorzichtigheid en had zich meer om de toestand van de Griekse ondernemingen moeten bekommeren, met name door rekening te houden met de vóór deze beschikking te goeder trouw gesloten overeenkomsten waarvan de uitvoering was gepland voor de periode tijdens welke de vrijwaringsmaatregel van kracht was, teneinde hen eventueel volledig of gedeeltelijk vrij te stellen van toepassing van de beschikking.

Hieruit volgt dat de Commissie de bepalingen van artikel 130 niet volledig heeft geëerbiedigd.

Het Hof, rechtdoende, verstaat:

«1. Het verzoek wordt niet-ontvankelijk verklaard voor wat betreft de vennootschap Vomvyx PV Svolopoulos en C. Koutroubis en de vennootschap Unicot Hellas.

2. Beschikking nr. 81/988 van de Commissie van 30 oktober 1981, waarbij de Franse Republiek wordt gemachtigd vrijwaringsmaatregelen te treffen ten opzichte van de invoer van garens van katoen afkomstig uit Griekenland, wordt nietig verklaard voor zover zij geldt voor overeenkomsten die werden gesloten vóór de datum van mededeling van bovengenoemde beschikking en moesten worden uitgevoerd tijdens de geldigheidsduur van die beschikking.

3. Het beroep wordt voor het overige verworpen.

4. De Commissie wordt behalve in haar eigen kosten mede verwezen in de helft van de kosten van verzoeksters, behalve voor wat betreft de vennootschap Vomvyx PV Svolopoulos en C. Koutroubis en de vennootschap Unicot Hellas, die geheel hun eigen kosten zullen dragen.

5. De regering van de Franse Republiek wordt verwezen in de haar door haar interventie opgekomen kosten.»

WETGEVING IN KORT BESTEK

Niet voor beslag vatbaar gedeelte van de wedden en toelagen betaald aan sommige personeelsleden van de openbare diensten

In toepassing van art. 2 K.B. nr. 279 30 maart 1984 wordt voor sommige personeelsleden van de openbare sector de wedde van de maand december op de eerste werkdag van de maand januari van het volgend jaar uitbetaald. Tijdens de maand januari geschieden bijgevolg twee betalingen, de eerste als wedde van de maand december, de tweede als wedde van de maand januari. Voor de berekening van de voor overdracht en beslag vatbare gedeelten (art. 1409 Ger. W.) moet elk van beide betalingen die in de loop van een zelfde kalendermaand geschieden, afzonderlijk beschouwd worden (art. 1 W. 10 juli 1984, *B.S.*, 18 juli 1984).

Aangezien dezelfde personeelsleden in juli 1984 krachtens art. 5 K.B. nr. 279 30 maart 1984 de overbruggingspremie, de oudejaarspremie en, in bepaalde gevallen, een bijslag, ontvingen, drong dezelfde oplossing zich op wat de toepassing van art. 1409 Ger. W. betreft (art. 2 W. 10 juli 1984). Dit verklaart waarom de W. 10 juli 1984 uitwerking kreeg op 30 juni 1984.

J.L.

Wedden burgemeesters en schepenen

De wet van 20 juni 1984 tot wijziging van art. 103 van de Gemeentewet (*B.S.*, 19 juli 1984) vertrouwt aan de Koning de zorg toe de wijze te bepalen waarop weddeverminderingen kunnen worden toegestaan voor burgemeesters en schepenen.

Aldus werd een oplossing gevonden voor het probleem van de burgemeesters en schepenen die, wegens de wedde die zij voor hun gemeentelijk mandaat ontvangen, de wettelijke en reglementaire vergoedingen waarop zij aanspraak hebben, zien verminderen of vervallen.

Die wedde wordt immers aangetast bij de cumulatie van het mandaat met werklozensteun, een bruggpensioen of een pensioen.

Om demagogische misbruiken te voorkomen, moet de toekenning van een wedde aan burgemeesters en schepenen van openbare orde blijven. Daarom is ter zake een koninklijk besluit vereist.

W.L.

Landelijk georganiseerde sportverenigingen

Het decreet van 17 mei 1984 (*B.S.*, 24 juli 1984) wijzigd het decreet van 2 maart 1977 houdende regeling van de erkenning en de subsidiëring van de landelijk georganiseerde sportverenigingen.

De bedoeling is dat een betere sport-technische begeleiding bereikt wordt door een aanpassing van de subsidievoorwaarden. Het Bloso komt geregeld tussen in het verzoek van talrijke sportverenigingen om buitenlandse vakmensen voor een bepaalde periode te subsidiëren. Het

wordt veel nuttiger geacht voortaan een permanent technische begeleiding van eigen beroepsbekwame krachten te hebben. Het decreet van 17 mei 1984 wil de erkende sportfederaties de mogelijkheid bieden dergelijke krachten aan te werven.

De Vlaamse Executieve zal de voorwaarden, diploma's en ervaring bepalen die van dergelijke personeelsleden worden vereist.

W.L.

Vlaams Commissariaat-Generaal voor Toerisme

Bij decreet van 29 mei 1984 (B.S., 25 juli 1984) wordt een Vlaams Commissariaat-Generaal voor het Toerisme opgericht dat in Vlaanderen de taken zal overnemen van het Commissariaat-Generaal voor Toerisme dat opgericht werd bij K.B. van 26 januari 1939.

Ingevolge de staatshervorming behoort het toerisme en het toeristisch beleid tot de bevoegdheid van Gemeenschappen en de Gewesten.

Er werd gekozen voor de formule van een parastatale omdat een dergelijke overheidsinstelling een grote zelfstandigheid en een autonome beslissingskracht heeft en een soepel en doeltreffend beleid toelaat.

De opdrachten van het Commissariaat-Generaal zijn uiteraard de bevordering in binnen- en buitenland van het toerisme in de meest ruime zin naar Vlaanderen en Brussel-Hoofdstad.

W.L.

Bezoldigd vervoer

De wet van 29 juni 1984 tot wijziging van de besluitwet van 30 december 1946 houdende herziening en coördinatie van de wetgeving betreffende het bezoldigd vervoer van personen door middel van automobielen (B.S., 26 juli 1984) heeft tot doel:

— de terminologie in te voeren die ter aanduiding van de verschillende vormen van bezoldigd vervoer van personen over de weg gebruikt wordt in de internationale overeenkomsten en meer bepaald in de E.E.G. verordeningen;

— de Koning ertoe te machtigen een aantal verplichtingen op te leggen aan de diensten die niet door beroepsvervoerders worden verricht;

— wijzigingen aan te brengen in de artikelen die betrekking hebben op de omschrijving en de afgifte van machtigingen voor autobusdiensten.

W.L.

Grondwetswijzigingen

1. Op 31 juli 1984 (B.S., 10 augustus 1984) werd art. 39 van de Grondwet gewijzigd. Bij de wijze van stemming werd het woord «mondeling» weggelaten. Daarmee wordt het gebruik bekrachtigd van de moderne techniek voor de stemming bij naamafroeping, d.w.z. een elektrische stemming, zonder dat eventueel het verwijt zou kunnen worden gemaakt dat dit gebruik ongrondwettig is. Voor het overige wordt niets veranderd aan de verplichte fysieke aanwezigheid tijdens de stemmingen.

2. Artikel 84 van de Grondwet werd eveneens gewijzigd op 31 juli 1984 (B.S., 10 augustus 1984).

Het oorspronkelijk artikel verbood een wijziging in de Grondwet aan te brengen gedurende een regentschap. Voortaan zal een wijziging van de Grondwet tijdens die periode wel mogelijk zijn, behoudens wat betreft de machten en het statuut van de Koning.

3. Door de grondwetswijziging van 31 juli 1984 (B.S., 10 augustus 1984) wordt artikel 122 van de Grondwet opgeheven dat betrekking had op de burgerwacht.

De wet van 30 augustus 1913 veralgemeende de militaire dienstplicht en moest uiteraard leiden tot de verdwijning van de burgerwacht. Uit de parlementaire besprekingen blijkt dat voortaan de regering, de provincies of de gemeenten niet meer het recht hebben om zelf een burgerwacht op te richten. Zelfs op grond van artikel 68 van de Grondwet, dat aan de Koning het bevel over het leger toevertrouwt, kan geen burgerwacht worden opgericht. Het feit dat de burgerwacht gelijkstaat met het leger, zou een optreden van de wetgever noodzakelijk maken.

4. Bij grondwetswijziging van 31 juli 1984 (B.S., 10 augustus 1984) werd artikel 133 van de Grondwet opgeheven. Artikel 133 van de Grondwet behoorde tot de geschiedenis aangezien het handelde over de vreemdelingen die in België waren gevestigd vóór 1 januari 1814.

W.L.

Herstelwet

De herstelwet van 31 juli 1984 (B.S., 10 augustus 1984 + errata B.S., 4 en 22 september 1984) bevat, met haar 102 artikelen, een amalgaam van weinig samenhangende maatregelen, die echter wel een geheel vormen in het kader van het regeringsbeleid. Zij is een mengsel van besparingsmaatregelen en van fiscale en subsidiemaatregelen en als zodanig geen werk van goed legistisch beleid. De techniek van afzonderlijke wetten per materie verdient zeker de voorkeur.

1. Inkomensmatiging voor bestuurders en zaakvoerders (artt. 1-6)

De stijging van het bedrag van de tantièmes zal in de (boek)jaren 1984 en 1985 beperkt worden tot ten hoogste 4 % in vergelijking met het vorige (boek)jaar (of 5 % voor nieuwe vennootschappen of voor vennootschappen die voor het vorige boekjaar geen tantièmes betaalbaar hebben gesteld).

2. Parafiscale heffing voor inkomens boven de 3 miljoen (artt. 7-10)

De bijzondere parafiscale heffing voor inkomens boven de 3 miljoen zal niet alleen verschuldigd zijn in 1983, 1984 en 1985 maar tevens in 1986 en 1987.

In 1984, 1985 en 1986 wordt een bijkomende heffing geïnd op de brutobezoldigingen van de openbare sector, verminderd met de solidariteitsbijdrage voor de openbare sector en de sociale zekerheidsbijdragen, gelijk aan: 5 % op het gedeelte van 3 tot 4 miljoen; 20 % op het gedeelte van 4 tot 5 miljoen; 5 % op het gedeelte boven 5 miljoen.

3. Overheidsfinanciën

a. Sociale zekerheid. Artikel 11 van de wet beoogt de onbeperkte recuperatie van onverschuldigd betaalde kinderbijslagen, althans wanneer de betaling toe te schrijven is aan verzuim of nalatigheid van de betrokkene. Enkele voorwaarden moeten nageleefd worden.

Artikel 12 van de wet wijzigt de datum van inwerkingtreding van het K.B. nr. 156 van 30 december 1982: het wordt 1 oktober 1983.

Artikel 13 handelt onder meer over de toepassing van het nieuwe indexeringsstelsel met het oog op de loonmatiging bij de private instellingen van de ziekenhuissector.

Anderzijds wordt artikel 42, derde lid, van de O.C.M.W.-wet vervangen als een gevolg van een vernietigingsarrest van de Raad van State nr. 23.142 van 21 april 1983. Voortaan «kan» de Koning de algemene bepalingen vaststellen die door de O.C.M.W. in acht genomen moeten worden bij het uitwerken van een administratief en geldelijk statuut.

Verder wordt een parallellisme vastgelegd tussen de wet op de arbeidsongevallen en de wet op beroepsziekten.

De bepaling van artikel 14 van de wet is eveneens een gevolg van een vernietigingsarrest van de Raad van State nr. 24.292 van 27 april 1984. De terugwerkende kracht tot 1 april 1982 die gegeven werd bij een K.B. en niet bij het K.B. nr. 39 van 31 maart 1982 tot wijziging van de Arbeidsongevallenwet, is thans door de wet verleend.

b. Openbaar ambt. De bepalingen van de artikelen 15 tot 17 beogen de uitvoering, binnen een behoorlijke termijn, van de beslissing tot de beperking van de loonmassa van de ministeries en van de parastatale instellingen ten belope van 3,5 % van de loonmassa 1984, en zulks door een vermindering van het totaal aantal bezoldigde uren en door een invoering van nieuwe vormen van arbeid tegen verminderte tijd.

c. Militaire dienst en burgerdienst. De bepalingen van de artikelen 18 tot 25 willen de discriminatie bijsturen die bestaat tussen de jongeren die hun legerdienst vervullen en de anderen die vrijgelaten of vrijgesteld zijn of die er niet aan zijn onderworpen.

Artikel 19 past de wetsbepalingen aan welke het mogelijk maken de dienstplicht op een vrijwillige grondslag te verleggen.

Anderzijds worden verschillende maatregelen genomen opdat de jongere die een loopbaan in het leger of in de Rijkswacht kiest, dienstplicht vervult.

Artikel 20 biedt de minister van Landsverdediging de mogelijkheid om dienstplichtigen die daartoe een aanvraag doen, ter beschikking van de minister van Binnenlandse Zaken te stellen om ingedeeld te worden hetzij bij de civiele bescherming, hetzij voor andere taken van algemeen belang.

Tevens, en voor het eerst in België, wordt aan elke jongere de mogelijkheid geboden om op zijn verzoek een nationale burgerdienst te volbrengen hetzij bij de civiele bescherming, hetzij in andere taken van algemeen belang. Die maatregel is bestemd voor de jongeren die niet aan de dienstplicht zijn onderworpen.

Er zijn voortaan dus vier vormen van burgerdienst: vrijstelling voor een vertrek naar een ontwikkelingsland; het statuut van de gewetensbezwaarde; de burgerdienst in deta-

chering krachtens artikel 19 van de herstellwet; nationale burgerdienst op eigen verzoek bij de civiele bescherming of volbrengen van andere opdrachten van algemeen nut.

d. Provincie- en Gemeentefonds. De artikelen 25 en 26 van de wet willen, voor de berekening van het Gemeentefonds en van het Provinciefonds, de weerslag neutraliseren van de matiging van de lonen van het overheidspersoneel op de vermindering van de staatsuitgaven voor 1984, 1985 en 1986.

e. Niet-gesubsidieerde openbare ondernemingen. Om een loonmatiging te kunnen opleggen aan de R.T.T., de Regie der Luchtwegen, de R.M.T. en de Dienst voor Regeling der Binnenvaart moest een bijzondere techniek worden toegepast omdat voor deze parastatale organismen geen weddetoelagen bestaan die verminderd kunnen worden zoals zulks bij andere organismen het geval is.

4. Solidariteitsheffing openbare sector en openbare kredietinstellingen (artt. 29-33)

Om te vermijden dat personeelsleden van openbare kredietinstellingen die niet de vastheid van betrekking genieten, ontsnappen aan de solidariteitsheffing voor de openbare sector werden een aantal procedures gelegaliseerd in de herstellwet.

Voor 1984, 1985 en 1986 werd een totale som bepaald die de openbare kredietinstellingen moeten storten in de Schatkist.

5. Fiscale uitgaven en aftrekbare bedrijfslasten (artt. 34-41)

De verhuur van een onroerend goed door een ondernemer of aandeelhouder aan zijn eigen bedrijf in vennootschapsvorm wordt een stukje minder belastingbesparend gemaakt. Aan de aftrekbaarheid van de huuruitgave door de vennootschap wordt niet getornd. Het aan te geven huurbedrag van 60 % van de huur wordt echter opgetrokken. I.p.v. een onbelastbaar inkomen van 40 % van de huur te genieten zal dit onbelastbaar gedeelte niet meer mogen bedragen dan 2/3 van het kadastraal inkomen gevaloriseerd volgens een door de Koning bepaalde coëfficiënt (die de gemiddelde waarde van de handelshuurprijzen en -huurlasten op 1 januari van het jaar voor dat waarnaar het aanslagjaar wordt genoemd, vertegenwoordigt in verhouding tot de gemiddelde waarde van die huren en lasten op het in art. 375 W.I.B. bepaalde referentietijdstip (van de kadastrale perequatie).

De vrijstelling van het voordeel van alle aard voortvloeiend uit een hypothecaire lening met verlaagde rentevoet voor de eerste schijf van 3 miljoen wordt beperkt, ondanks het protest van het bankpersoneel.

Tegelijkertijd wordt de vrijstelling voor de aanbouw van werknemerswoningen en inrichtingen voor het personeel afgeschaft.

De afschrijving van auto's wordt beperkt tot 520.000 fr. zonder B.T.W.

De Koning heeft de bevoegdheid gekregen om het maximale bedrag vast te leggen van bedrijfsuitgaven of -lasten die doorgaans niet met bewijsstukken kunnen worden gestaafd.

Na de werkloosheidsuitkeringen wordt het fiscale gunst-

regime van de andere vervangingsinkomsten verder afgebouwd. De aftrek wordt beperkt in verhouding tot het bedrag van de gezamenlijke netto-inkomsten (en niet meer in verhouding tot het nettobedrag van de bedrijfsinkomsten). Wanneer het belastbaar inkomen 1.200.000 fr. of meer bedraagt, wordt de aftrek beperkt tot 1/3. Wanneer het belastbaar inkomen tussen 600.000 en 1.200.000 fr. ligt, wordt de aftrek beperkt tot 1/3 plus een gedeelte van de resterende 2/3, dat bepaald wordt door de verhouding tussen enerzijds, het verschil tussen 1.200.000 fr. en het belastbaar inkomen en anderzijds, 600.000 fr.

6. Tewerkstelling

Artikel 42 van de wet moet het mogelijk maken een gedeelte van de loonmatiging toe te wijzen aan het Fonds voor de tewerkstelling met het oog op het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen.

De artikelen 43 en 44 verlengen de bijzondere tewerkstellingsprogramma's van B.T.K., D.A.C., tewerkgestelde werklozen, stagiaires en het interdepartementaal tewerkstellingsfonds met drie jaar.

Artikel 45 biedt de mogelijkheid om het sociale-zekerheidsstatuut, meer bepaald voor de jongeren, aan te passen aan de recente wetten betreffende de leerplicht en het leerlingwezen voor beroepen uitgeoefend voor arbeiders in loondienst.

Artikel 46 bevat een aanpassing van de regelen inzake de sociale zekerheid aan de zogeheten experimenten-Hansenne.

7. Fiscale vrijstelling voor bijkomende tewerkstelling (artt. 47-49)

De ondernemingen die een C.A.O. sluiten met een vermindering van de wekelijkse arbeidsuur van minimum 8 % (waardoor de wekelijkse arbeidsuur wordt teruggebracht tot 34 uur of minder) gecompenseerd door een aanvullende tewerkstelling, krijgen een fiscale vrijstelling van 2 miljoen per bijkomende personeelseenheid (500.000 fr. in de eerste twee jaren; 400.000 fr. in het derde; 300.000 fr. in het vierde; 200.000 fr. voor het vijfde en 100.000 fr. voor het zesde jaar).

Deze nieuwe vrijstelling kan niet gecumuleerd worden met een reeks andere vrijstellingen.

Het gedeelte van de bezoldigingen toegekend in strijd met het K.B. nr. 180 (loonmatiging werknemers in 1983 en 1984) is niet aftrekbaar als bedrijfsuitgave.

8. Fiscale bepalingen in verband met de reconversie (artt. 50-63) en de innovatie (artt. 68-76)

Voor de privé-aandeelhouders van een reconversievennootschap zijn de winsten die worden besteed aan de afkoop van de aandelen die oorspronkelijk aan de overheid toebehoorden, vrijgesteld van de vennootschapsbelasting. Deze vrijstelling is per boekjaar beperkt tot 10 % van de totale afkoopverbitenis.

De vrijstellingen voor het verse kapitaal ingebracht in 1984 en 1985 in vennootschappen gevestigd in reconversiezones maar zonder inbreng van de overheid, lijken sterk op de vrijstellingen van het Cooremans-stuk van het K.B. nr.

15. Tegenover een investeringsverplichting van 60 % en een tewerkstellingsverplichting van één personeelslid per schijf van 5.000.000 fr. investeringen, wordt een vrijstelling verleend van de belastbare winst gelijk aan 13 % van het ingebrachte kapitaal.

Voor innovatievennootschappen wordt eveneens een op het Cooremans-stuk lijkende vrijstelling van 13 % van het gestort innovatiekapitaal verleend. Opmerkelijk is dat deze vrijstelling ook geldt in de eerste drie jaren van de vrijstellingsperiode wanneer de winsten in de vennootschap blijven.

Om investeerders aan te trekken voor deze risicovolle investeringen die vermoedelijk vrij kleine dividenden zullen opleveren maar grote meerwaarden op de aandelen, is bepaald dat de meerwaarden verwezenlijkt op innovatie-effecten die voor het uitoefenen van de beroepswerkzaamheid werden gebruikt, drie jaar na de volstorting belastingvrij kunnen worden vervreemd.

De intekening op effecten op naam in innovatievennootschappen wordt aangemoedigd door nog een andere bepaling. De belastingplichtigen onderworpen aan de personenbelasting kunnen in 1984-1993 een aftrek toepassen voor het kapitaal dat zij hebben gestort bij de oprichting of de kapitaalverhoging van een innovatievennootschap.

Voor kapitaalverschaffers andere dan werknemers van de innovatievennootschappen, wordt de aftrek beperkt tot de helft van dat kapitaal en bij gelijke delen toegepast op de inkomsten van vijf achtereenvolgende belastbare tijdperken, terwijl elk jaar de aftrek is beperkt tot 20 % van de totale netto-inkomsten. Deze halvering geldt niet voor de kapitaalverschaffers die werknemers zijn van de innovatievennootschappen.

De reconversie- en innovatievennootschappen genieten de vrijstellingen voor het evenredige registratierecht op de kapitaalbreng en voor de onroerende voorheffing.

9. Beperking investeringsaftrek en opheffing vrijstelling voor de inrichtingen voor het personeel (art. 65)

De investeringsaftrek voor energiebesparende investeringen wordt verlaagd van 35 % tot 20 %. Tegelijkertijd wordt de weinig toegepaste vereenvoudigde investeringsaftrek voor de kleine ondernemingen afgeschaft.

10. Afschaffing meerwaardebelasting op verkopen van aandelen (artt. 66-67)

De meerwaarde gerealiseerd bij de vervreemding van aandelen behorend tot een deelneming van 25 % of meer van een natuurlijk persoon en zijn familie, was in het verleden onderworpen aan een 16,5 % heffing in geval van een verkoop aan een vennootschap. Om de oprichting van een secundaire markt (d.w.z. van aandelen van niet-genoteerde kleinere bedrijven) op de Belgische beurs mogelijk te maken, werd de belastingheffing afgeschaft in geval van verkoop aan een Belgische vennootschap.

11. Aanwending van de winstaangroei voor nuttige investeringen (art. 77)

Het gedeelte van de winst tijdens elk van de boekjaren 1984, 1985 en 1986 dat, naar keuze van de vennootschap-

pen, 13 % van het eigen vermogen of de winst van het onmiddellijk voorafgaande boekjaar, gerevaloriseerd met een percentsgewijs uitgedrukte coëfficiënt, overtreft, wordt beschouwd als een «meerwinst».

De afroaming van die meerwinst geschiedt niet door een belastingheffing maar door een investeringsverplichting gelijk aan minstens : het gemiddelde van de nuttige investeringen van de boekjaren 1982 en 1983 verhoogd met 60 % van de meerwinst, of 60 % van het totaal van de winst van het boekjaar en de voor dat boekjaar aanvaarde afschrijvingen (cash flow).

Wanneer geen of onvoldoende nuttige investeringen worden gedaan, moet ten laatste op 30 juni 1987 een bedrag worden gestort gelijk aan het deel van de meerwinst dat verhoudingsgewijs overeenstemt met het tekort aan investeringen in de Schatkist. Deze sommen blijven tot 31 december 1993 renteloos ter beschikking van de Schatkist.

Wanneer alsnog voldoende investeringen worden verricht, is vervroegde terugbetaling mogelijk.

Niet onderworpen aan deze heffing zijn : coördinatiecentra ; vennootschappen in T-zones ; vennootschappen met minder dan 20 werknemers.

Bovendien : vennootschappen die ofwel in een recent verleden een belangrijke investeringsinspanning hebben geleverd, ofwel een belangrijk gedeelte van hun omzet uit het buitenland hebben gehaald, ofwel het belangrijke gedeelte van hun omzet uit het buitenland hebben gehaald, ofwel de bovenbeschreven vrijstelling voor bijkomende aanwerving hebben genoten, ofwel in de boekhoudwetgeving bedoelde uitzonderlijke opbrengsten hebben behaald, *kunnen* (!) geheel of gedeeltelijk worden ontheven van de investeringsverplichting. Die ontheffing zal worden verleend door een comité. Door dit staaltje van onwelvoegelijk en onbeschaamd wetgevend werk heeft een goedlopend bedrijf niet alleen meer een belastingconsulent nodig, maar ook nog een mannetje uit het kabinet van Financiën zittend in dat comité.

12. Gemeenschappelijke beleggingsfondsen (artt. 78-79)

De gemeenschappelijke beleggingsfondsen van het Morary-stuk van het K.B. nr. 15 (ES-Fonds, Fivest, Belfund, BBL Fonds, Interselex Belga Fund, Hermes) moeten voortaan minstens 75 % (i.p.v. 60 %) van de door hen ingezamelde gelden beleggen in Belgische waarden.

13. Onderwijs

a. Beheersautonomie in het Rijksonderwijs. Vanaf 1 januari 1985 wordt een beheersautonomie ingevoerd voor de materiële aspecten i.v.m. het onderwijs. Er worden rijkscholengroepen gevormd die staatsdiensten met afzonderlijk beheer zijn. Een rijkscholengroep vormt een eenheid voor administratief, financieel, boekhoudkundig en materieel beheer, samengesteld uit meerdere instellingen die door de Koning worden aangewezen. Dit geschiedde bij K.B. van 18 december 1984 (B.S., 22 december 1984).

b. Urenpakket. Het urenpakket heeft tot doel de secundaire inrichtingen de middelen te verschaffen om de uitbouw en het uitzicht van het schoolaanbod dat zij het volgende schooljaar willen verwezenlijken, tijdig te kunnen voorbereiden om vanaf de eerste dagen van het schooljaar

daadwerkelijk en doeltreffend te kunnen starten. Aldus wordt gehoopt de talrijke verschuivingen van lesroosters en van leerkrachten tijdens de maand september te vermijden. De aanwending geschiedt na raadpleging van het bestuurs- en onderwijzend personeel.

c. Arbeidsherverdelende maatregelen. Een systeem werd uitgewerkt van terbeschikkingstelling wegens persoonlijke aangelegenheden voorafgaand aan het pensioen, dat de mogelijkheid biedt om zich terug te trekken vanaf 55 jaar op voorwaarde dat men minstens 30 jaar dienst telt.

Anderzijds kunnen de personeelsleden vanaf de leeftijd van 50 jaar hun ambt met verminderde prestaties uitoefenen mits zij voldoen aan bepaalde voorwaarden.

In bepaalde gevallen kan ook verlof gekregen worden voor verminderde prestaties gewettigd door sociale of familiale redenen of wegens persoonlijke aangelegenheden.

Uiteindelijk worden ook de opdrachten van de leerkrachten aangepast.

W.L. en S.G.

Instelling Kind en Gezin

De bijzondere wet van 8 augustus 1980 heeft het beleid inzake kinderopvang toevertrouwd aan de Gemeenschappen.

In samenhang met de afschaffing van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn door de nationale wetgever (zie wet van 28 december 1984, B.S., 22 januari 1985) gaat het decreet van 29 mei 1984 over tot oprichting van de instelling Kind en Gezin (B.S., 22 augustus 1984).

Het gaat niet om een zuivere overname van de opdrachten van het N.W.K. omdat naast de lichamelijk-materiële verzorging thans ook de emotioneel-immateriële verzorging ter harte zal moeten worden genomen.

De structuur van de instelling beantwoordt aan de vorm die bekend is als parastatale.

W.L.

Verval van strafvordering tegen betaling van een geldsom

De wet van 18 juni 1984 (B.S., 22 augustus 1984) beoogt de uitbreiding van het toepassingsveld van het verval van de strafvordering voor sommige misdrijven, tegen betaling van een geldsom.

Die maatregel mag worden genomen wanneer aan de volgende voorwaarden is voldaan :

1) de eventueel veroorzaakte schade moet volledig vergoed zijn ;

2) de vordering mag niet aanhangig zijn noch het voorwerp vormen van een vordering bij de onderzoeksrechter ; de mogelijkheid van een minnelijke schikking kan dus verbeurd worden, door het enkele feit dat de strafzaak aanhangig wordt gemaakt door de burgerlijke partij, hetzij bij de onderzoeksrechter, hetzij door rechtstreekse dagvaarding voor de rechtbank ;

3) binnen een bepaalde termijn, namelijk tussen acht dagen en maximum drie maanden, dient een geldsom te worden betaald van minimum 600 fr. ; in geval van wanbedrijf, mag de termijn op zes maanden worden gebracht ;

4) de gerechtskosten dienen geheel of ten dele betaald te zijn ; in geval van mogelijkheid tot verbeurdverklaring

dient afstand van de voorwerpen te worden gedaan;

5) misdrijven die vatbaar zijn voor de maatregel, zijn die waarop een geldboete en/of een gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaar is gesteld;

6) het is geen recht van de verdachte en al evenmin een plicht van het O.M. Het O.M. moet zijn beslissing ter zake niet motiveren en er is ook geen externe controle.

Deze wet past in het kader van de maatregelen tegen de gerechtelijke achterstand en het in de wet uitgewerkte stelsel houdt rekening met de bezorgdheid om de toepassing van korte gevangenisstraffen te vermijden, alsmede met de noodzaak een betere reclassering in de samenleving te garanderen door de vermelding van de veroordelingen in het strafregister te vermijden. Dit zijn althans de vermeende doelstellingen. L. Dupont meent evenwel dat de wet nauwelijks geïnspireerd is door een nieuwe inhoudelijke visie op het strafrechtsbeleid (*Panopticon*, 1984, 469).

Het advies werd ingewonnen van de procureurs-generaal, de koninklijke commissaris voor de hervorming van het Strafwetboek en de Belgische Nationale Orde van Advocaten.

De Raad van State heeft bezwaar gemaakt tegen het verder gebruik van de term «minnelijke schikking» omdat, volgens hem, wat tot de openbare orde behoort, niet vatbaar is voor een minnelijke schikking en de wetgever niet bevoegd is enig parket te machtigen om, voor wat tot de openbare orde behoort, een dading te treffen.

Tijdens de parlementaire werkzaamheden werd gesuggereerd een nieuw letterwoord te creëren: V.S.B.G. (= verval van de strafvordering tegen betaling van een geldsom).

W.L.

Rechtspleging inzake de huur van goederen

Elke vordering inzake de huur van goederen kan ingeleid worden bij verzoekschrift, neergelegd ter griffie van het vrederecht (art. 1344bis Ger. W.). Bij dit verzoekschrift wordt een getuigschrift van de woonplaats van de persoon tegen wie de vordering is ingesteld, gevoegd. Het wordt afgegeven door het gemeentebestuur. Ingevolge een omzendbrief van de minister van Binnenlandse Zaken van 6 augustus 1984 (*B.S.*, 24 augustus 1984) wordt het getuigschrift alleen afgegeven als de aanvrager het bestaan van het huurcontract dat hem verbindt aan de persoon op wie het getuigschrift betrekking heeft, bewijst.

J.L.

Ruimtelijke ordening en stedenbouw (mini-decreet)

Het decreet van 28 juni 1984 houdende aanvulling van de wet van 29 maart 1962 houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedenbouw (*B.S.*, 30 augustus 1980) houdt een eerste stap in naar de regionalisering van een nationale materie. Dit decreet beoogt enkel een regeling voor gebouwen terwijl een meer omvattend ontwerpdecreet (maxi-decreet) aandacht zal besteden aan de bodembestemming.

In grote trekken heeft het decreet van 28 juni 1984 tot doel: a. te verbieden dat zonder voorafgaande vergunning het gebruik gewijzigd wordt van een gebouw in strijd met

de bestemmingsvoorschriften van een Gewestplan; b. de mogelijkheid te creëren om bouwvergunningen af te leveren voor werkzaamheden die niet helemaal beantwoorden aan de bestemmingsvoorschriften en/of met de vormgevingsvoorschriften van de Gewestplannen.

Aldus zal het mogelijk zijn sociaal verantwoorde uitbreidingen aan bescheiden woningen buiten de woongebieden toe te staan, maar wordt het ook mogelijk over te gaan tot vergunning van de uitbreiding van bestaande bedrijfsgebouwen die reglementair bestaan buiten hun voorbehouden zones.

Het besluit van 17 juli 1984 van de Vlaamse Executieve (*B.S.*, 30 augustus 1984) voert dit decreet uit en stelt de lijst op van de vergunningsplichtige gebruikswijzigingen.

De criteria bij het opstellen van de lijst zijn de volgende:

— de gebruikswijzigingen dienen te verwijzen naar de bestemmingen van de diverse gebieden in de Gewestplannen;

— de gebruikswijziging moet betrekking hebben op de hoofdfunctie van het gebouw;

— de gebruikswijziging moet een belangrijke ruimtelijke weerslag hebben op de onmiddellijke omgeving.

Een besluit van de Vlaamse Executieve van 3 oktober 1984 (*B.S.*, 30 november 1984) bepaalt op welke wijze het dossier van de aanvraag van sommige gebruikswijzigingen moet worden samengesteld. Een tweede besluit van 3 oktober 1983, eveneens gepubliceerd in het *Belgisch Staatsblad* van 30 november 1984, bepaalt dat het ver- of herbouwen of uitbreiden van bestaande vergunde gebouwen openbaar gemaakt moet worden. In dat geval geschiedt de kennisgeving aan de eigenaars van de percelen gelegen binnen een omtrek van 50m door de aanvrager zelf!

Een besluit tot afbakening van de gebieden waar ver- of herbouwen of uitbreiden slechts gedeeltelijk of helemaal niet toegelaten is, wordt voorbereid.

W.L.

Strafrechtelijke gelijkheid natuurlijke en wettige kinderen

De wet van 12 juli 1984 tot opheffing van het derde en vierde lid van artikel 396 van het Strafwetboek (*B.S.*, 31 aug. 1984) maakt in het kader van het streven naar rechtsgelijkheid tussen natuurlijke en wettige kinderen een einde aan de zwakkere strafrechtelijke bescherming van het rechtsgoed leven in geval van kindermoord op een onwettig kind, al dan niet met voorbedachte rade. De respectieve lagere straffen (veelal gedefinieerd als een strafverminderende verschoningsgrond) van dwangarbeid van tien tot vijftien en dwangarbeid van vijftien tot twintig jaar worden daarmee opgeheven. De twist in de rechtspraak over de toepasselijkheid van het derde en vierde lid van artikel 396 op de doodslag gepleegd door een moeder op haar overspelig kind, geboren gedurende het huwelijk en dat niet ontkend is door haar echtgenoot, is daarmee van de baan.

J.V.

herstel in eer en rechten

De wet van 12 juli 1984 tot wijziging van art. 621 van het Wetboek van Strafvordering en van de Franse tekst van

artikel 627 van hetzelfde wetboek (*B.S.*, 31 aug. 1984), voorziet in de mogelijkheid om voortaan in eer en rechten te worden hersteld, indien men sedert ten minste tien jaar geen zodanig herstel heeft genoten. In plaats van eenmaal in het leven kan men nu om de tien jaar een beroep doen op deze mogelijkheid. De vroegere soepele voorwaarden voor veroordelingen opgesomd in artikel 627 blijven behouden.

Terzelfder tijd werd een schoonheidsfoutje in de Franse tekst (de term correctionele geldboete kwam er niet in voor) van art. 627, die dateert van 7 april 1964, rechtgezet.

J. V.

Vervolgong vreemdeling in België

De wet van 12 juli 1984 tot wijziging van de artikelen 10 en 13 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering (*B.S.*, 31 aug. 1984) bepaalt dat voortaan ook een vreemdeling in België zal kunnen worden vervolgd wanneer hij zich buiten het grondgebied van het Rijk schuldig maakt aan een misdaad tegen een Belgisch onderdaan, indien het feit strafbaar is krachtens de wetgeving van het land waar het gepleegd is, met een straf waarvan het maximum vijf jaar vrijheidsberoving overtreft. Vandaar een uitbreiding van art. 10 met een vijfde lid.

Voortaan zijn de bepalingen van hoofdstuk II (strafvordering wegens misdaden of wanbedrijven buiten het grondgebied van het Rijk gepleegd) ook niet toepasselijk wanneer aan de verdachte voor de feiten gevonnis in het buitenland amnestie is verleend. Voordien gold zulks alleen voor genade.

J. V.

Opschorting, uitstel en probatie

De wet van 12 juli 1984, tot wijziging van artikel 17 van de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie (*B.S.*, 31 aug. 1984) bepaalt dat ingeval iemand die onderworpen is aan een maatregel van opschorting of uitstel, het voorwerp wordt van nieuwe vervolgingen, nu nog enkel een gelijkvormig verklaard afschrift van die beslissing bij het dossier van de nieuwe vervolgingen wordt gevoegd.

Terwijl vroeger de processtukken betreffende de misdrijven die aanleiding gaven tot de opschorting of het uitstel, automatisch bij het dossier van de nieuwe vervolgingen werden gevoegd, moet dit nu door het O.M. of de verdachte worden aangevraagd.

De oude regeling in verband met probatieopschorting of probatieuitsel, met name het aanvragen van een verslag van de probatiecommissie, blijft van kracht.

Ook in geval van dagvaarding strekkende tot de herroeping van de opschorting, het probatieuitstel of de probatieopschorting worden de processtukken nog steeds bij het dossier gevoegd.

J. V.

BOEKEN

Centrale Catalogus buitenlandse Juridische Periodieken (CCJP), 's-Gravenhage, T.M.C. Asser Instituut, 1985, XXI + 131 blz., fl. 26,50.

De «Groep Juridische Bibliothecarissen» (Nederland) beoogt met deze uitgave inzicht te verschaffen in het lopende abonnenmentenbestand op buitenlandse juridische periodieken van de Nederlandse bibliotheken. De circa 2.000 buitenlandse juridische tijdschriften, jaarboeken en seriewerken in de belangrijkste juridische bibliotheken (Koninklijke Bibliotheek, Ministerie van Justitie, Vredespaleis, T.M.C. Asser Instituut, bibliotheken van universiteiten en wetenschappelijke instituten) worden er in alfabetische volgorde gerangschikt met aanduiding van hun vindplaats. Dit boekje kan dan ook goede diensten bewijzen (bijvoorbeeld bij het kanalisieren van interbibliotheecaire aanvragen voor bruikleen). Een dergelijke inventarisatie is echter bovenal een beleidsinstrument met het oog op een goede coördinatie van de collectievorming der verschillende juridische bibliotheken. Het is immers zo dat het aandeel van de tijdschriften, losbladige werken e.d. op het budget van de bibliotheken steeds zwaarder doorweegt, zodat beperkingen noodzakelijk worden. Dit moet echter oordeelkundig gebeuren. Zo dient bijvoorbeeld vermeden te worden dat een bibliotheek een abonnement stopzet waarvan er in het land slechts één of twee aanwezig zijn. De CCJP kan hierbij dan een onmisbare bijdrage leveren. Maar niet alleen met het oog op bezuinigingen, ook voor het opvullen van bestaande lacunes in het abonnenmentenbestand is zo'n inventaris van belang. Ter verkrijging van enig inzicht hieromtrent hebben de samenstellers zich overigens gewaagd aan een inventarisatie van niet-aanwezige periodieken. Als referentiekader werd gebruik gemaakt van de *Index to legal periodicals* en de *Index to foreign legal periodicals*. Van de eerste lijst bleek 21 % in Nederland niet aanwezig te zijn, terwijl van de tweede ruim 57 % ontbreekt... In deze tijd van optimalisering der schaarser worden de middelen verdient dit initiatief ook bij ons navolging.

Eric Dirix

Aangekondigd

P.W.C. Akkermans, *De kwetsbare grondwet*, Tjeenk Willink, Zwolle, 26 p.

Fr. Delpérée (ed.), *Le citoyen et l'administration (Journées juridiques J. Dabin)*, Brussel, Bruylant.

M. Dolmans, *Problems of mixed agreements: division of powers within the EEC and rights of third states*, Den Haag, Asser Instituut.

J. Feibleman, *Justice, law and culture*, Nijhoff.

J. Goldschmidt, e.a., *Vrouw en recht*, Leiden, Stichting NJCM-Boekerij.

M. Goyens, *The E.C. competition policy*, Louvain-la-Neuve, Cabay.

M. Groen, *Het wetenschappelijk onderwijs in Nederland van 1815 tot 1980*, dl. IV: *Rechtsgeleerdheid*, Eindhoven, University of Technology.

O. Ioffe, *Soviet law and Soviet reality*, Nijhoff.

N. Jeegers, *L'engagement matrimonial des époux*, Louvain-la-Neuve, Cabay.

A.F. Leemans, *Goed en kwaad in het openbaar bestuur*, Alpen a/d Rijn, Samson.

Th. J. Petri, *Milieu en wet*, Deventer, Van Loghum Slaterus.

B.V.A. Röling, *Volkenrecht en vrede*, Deventer, Kluwer.

F. Stroink, *Inleiding in het staats- en administratief recht*, Alpen a/d Rijn, Samson.

R. Torfs, *De vrouw en het kerkelijk ambt: analyse en functie van de mensenrechten in kerk en staat*, Leuven, Acco.

J.D. van den Berg (red.), *Klapper op de rechtspraak en de rechtsliteratuur 1984*, Zwolle, Tjeenk Willink.

W.C.L. van der Grinten, *De vertegenwoordiging*, 6e druk, in Asser-serie, Zwolle, Tjeenk Willink.

J. in 't Veld, *Beginselen van behoorlijk bestuur*, 3e druk, Zwolle, Tjeenk Willink.

BALIELEVEN

Vergadering van de Algemene Raad van de Nationale Orde van Advocaten, gehouden op 7 maart 1985

Na het verslag te hebben gehoord van stafhouder Van Quaelle, heeft de algemene raad een voorontwerp van wet goedgekeurd omtrent de uitwissing van tuchtsancties.

De algemene raad heeft een ontwerp van reglement onderzocht over de inschrijving op het tableau of op de lijst der stagiairs van een advocaat afkomstig van een andere balie. Een beslissing zal genomen worden op de volgende vergadering.

De algemene raad heeft stafhouder De Gavre verzocht een grondige studie te maken van het probleem van het pensioen van de advocaat.

Het probleem van de wraking van een of meer leden van de tuchtraad wordt toevertrouwd voor onderzoek aan de Commissie voor de eenmaking der regels van het advocatenberoep.

De wet van 7 februari 1985, die stemrecht toekent aan de stagiairs voor de verkiezing van de stafhouder en de leden van de tuchtraad, wordt onderworpen aan het advies van de stafhouder van de balie van Cassatie, en dit in verband met de interpretatie van deze wet.

Eeuwfeest van de Vlaamse Conferentie bij de Balie te Antwerpen — Programma

De Vlaamse Conferentie bij de Balie te Antwerpen viert dit jaar zijn honderdjarig bestaan met het volgende programma:

Donderdag 9 mei 1985 te 20 uur

Galaconcert in de Blauwe Zaal van de «Singel», Desguinlei, door het Philharmonisch Orkest van Vlaanderen onder leiding van E. Tchakarov.

Receptie aangeboden aan alle aanwezigen door de Gemeenschapsministers K. Poma, H. Schiltz, P. Akkermans, J. Buchman en R. De Wulf.

Vrijdag 10 mei 1985 te 15.30 uur

Academische zitting in de Assisenzaal van het gerechtsgebouw, Britselei, in aanwezigheid van Zijne Majesteit de Koning.

De feestredes worden uitgesproken door gewezen stafhouder mr. Carlos De Baek en door stafhouder mr. Frederik Erduan.

Vrijdag 10 mei 1985 te 20 uur

Galadiner en bal in de stadsfeestzaal, Meir.

Zaterdag 11 mei 1985 te 11 uur

Plechtige jubelmis in de kathedraal te Antwerpen, opgeluisterd door het Philharmonisch koor van Antwerpen, het Orkest van jeugd en muziek Antwerpen en het Belgisch Thebaans Kwartet onder leiding van Frans Cuypers. De Bisschop van Antwerpen, monseigneur P. Van den Bergh, zal de homilie uitspreken.

Zaterdag 11 mei 1985 te 15 uur

Rondvaart met Flandria XX op de Schelde, opgeluisterd door de Riverside Jazz Band Peanuts.

Donderdag 30 mei 1985 te 20.30 uur

Eeuwfeestrevue in de Riddershoeve te Schoten.

In de wandelzaal van het gerechtsgebouw is van donderdag 9 mei tot donderdag 23 mei 1985 een tentoonstelling te bezichtigen, gewijd aan «Honderd jaar Vlaamse Conferentie. Honderd jaar Vlaams Rechtsleven te Antwerpen».

BERICHTEN

Universitair nieuws-Promotie

Juffrouw Sonja Snacken, licentiaat in de rechten, licentiaat in de criminologische wetenschappen van de V.U.B., zal op donderdag

2 mei 1985 te 17 uur in de collegezaal 2.e.151, gebouw c, tweede verdieping van de Vrije Universiteit Brussel, Plein 2, 1050 Brussel, ter verkrijging van de wetenschappelijke graad van Doctor in de Criminologische Wetenschappen haar doctoraal proefschrift verdedigen, getiteld: De korte gevangenisstraf. Een onderzoek naar toepassing en effectiviteit uitgaande van een penitentiaire populatie kortgestraft in België.

ERRATA

Kantonnement

De datum van het in nr. 32 (kol. 2222) gepubliceerde vonnis van de Beslagrechter te Kortrijk over de gevolgen van een ongeldig kantonnement is *niet* 25 december 1980 maar 15 december 1980. De lezer gelieve deze drukfout te verbeteren.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor agrarisch recht, 1984

nr. 3, september

Hansenne, J., Le droit des servitudes dans la jurisprudence récente; Heyerick, M., Overzicht van de Agrarische Wetgeving 1982-1983.

Journal du droit international, 1984

nr. 2

Ponsard, A., L'oeuvre de droit international privé du doyen Pierre Louis-Lucas; Mezghani, A., Le contrat cost + fee; Wang, D.T.C., Quelques considérations sur la nationalité en droit chinois et en droit japonais; Edelman, B., noot onder Cass. fr., 26 januari 1984 (misdrift tegen de mensheid, niet verjaarbaar); Courbe, P., noot onder Hof Douai, 10 juli 1981 (huwelijk, bijdrage in de lasten, toepasselijke wet); Kahn, Ph., noot onder Cass. fr., 3 november 1983 (echtscheiding, verstoting, tussen Marokkanen in Marokko gesloten huwelijk, verstoting uitgesproken in Marokko, vordering tot echtscheiding in Frankrijk, ontvankelijkheid); Rodière, P., noot onder Cass. fr., 16 juni 1983 (arbeidsovereenkomst, staking, tewerkstelling op werf in buitenland, verbod van staking, verbrekende arbeidsovereenkomst); Rodière, P., noot onder Cass. fr., 2 juni 1983 en 20 oktober 1983 (arbeidsovereenkomst, buitenlands werknemer tewerkgesteld in Frankrijk, toepasselijke wet, bevoegdheid van de rechtbank van de plaats van tewerkstelling); Abrahams, R., David, E., Rosenfeld, S., Broder, A., en Van Cauteren, Ch., Chronique de jurisprudence belge; C.I.R.D.I., Sentences arbitrales.

Panopticon, 1984

nr. 5, september-oktober

De Nauw, A. en Dupont, L., Kennismaking met het militair strafrecht; Van Winsen, N., Het militair gerecht: historiek, bestaansredenen, organisatie; Gorié, F., De bronnen van het militair strafrecht; Gorié, F., De militaire misdrijven en de militaire straffen; Bruggeman, W., De politieke interventie inzake de misdrijven die tot de bevoegdheid van de militaire rechtsmachtingen behoren; Borremans, W., De gerechtelijke detachementen van de rijkswacht; Gorié, F., Beknopt overzicht van de militaire strafrechtpleging; Thomas, F., De Belgische militairen in het buitenland: enkele problemen van internationaal strafrecht.

Revue de droit international et de droit comparé, 1984

nr. 3

Hanotiau, B., Les sources du droit dans les pays Arabes: La Shari'a à l'épreuve des législations commerciales modernes; Zepos, P.J. en Tourtogliou, M.A., Chronique de législation (Grèce); Sace, J., Chronique de jurisprudence.

Revue du notariat belge, 1984

nr. 2739, september

De Valkeneer, R., Condition des étrangers et code de la nationalité belge.